Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Skildringer fra den slesvigske Krig.

Ved

Fr. Hammerich.

V. Frii's

Anden forøgede Oplag.

Kjøbenhavn 1849.

Forlagt af F. H. Eibe. — Trykt hos Louis Klein.

Skildringer

fra

den slesvigske Krig,

Uddrag af en Dagbog,

ved

Fr. Hammerich.

Andet forøgede Oplag.

Kjøbenhavn.

Forlagt af F. H. Eibe. — Trykt hos Louis Klein.

1849.

Høivelbaarne

Herr Generalmajor Schleppegrell,

den danske Soldats Yndling og seirrige Fører,

tilegnes

disse Skildringer fra Krigen.

Fra Aarhundrede har der været et spændt Forhold mellem Nordboer og Tydske, disse to Folkefærd, der møde hinanden paa den jydske Halvø. Det har forekommet Tydskerne, at det beslægtede, søfarende, lille danske Folk kun ved en besynderlig Feiltagelse var forblevet selvstændigt, medens de Danske ofte ansaae Holsteen som et Landskab, der burde høre dem til. Til denne Tvistighedernes frugtbare Aarsag kommer en stor, trods al Beslægtethed, paafaldende stor Forskjellighed i Folkenaturerne. Der er noget Jævnt og Dagligdags i den Danskes Væsen, Noget af dette, der træffende udtrykkes i Ordsproget: frygt Gud og følg Landeveien! Det Overspændte hader han og har for det, ligesom for alt Latterligt, et aabent Øie. Sin Følelse gjemmer han helst hos sig selv. Han sætter sig et bestemt praktist Formaal og søger i al Hyggelighed at naae dette, om det saa end skal gaae lidt langsomt. Den Tydske derimod stirrer stadig paa Idealet og naaer det aldrig. Derfor er den tydske Historie et kolossalt Eventyr, gjennem hvilket glimrende men luftige Skikkelser bevæge

sig, uden nogensinde at kunne isøre sig Kjød og Blod i den virkelige Verden. Saaledes var den, saaledes vise de senere Begivenheder, at den endnu er. Tydskeren digter sig en Verden og troer paa dens Tilværelse; følgelig er den til, dog kun for ham. Da han nu tillige holder af at bære sine Følelser tilskue og i enhver Henseende bruger det store Ord, er han ofte en saare komisk Person. Men Følgen af disse forskjellige Folkeeiendommeligheder bliver, at den Danske finder Tydskeren latterlig og denne ham til Gjengjæld grødhovedet og dum.

Allerede i vore tidligste Sagn træder Kampen frem imellem Tydske og Nordboere, navnlig Danske; man huske blot paa Uffe hiin spage, dette første Udtryk for den tappre Landsoldat! I den historiske Tid have tydske Keisere i store Ideers, i Kristendommens og det hellige romerske Riges Navn oversvømmet Jylland, men Intet kunnet opnaae. Valdemararne forsøgte, at faae fast Fod i Nordtydskland; det havde heller ingen Varighed. Siden blev Slesvig Stridsæblet. Et Øieblik fik Striden mellem Norden og Tydskland Interesse for hele Menneskeheden; det var dengang de nordiske Konger væbnede sig for Protestantismen. Dog snart blev Spændingen atter af en reent folkelig Natur.

Et af Optrinene i dette halvandettusinde Aar lange Misforstaaelsers og Spændingers Drama er den nærværende Krig. Andre Grunde, og fremforalt den augustenborgske Sammensværgelse, kunne have virket med

til at fremkalde den, men Hovedgrunden ligger i Folkenaturerne. — Ikke fuldt halvanden Million Mennesker har kastet Handsken til henimod 40 Millioner. Er det ikke som i Ammestueæventyret, hvor lille Knøs sætter Hænderne i Buxelommen og teer sig heelt kry imod den drabelige Jette, hvis Høide han næppe kan maale med Øinene? Og forunderligt er det, at Tydskland, trods alle sine haanlige Ord, dog vilde anse det for en høist glimrende Seir, hvis det kunde overvinde dette Duodez-Monarki. Men allerforunderligst dog, at Danmark med Ære har kunnet bestaae nu i det andet Felttog. En Deel af vort Land har været oversvømmet, det er sandt; men til Vederlag have vi hersket paa de tydske Have, og det er mere end Lige for Lige. I det Hele er der forefaldet ti store Træfninger. I de to, den første [illegible]ste, ved Bau og Frederits, have vi vundet den fuldstændigste Seir; i fire, den 28de Mai, 5te Juni, 6te April og 13de April, trængte vi Fjenden tilbage; Træfningen ved Kolding var uafgjort, men vort Angreb mislykkedes; i de to, ved Slesvig og Gudsø, trak vi os med Ære tilbage for Overmagten, ifølge en forudlagt Plan; ikkun i een Træfning, i den ved Ekkernførde, have vi tabt, men tabt paa Grund af en Række Ulykker. Og med Hensyn til de mindre Fægtninger er Forholdet det samme; Enden kan maaskee endda ikke blive saa ilde. Og det Mærkelige er, at vi Danske i Grunden aldrig have

tvivlet derpaa. Den Eviges Øie, som vaager over vort Land, er vor gamle Lykkestjerne.

Man har sagt, og det medrette, at der gives ingen bedre Kraftmaaler, end Krigen. I saa Fald har det danske Folk staaet sin Prøve, og det skal spores i dets kommende Dage, hvor vigtig denne Prøve har været. Vi have lært os selv at kjende og erfaret at der er endnu Noget tilbage af den gamle Aand, som vaagner i Farens Time og frelser Landet. Officerer, som vi have seet Dag ud og Dag ind trække med Vagtparaden nedad Gothersgaden til Kongens Nytorv, men hvis Navne kun Faa kjendte, lutter Mænd af Folket, ikke en eneste af gammel berømt Æt, ere med Eet traadte frem af deres Dunkelhed. Paa Valpladsen have de viist sig som de heltemodigste, de mest opoffrende Førere. Bønderkarle, hvis Væsen syntes keitet og klodset, have gjort Underværker af Tapperhed. Det er ligesom om vor Herre vilde lade alt det Foragtede komme til Ære ved denne Krig, sagde en aandrig Offiicer til mig. Imellem Folkene var det danske ringeagtet, det kom til Ære: i Danmark var Armeen ringeagtet, den kom til Ære; i Armeen var Infanteriet ringeagtet, ogsaa det kom til Ære.

Det faldt i min Lod, som Geistlig at følge med Hæren. Vel blev jeg først seent ansat i forrige Aar, men i dette Aar har jeg den meste Tid været med. Naturligviis har jeg oplevet Meget baade af Krigens Prosa og Poesi og seet det danske Folk under Forhold,

der ere ſaavidt forſkjellig fra de ſædvanlige. Meget af det, jeg har erfaret, egner ſig endnu ikke til at offentliggjøres; men det, der er tilbage, kan dog, ſaa forekommer det mig, forme ſig til et Billede, ſom ikke vil være uden hiſtoriſk Intereſſe. Og det er et ſaadant Billede af den Deel af den ſlesvigſke Krig, jeg gjennemlevede ved Armeen, ſom jeg her har ſtræbt, at udkaſte.

Kantonnement i Leirſkov.

(1848.)

Jeg havde nogen Tid opholdt mig ved det nørrejydſke Armeecorps, der dengang laa i Egnene ved Veile. Diſſe ſkjønne Bakker og Dale omkring Leerbeksaa, Greisaa og Veileaa, ſom jeg længe havde kjendt fra den maleriſke Side, ſkulde jeg nu lære at kjende med Hensyn til deres Vigtighed i Krigen. Alle Overgangsſteder over Aaerne vare ſatte i Forſvarsſtand, Bygninger vare forvandlede til Blokhuſe, Skulderværn for Infanteriet opkaſtede i Skovpasſerne, Skandſer lagte paa Veiene, for at beſtryge dem. Felthytter af Halm og Løvværk laae adſpredte hiſt og her, ſnart under Træerne, ſnart paa aaben Mark; paa alle Skovveie nede i Dalen og oppe paa Banken mødte man Flokke af Soldater tilheſt og tilfods. Det var Planen, først at opholde Fjenden, hvis han ſkulde komme, ved Overgangsſtederne, og derpaa møde ham paa Høiſletten omkring Greis Kirke. Kirkegaarden her blev forvandlet til en rund Skandſe for Fodfolk; flere andre Skandſer, hvoraf den ene, beſtemt for Artillerie, laa paa en af de ſtørſte

Høider, sluttede sig til denne, og Markerne vare fortrinlig skikkede til at bringe Rytteriet frem. En fjendtlig Armee, som lige havde arbeidet sig ud af Skoven og op paa Høiderne, vilde her træffe vor samlede Styrke og sandsynligviis med Tab kastes tilbage i de farlige Trængter.

Den sjette August rykkede General Schleppegrells og General Bülows Brigader gjennem Veile, da de for en kort Tid skulde forlade den omtalte Stilling, for at gjøre et Indfald i det nordlige Slesvig. Der skulde de, om muligt, trænge ind, hver fra sin Side og støde sammen ligesom to Arme, der mødes, idet de omsluttede og afskare en Deel af Fjendens Fortropper. General Bülow gik til Leirskov, hvorfra han vilde rykke mod Syd til en foreløbig Rekognoscering.

Det var tilfaldet mig, at følge efter hans Brigade. Den ottende August forlod jeg derfor Veile og kjørte omtrent Klokken syv ind i Leirskov Provstegaard, hvor Hovedkvarteret var og ogsaa jeg skulde boe. Som jeg svingede nedad Veien til Gaarden, saae jeg allerede i Fraskand en Deel fremmede Soldater med graae Kapper, hvorunder hvide Uniformer skimtede frem. De stode belyste af Aftensolen paa Gjærderne og langsmed Udhusene og saae opmærksomt imod Syd. Jeg troede først, at det maatte være svenske Folk, dog snart opdagede jeg de preussiske Mærker. Det var den Afdeling Kyrabserer af Regimentet Königinn, som ved Rekognoscéringen samme Dag var falden i vore Hæn-

der. Folkene havde hjemme i Pommern, og alle vare de høie, smukke, men noget for smekkre Karle i hvide Vaabenkjoler. Nogle bare endnu deres smukke Staalharniſker og de dertil ſvarende middelalderlige Pikkelhuer, Andre havde Felthuer paa. Bagage, Ridetøi ſvære Pallaſker og Harniſker laae omſtrøede i Gaarden, hvor ogſaa et Par af deres prægtige Blodshefte ſtod faſtbundet. De bevogtedes af Soldater tildeels fra femte Reſervebatallion, der med de afgnavede røde Trøier og de forlagte, fra de jydſke Depoter ſammenſkrabede Chakoter af den allerældſte Form ikke toge ſig ſynderlig godt ud ved Siden af ſtadſelige Preuſſere. Hele den ſtore Gaard vrimlede af Ryttere og Fodfolk i alle danſke Uniformer. Skjæggede jydſke Herregaardsſkytter, med et hvidt Kors paa den mørkegrønne Jægerdragt og Riflen over Ryggen, galopperede frem og tilbage med Meldinger. Det var en flink Skare, ſom havde ſtor Deel i Dagens Ære, var utrætteltig og altid aarvaagen. Ved Stuedøren ſtod en Mand af Jagds Frikorps, der bevogtede den veſtlige jydſke Grændſe. Hans Ydre var vildt og æventyrligt, hans Uniform var en guul Vorbugskappe, og paa Hovedet bar han en Hat af det Slags, ſom Matroſerne kalde en Sydveſt. Saaledes var der her en broget Samling af Tropper; og paa alle danſke Anſigter ſaae jeg Glæden over den vundne Fordeel, medens Soldaterne meddeelte hverandre, hvad de Dagen igjennem havde oplevet. Midt imellem dem ſtod en ældre anſeelig

Officeer, med et ædelt, roligt og fast Udtryk i sine Træk, og talede ganske jævnt med dem; det var General Bülow.

Da jeg havde hilst paa ham, gik han ind i Huset; jeg derimod blev for det Første ude, thi der var noget høist Interessant ved disse krigerske Grupper. Jeg udspurgte vore Soldater om Dagens Begivenhed. De fangne Preussere, fortalte de, vare med Hurraraab komme ind i Gaarden; de bleve vel modtagne og beværtede med Kaffe og Brændeviin, og befandt sig, trods Fangenskabet, i saa godt Lune, at de opfordrede Gaardens Piger til at dandse en Hamborgerpolsk. Paa det store tydske Fædreneland vare de meget forbittrede; en af de Saarede havde revet den tydske Kokarde af Huen: „det Snaus har ført mig i Ulykken," sagde han og traadte paa den. Vore Folk omgikkes med de Fangne ganske som Kammerater og gjorde sig al Flid for, ved Gebærder og enkelte Ord at blive forstaaede. En, der forhen havde været Krigsfange, gik hen til Marketenderskens Vogn og kjøbte Brændeviin og Rom, forat forære det til Preussерne. „Jeg veed, sagde han, hvorledes det er, at blive fangen, og Preussерne vare saamænd gode nok imod mig." Ogsaa ved andre Leiligheder viste vore Soldater senere samme Velvillie imod deres Fanger. I Aarhuus havde en dansk Dragon gjort en Trompeter tilfange, efter først længe at have forfulgt ham. Man savnede dem paa engang begge, endelig traf man

dem ved en Gynge, hvor den Danske nok saa hyggelig gyngede sin Preusser.

Jeg indlod mig med Preusserne, især med en Vagtmester og Trompeter, og maatte strax sande, hvad vore Soldater havde fortalt om deres Uvillie imod det nye Tydskland. „Rigsforstanderen, sagde de, ja, ham har vi rigtignok ikke hyldet, komme vel heller ikke dertil. Og en Slesvigholstener vogter En af os (unser Einer) sig gjerne for at komme for nær." Med tydsk Vigtighed vilde de betroe mig, hvorledes Partiernes Stilling var hos dem, og hvorledes Pøbelen herskede. „Men det skal saae en blodig Ende," sagde de, og jeg hørte gjennem disse simple Mennesker den Aand tale, som satte Berlin i Beleiringstilstand. Rygtet, fortalte de, havde længe gaaet, at Danmark og Preussen vilde alliere sig," og sig os ogsaa, føiede de til, „hvorfor vi da egentlig slaaes!" Da vi talte om Fægtningen og deres Tilfangetagelse, udbrøde de: „man kann sich ja doch nicht todtschießen lassen." Dog denne naive Yttring lod til strax at fortryde dem; „hvad vil man tænke i Berlin, sagde de, at Folk af Regimentet Königinn ere tagne? Den gamle Fritz vil vende sig i sin Grav. For, seer De, vi vare hans Udvalgte. Derfor staaer der til Minde for evige Tider paa vore Pikkelhuer: Hohenfriedberg den 4de Juni 1745, thi paa denne Dag satte vort Regiment over en Flod og sprængte flere Karreer." „Nu faaer vi jo fri Reise og Residentsen at see, sagde de siden, men

tør vi saa bære denne her?" og de pegede paa den tydske Kokarde. Trompeterens Mundheld, som han anbragte ved hvert andet Ord, var: „man ist ja ein gebildeter Mensch!" Især han og et Par Andre vare næsten overstadig lystige og reve i eet væk Berlinerwitze af sig. Han nærmede sig paa en naragtig Maade til en af vore Læger, rørte ved dennes Dolk, skreg: au! og sprang tilbage, som om han var blevet meget forskrækket. Derpaa gav han sig til at synge en Vise. I det Hele herskede der en mærkværdig Munterhed hos disse Mennesker, der just vare blevne Krigsfanger; maaskee havde den sin Grund i den lykkelig overstaaede Livsfare, men den lod til at støde vore Soldater.

Da det begyndte at mørkne, vare Forberedelserne til de Fangnes Afreise endte, og de bleve satte paa Bøndervogne. „Jetz sind wir Dänen, adie Kammeraten!" raabte de, idet de til Afsked trykkede de danske Soldaters Hænder og kjørte bort med Bedækning, muntre som de vare ankomne. Strax efter traadte General Bülow ud i Gaarden med en nordslesvigsk Bondemand, der tog ham i Haanden og sagde: „a æ uæl faanivet;" det var Føreren, der havde viist vore Tropper Veien og faaet sin Betaling derfor.

Ved Aftensbordet i Provstens Storstue samledes jeg med Generalen og hans Stab og blev ret indviet i Livet ved et Hovedkvarteer. Ordonnantser kom og gik med Meldinger og Ordre, Bønder traadte ind

og bade om Tilladelse til at kjøre over Grændsen, Kort og Rids af Egnen laae opslagne, flere Planer til Angreb kom paa Tale. Naturligviis udgjorde Dagens Historie et vigtigt Æmne. Jeg hørte Generalen med sin elskværdige Aabenhed udtale sig derom; og de som fortrinlig havde udmærket sig, Ritmester Marcher af Husarerne og Hr. Holstein-Rathlou, rank og mandig og ligesom skabt til en Friskarehøvding, vare tillige tilstede.

Skjøndt endnu matte af Marschen fra Veile, vare Tropperne heelt muntre om Morgenen da de droge ud. „Nu gaaer det engang igjen fremad, forat børste Tydskerne," sagde Karlene til hverandre. Ritmester Marcher kommanderede den egentlige Rekognoscerings-styrke, der bestod af to Eskadroner, de jydske Herregaardsskytter og tre Kompagnier af tredie Reservejægerkorps. Et Par Timer senere rykkede Generalen efter med den øvrige Brigade. De slesvigske Bønder vare sjæleglade ved Synet af danske Uniformer, og de strømmede ud, forat beværte Soldaterne med Drikkevarer; thi en saadan Gjæstfrihed pleiede de at vise ved alle Leiligheder. Den 28de Mai sad en fattig Huusmand og malkede sin eneste Ko just som vore Tropper droge forbi; strax sprang han op, rakte dem Mælkespanden og var ikke rolig, førend de havde tømt den. Man saae den samme Dag Piger, der med Drikkevarer vovede sig ud i vore Kjeder, forat vedervæge dem.

Den danske Fortrop rykkede rask igjennem Skovene der i sammenhængende Strækninger bedække Grændsen.

Pludſelig brød den ud i Nærheden af Stepping, hvor der laa et Kommando preusſiſke Kyradſerer. Disſe ventede ſnarere alt Andet, end et Overfald og havde ganſke roligt indkvarteret ſig i Gaardene; nu fore de op, men ſaae ſig næſten omringede og i deres Fjenders Vold. Nogle joge afſted til en Moſe, de forvildede ſig mellem dens Gynger og bleve tagne. En ſtørre Deling havde Kvarteer i en barrikaderet Gaard, de Danſke nærmede ſig den i Stormſkridt, Preusſerne forſøgte paa at ſlaae ſig igjennem. Reſervejægerne og Herregaardsſkytterne gave Ild, Nogle paa meget nært Hold. Man ſaae Preusſerne vakle hid og did i Sadelen alt efterſom Kuglen ramte, men deres Kyradſer vare et godt Værn, og kun enkelte bleve farligt trufne. Holſtein-Rathlou ſkjød efter En, der ſtyrtede til Jorden; han gik derpaa hen til ham og ſagde: „ſtakkels Karl, Du har nok faaet en Kugle!“ „Nei, Gudſkeelov,“ ſagde Preusſeren og reiſte ſig op, „mig ſkader Intet;“ thi hans Kyrads havde taget Skudet af, og han havde ſelv kaſtet ſig ned, forat undgaae et nyt. Reſervejægere omringede Gaarden og fyrede ind i den. Herinde var der en vild Scene; nogle Preusſere havde væbnet ſig, andre endnu ikke, løſe Heſte galopperede frem og tilbage, ſkræmte af Skudene. Holſtein-Rathlou ſprang uforfærdet ind i Gaarden med ſin Riffel og ſpurgte dem, om de vilde have Pardon, medens vore egne Jægeres Kugler ſuſede baade ham og dem om Ørene. De Fleſte overgave ſig, men Jægerne holdt derfor ikke

ſtrar inde med Skydningen. En preusſiſk Officeer galopperede frem og banede ſig en Vei ud af Porten; det var en ſmuk Karl paa en prægtig Blodshest. Et Øieblik holdt han ſtille udenfor og ſaae ſig udfordrende om tilhøire og tilvenſtre, derpaa ſatte han Sporerne i Hestens Side. En af vore Skytter hug han med ſin Pallaſk i Hovedet, imod en Anden trak han Piſtolen, alle vege til Siden, og de Kugler, de ſendte efter ham, prellede af. Han havde hugget ſig fri.

I det Hele faldt 33 af de overraſkede Fjender i Ritmeſter Marchers Hænder; fire blandt diſſe vare ſaarede. Henſigten med Rekognoſceringen var opnaaet; man vidſte nu, at Fjenden havde en betydelig Styrke nordfor Haderslev. Da han kort efter viſte en Eſkadron og en Batallion, gik de danſke Tropper tilbage. De vare yderſt udmattede af de lange Marſcher; Nogle trak Støvlerne af, Andre kom op at ride eller kjøre, medens flere kaſtede ſig paa Marken, eller gik ind hos Bønderne, forat udhvile, og først efter nogen Tid indfandt ſig ved deres Batallioner.

Officererne vare ikke tilfredſe med Reſervejægerne. Nogle af diſſe havde uden Grund forladt et Vropas, ſom de ſkulde forſvare, og derved bragt de øvrige Soldater i Fare, hvis det var kommet til et Tilbagetog under Fjendens Forfølgelſe. De havde ogſaa allermeeſt klaget over Træthed. „Nu veed man da," ſagde en af de Høiſtbefalende, „at man maa have dem lige under Øinene, forat kunne ſtole paa dem." Det var dette

Korps, der er nokſom bekjendt fra Hoptrup. Under hele forrige Aars Felttog kom det derfor i Vanry, og ofte, naar Afdelinger af det viſte ſig, hørtes der et vildt Hyl: „der gaae de tappre Jægere!“ Men i Vinterens Løb blev det heelt omorganiſeret, fik fortræffelige Officerer og agtes nu for en af de bedſte Bataljoner. Ved Ulderup har det kæmpet med Tapperhed og tilfulde børſtet Støvet af ſig.

Med Herregaardsſkytterne, Huſarerne og ſine Ordonnantſer var Generalen derimod i høi Grad tilfreds. Fire af de Sidſte, fortalte han, havde med dragen Klinge forfulgt 9 Preusſere gjennem en ſtor Gaard; ved Gaarden deelte Veien ſig, bagved den laa en Skov. De vidſte ikke, i hvilken Retning Preusſerne vare flygtede, og ſpurgte ſig for hos Gaardens Herre, der viſte dem den feile Vei. Da de derpaa, naturligviis udenat have truffet Fjender, kom tilbage, trak den Ene blank og gav Herren et fladt Hug over Skulderen. „Fy, det var ogſaa ſtygt af Dem, at narre os,“ ſagde Generalen. „Det er mig ſandelig lige Eet, ſvarede han, om de Danſke eller Tydſkerne vinde.“ „Da troer jeg knap, ſagde Generalen, at Kongen vil være tjent med ſaa ſjælden upartiſke Underſaatter,“ og lod ham ſætte faſt; kort efter ſlap han dog fri.

De følgende Dage blev der beſtemt en Plads i Skoven til Gudstjeneſte, og Alt var beredt til dens Afholdelſe, men Uroligheberne gjorde den umulig. Jeg beſaae imidlertid Omegnen og dens krigerſke Scener.

En stor Hesteſtald var opført i Enden af Byen, da en Eſkadron her gjerne havde Forpoſt; den var af Træ, aaben mellem Stolperne og havde et Halmtag. Beſtandig ſaaes Kommandoer af Ryttere i Bevægelſe frem og tilbage, og vi kunde ſee deres Vedetter holde paa de fjerne Høider, forat iagttage Fjenden. Ikke langt fra Byen, ved Rolles Mølle ſtod en Feltvagt, hvis Forpoſtkjede udbredte ſig paa Kammen af Bankeryggen. Nede ſtrømmede Kolbingaa forbi, opſvulmet af Regnen, hurtigt og ſtridt i en dyb Dal, der var gjennemſkaaret af kratbevoxede Kløfter. Ved dens Bredder laa den ene Række af Felthytter efter den anden. De vare opførte i al Haſt af afhuggede Grene og tækkede med Halm, der ogſaa var ſtrøet paa Jorden; næppe gave de Ly for Blæſt og Regn, og Vandet ſlød i Strømme nedad Bakken og ind i dem. Jeg laae i nogen Tid i en af dem og røgte en Cigar hos en Officeer, ſom jeg kjendte. Det var juſt Afløsningstid, og et Kommando ſtod opmarſcheret. De Nysankomne opholdt ſig over det daarlige Kvarteer, de ſkulde indtage. „Hør Karle, ſagde En, jeg kan nok ſee, I har πισσετ ι ναγ i Jeres Senge.“

Da jeg den 10de Auguſt kom hjem fra denne Udflugt, mødte Provſten mig. „Veed De det? ſagde han, i dette Øieblik bliver Kolding angrebet; Fjenden kan ſnart være her.“ Vi ſkyndte os ind i Hovedkvarterets Skriverſtue. Her var Alt lutter Liv; den ene

Ordonnants efter den anden sprængte ind i Gaarden med Meldinger, Generalen steg tilhest og red ud, Mandskabet blev kaldt under Vaaben. De Befalende havde halvt om halvt været beredte paa Angreb, thi Fienden pleiede at hævne sig, hvergang vi havde aflagt ham et Besøg. Hvad der i dette Tilfælde alene kunde vække nogen Tvivl, var Tanken om, at et tydsk Indfald i Jylland maatte fremkalde Svenskernes Indblanding.

Allerede den foregaaende Aften ved Bordet vare mistænkelige Meldinger indløbne. Nu blev der fortalt, at Fjenden paa Bakkerne ved Kolding havde viftet med et Lommetørklæde og ladet en Trompeter blæse, men ikke destomindre skjød paa dem af Vore, der kom frem; flere Skud vare d e r verlede. Man vidste ikke, at forklare dette Brud af Folkeretten paa anden Maade, end ved at antage, hvad Rygtet sagde, at Tydskerne først havde siddet og sviret i Vonsild Kro. Der kom nye Meldinger, at det syntes som om Fienden trak sig imod Vester, og Ordre blev givet til at indpakke Alt, der hørte til Hovedkvarteret. Den var efterkommet i et Øieblik, ude i Gaarden holdt en Mængde Vogne, Bagagen blev kastet paa dem, det Hele var belavet paa Opbrud. Thi ved Angreb maa Bagagen altid holdes rede, forat kunne være i Forveien under et muligt Tilbagetog. Vi stode imidlertid og betragtede med Opmærksomhed Veien henad Kolding; vi saae en mørk Række bevæge sig frem, men det var kun en Drift Stude.

Jeg maatte beundre den Ro, der herſkede i det Indre af Huſet. Man vidſte ikke, hvor og naar Fjenden vilde komme, men Alt gik alligevel ſin Gang, forat der kunde være Middagsmad tilrede til Officererne, hvis de fik Leilighed til at komme hjem. Og idag havde endvidermere Prindſen af Glücksburg meldt ſig ſelv til Gjæſt, da han juſt laa paa Forpoſt og havde et Kvarteer, hvor Muſene vare hans Sengekammerater og Smuds og Smalhans hans Kjøkkenmeſter. Officererne indfandt ſig ogſaa ved den ſædvanlige Middagstid, thi man kunde ikke mærke, at Fjenden for Øieblikket tænkte paa noget Angreb. Deſto ſikkrere ventede man ham med Mørket.

Det blev en urolig Nat, Natten mellem den 10de og 11te Auguſt. Regnen havde ſtyrtet ned i Strømme, og det ruſkede og blæſte endnu af og til, Veiene vare næſten bundløſe, det var bælgmørkt og høiſt uhyggeligt. Og i dette Mørke forbleve Tropperne under Vaaben, trods den Udmattelſe, der maatte være en Følge af ſaamange Marſcher og Allarmeringer. Men de taalte Alt med Ufortrødenhed, ikke et eneſte misfornøiet Ord lod ſig høre. „Naar Fjenden dog blot vilde komme“! var deres eneſte Ønſke. Huſarerne og Heſtgarden holdt udenfor deres Hytteſtalde, paa aaben Mark og rundtomkring i Gaardene ſtod Infanteriet med fuld Oppakning; hvert Øieblik ventede man Fjenden fra Egholt af. Vore Folk bukkede imidlertid, ſom Natten ſkred frem, næſten under for deres Udmattelſe, og

jeg saae Flere i de opmarscherede Rækker sove baade staaende og tilhest. Jeg selv holdt mig med Nød og næppe vaagen og gik omkring mellem dem, fornemmelig i Stabens Nærhed. Endelig Klokken to kom jeg hjem og kastede mig paa Sengen.

Jeg var lige blundet ind, da en Officeer bankede haardt paa min Dør. „Er Fjenden der?“ raabte jeg. „Endnu ikke, svarede han, men der er Ordre fra Veile, at vi øieblikkelig skal gaae tilbage derhen med Brigaden.“ Det var rimeligvis diplomatiske Forhold der havde foranlediget denne uventede Ordre, og jeg hørte siden meget tale om en udenlandsk Note. Bønderne gave uforbeholdent deres Misfornøielse Luft: „ja, vi tænkte nok, det blev ikke til Andet end Vind,“ sagde de. Soldaterne vare med Glæde komne herhid, et Tilbagetog var dem derimod altid ubehageligt; ogsaa hos de Befalende herskede der Misfornøielse. De havde allerede bestemt, ved Daggry at angribe Fjenden, hvis han ikke angreb os forinden, og nu mødtes de til Affked i Provstens Storstue, søvnige, gabende og kjedsommelig stemte. Generalen vidste bedst, at finde sig i Omstændighederne: „hvad der egentlig ærgrer mig ved det Hele,“ sagde han med Lune, „er, at Fjenden røvede min gode Søvn.“

Jeg satte mig paa en Vogn i Morgenbrækningen og reiste tilbage med Brigaden. Her fik jeg først ret en Anskuelse af det betydelige Tros Vogne, der følger en Armee. De kjørte langsomt, jeg vilde forbi dem,

men Rækken fik næsten aldrig Ende, og naar den et Øieblik blev afbrudt, støbte jeg strax efter paa en ny. Vognene havde Nummer, ofte ogsaa Bestemmelse malede bagpaa. Her vare Proviantvogne, Officeersvogne, Bagagevogne, desuden Smedevogne, Hjulmagervogne, Sadelmagervogne, kort sagt, særegne Vogne for ethvert Haandværk, der kunde være til umiddelbar Nytte i Felten. De tilhørende Haandværkere i Uniform fulgte med. Et ganske eiendommeligt Syn var det, at see Ambulancerne; disse 6, 8 rødkjolede Soldater paa hver Vogn, med lange Landser, der brugtes til Baarer, opreiste foran sig, saae heelt drabelige ud.

Men alle de Haab om et større Indfald i Slesvig, der knyttede sig til Kantonnementet i Leirskov, vare skuffede. Ogsaa General Schleppegrells Brigade gik tilsidst tilbage, Armeen stod snart atter i sin Stilling omkring Veile og blev staaende der indtil Vaabenstilstanden.

Als's Leirkrands 1849.

Indrykningen i Sundeved, Tilbagetoget fra Dybbelbjerg og Fægtningen den 13de April.

De otte Dages Forlængelse af Vaabenstilstanden, som Danmark havde seet sig nødsaget til at tilstaae, var endelig udløbet. I Sønderborgs Gader og paa hele Den Als vrimlede det med Soldater, thi den største Deel af den danske Hærstyrke laa her samlet og ventede med Længsel Befalingen til at rykke over paa Fastlandet. Det var ikke denne ungdommelige, glødende Kamplyst fra forrige Felttogs første Dage, som besjælede vore Tropper. De vare nu forsøgte Mænd og kunde med en rolig, selvbevidst Manddom see det Kommende imøde, visse paa, at de ikke skulde beskjæmme det danske Navn. Og hvad saa end den aabne Kamp bragte, vilde det aldrig være saa bittert, som hvad en løiet Vaabenstilstand havde bragt. Armeen paa Als bestod for det Første af Flankekorpset under General Bülow, til hvilket to Brigader hørte, tredie under General Schleppegrell og sjette under Oberst Meza, tilligemed to hele og to halve Feltbatterier, dernæst af første Bri-

gade under Oberſt Krabbe, anden under Oberſt Theſtrup, fjerde under General Moltke, tre Feltbatterier og Major Sauerbreys to Eſkadroner. Høiſtkommanderende var Overgeneralen, Generalmajor Krog; Krigsminiſteren tilligemed den franſke General Fabvier befandt ſig desuden for Øieblikket i Sønderborg. Jævnlig viſte disſe Hærførere ſig for Soldaterne, gik omkring i deres Kaſerne og Kantonnementer, indlode ſig med dem, ſmagte paa deres Mad og vidſte paa mange Maader at opmuntre dem, hvis de ellers havde trængt til anden Opmuntring, end den, der laa i deres egen mandige Villie. General Fabvier var en Mand tilaars, forſøgt i Krigen og livlig ſom alle Franſkmænd. Han ſatte ſtor Priis paa vor Armee og var fuld af Planer angaaende Krigens Førelſe, der dog forekom nogle af de Kommanderende altfor ſtorartede til vore Forhold. Imidlertid var ogſaa af dem en Plan foreløbig udkaſtet til fra Norden og Øſten paa eengang at gjøre et ſtort Angreb paa Fjenden, hvis Styrke under General Bonin talte 16 Bataillioner, 12 Eſkadroner og 46 Kanoner, i Alt 16000 Mand, Slesvigholſtenere og Rigstropper. To Brigader af disſe ſtode ligeoverfor det alſtiſke Armeekorps, de øvrige Tropper noget høiere oppe i det nordlige Slesvig imod General Rye, ſom havde Befaling over een Brigade, det Meſte af Rytteriet og to Feltbatterier.

Ved Midnatstid imellem den anden og tredie April,

ſamme Tid ſom Blokaderne traadte i Kraft, ſattes de første Kompagnier over paa Færgen fra Sønderborg til Brohovedet, forat beſætte dette. Tæppet var rullet op for det andet ſlesvigſke Felttog, ſom fra Als ſkulde aabnes med et rekognoſcerende Streifetog. Den tredie April, om Morgenen Klokken fem begyndte General Schleppegrell med tredie Brigade og Major Jeſſens Batteri at rykke over Broen og opad Dybbelbjerg. Han ſkulde marſchere imod Veſter indtil Øſterhovbjerg og derfra ſende to Batallioner imod Syd til Graaſteen, forat omgaae og om muligt afſkjære en Deel af de fjendtlige Tropper, medens Oberſt Meza angreb dem forfra. Saaſnart hans Overgang var iværkſat, fyldte nye danſke Soldater Broen, ſom de nu i over et halvt Aar ikke havde kunnet betræde. Det var ſjette Brigade under Oberſt Meza tilligemed Batteriet Lumholz, en halv Eſkadron Dragoner og en halv Deling Pionerer. General Bülow kommanderede begge disſe Brigader, Flotillen ſkulde underſtøtte ham, første og anden Brigade den næſte Dag følge efter. Omtrent paa ſamme Tid var ogſaa Nordarmeen under General Rye med Hurra gaaet over Grændſen ved Kolding.

Vore Soldater rykkede ſyngende over Broen, thi de ere altid muntre, naar det gaaer fremad. „Det er dog ſaa godt", ſagde en nordſlesvigſk Korporal da de vare komne over, „at føle ſin egen Jord under Fødderne." „Aa ja, ſvarede hans Kammerat, men jeg har ellers iſſor ſlidt ſaa meget ondt her, at jeg ikke endnu ret

kan fornøie mig." Fra Toppen af Dybbelbjerg ſtege Soldaterne ned til det rige ſundevedſke Landſkab, indviklet til at færdes i og gjennemſkaaret paakryds og paatværs af disſe endeløſe Hegn, ſom Vaaren endnu ikke havde klædt i Grønt. Her, hvor der ſaa ofte var kæmpet, ſkulde der nu atter kæmpes. Veiret var raat, Blæſten gjennemtrængende og vedholdende i hele den førſte Deel af Aprilmaaned og Veiene kun daarlige.

Bønderne modtoge vore Folk ſom længe ventede Befriere, der væltede dem Stenen fra Bryſtet, overalt ſtrømmede de frem af Huſene med Smørrebrød og Øl, forat vederkvæge dem. Unge Piger havde ſiddet oppe om Nætterne, for hemmelig at ſye danſke Flag, ſom Folkene nu hængte ud. „Gudſkeelov, I da endelig kom!" raabte de Soldaterne imøde.

Mezas Brigade rykkede i to Træfninger frem ad Flensborgveien, medens en Afdeling afſøgte Broagerland, uden der at træffe nogen Fjende. Med Flid gik Brigaden kun langſomt frem, forat General Schleppegrell kunde vinde Tid til ſin Bevægelſe. Fra Hokkerup og frem imod Graaſteen og Atsbøl ſtod den førſte ſlesvigholſteenſke Brigade med halvandet Feltbatteri under Oberſt St. Paul.

Ved Middagstide begyndte Blænkerne at fyre fra de bladløſe Hækker. Sjette Brigade, der ifølge indhentede Meldinger maatte antage, at tredie Brigades omgaaende Bevægelſe nu vilde finde Sted, trængte raſk ind paa Atsbøl og truede Fjendens venſtre Flanke; grovt Skyts blan-

vede sig paa begge Sider i Fægtningen, og denne blev snart livlig. General Bülow fulgte Brigaden. Fjenden værgede sig med Kraft, hans Kanoner, der stode opkjørte paa en Høi, sendte velrettede Skud ind i vore Rækker, og flere Danske faldt. Oberst Meza stod ved Siden af sin Hest og rakte en Melding til en Ordonnants, da foer en Kanonkugle gjennem hans høire Kappeslig og rev den i Pjalter. Strax efter, da Meza var steget tilhest og red over en Bro ved Siden af sin Stabschef, Major Wörrishöfer, susede en anden Kugle over Majorens høire Skulder og knuste Hovedet paa dennes Hest, der strax styrtede ned, idet den oversprøitede de Nærmeste med sit Blod. Herved blev Veien et Øieblik stoppet, thi de Heste, der kom ad den, prustede og stellede og kunde ikke tvinges af Stedet, førend det døde Dyr var væltet ud i Aaen. Under Alt dette trængte de Danske bestandig længer frem, Fjenden blev heftig beskudt og jaget gjennem Atsbøl og over Sletten bagved Byen. I Skoven, ikke langt fra Graasteens Slot, rundtomkring dets Kanaler, der hvor Veiene støde sammen fra Fjeldsted og Atsbøl, satte han sig atter og kastede sine Jægere ud imellem Træerne, thi han var her mere sikkret for at blive omgaaet. En levende Skovfægtning fandt Sted, og der faldt endnu mangen Mand, førend Fjenden maatte forlade ogsaa denne Stilling. Han gjorde dette saa iilsomt, paa Veien henimod Hokkerup, at de forfølgende Danske snart tabte hans Spor.

Imidlertid havde Slesvigholstenerne ogsaa været

angrebne fra Søſiden. Trods den ſtive østlige Kuling var Fregatten Havfruen lagt ind til Egenſund, hvor de havde et Batteri paa Kyſten ved Alsnor. Dette var bygget af Jord og ſtærke Bjælker, lukket foroven, og lignede derfor et heelt Blokhuus med Skydeſkaar ud imod Søen. Ved Middagstide aabnede Fregatten Ilden mod dets fem Feltkanoner, og Krudtrøgen, der ſamlede ſig i det indelukte Rum, nødte ſnart Fjenden til at kjøre dem bort. De bleve da ſtillede paa en Høi ved Kyſten og beſkjød Fregatten, der fik et Spring ſkudt over, een Mand dræbt og flere Kugler i Skroget og Reisningen. Men fire Kanonbaade under Kapitainlieutenant van Dockum vare nu ogſaa komne op, ſkjøndt den ſvære Søgang vanſkeliggjorde deres Bevægelſer, og de deeltoge flere Timer i Fægtningen, indtil General Bülow ved opplantede Danebrogsfaner fik alle Fartøiernes Ild til at ſtandſe.

Det var henimod Klokken fem, at ſjette Brigade trængte hen til Høiderne ſønden for Graaſteen, udenat ſtøde paa tredie Brigades, til den omgaaende Bevægelſe beſtemte to Batallioner. Tredie Brigade havde paa ſin længere Vei ſeet ſig opholdt, deels af en let Fægtning i Skoven ved Aunbøl, deels af det daarlige Føre. Ikkedeſtomindre var det nu Oberſt Mezas Agt, at angribe og indtage Batteriet ved Egenſund, da en Adjutant fra Overgeneralen kom til ham og bragte Ordre til at gjøre Holdt og indtage en mere tilbagetrukken Stilling. Thi ſikre Efterretninger

vare imidlertid indløbne om, at Tydſkerne, under General Prittwitz, ſamlede mægtige Troppemaſſer omkring Flensborg. Planerne til et ſtørre Angreb ſyntes da for Øieblikket opgivede, paa den ulykkelige Tanke nær, der bragte Chriſtian den Ottende og Gefion til Ekkernførde.

Den ſamme Ordre naaede ogſaa General Schleppegrell. Allerede havde flere af hans Troppeafdelinger, trætte af den lange Marſch, beredt ſig til Hvile i Kantonnementerne. Det var Aften, Major Jeſſens Kanoner ſtode opkjørte paa Dæmningen over en Moſe ved Grøngrøft, han ſelv var gaaet ind i Stuehuſet. Forpagterens Familie modtog de Danſke med den meeſt udſøgte Venlighed, dækkede et lækkert Bord og lovede, at ſkaffe Rum for Soldaterne. „Om det ſaa end var otte Hundrede, ſagde de, ſkulde de dog faae Plads, baade til at ſpiſe og ſove ordentlig.“ Denne Venlighed var Jeſſen paafaldende, og i det Samme hentede en Ordonnants ham til General Schleppegrell. Her fik han at vide, at Fienden ſtod i Nærheden med en overlegen Styrke, færdig til Angreb, og nu gjennemſkuede han Forpagterfolkenes Venlighed. I en Haſt, udenat gjøre megen Opſigt, fik han Artilleriſterne til at prøbſe deres Kanoner om, thi de kunde ikke vendes paa den ſmalle Dæmning. Snart var han ſaavelſom hele Schleppegrells Brigade paa Tilbageveien.

De to fremrykte Brigaders Mandſkaber bleve nu forlagte omkring i Byerne i Sundeved, medens vor Forpoſtlinie ſtrakte ſig tværsover den ſmalle Deel af dette Landſkab, fra Atsbøl, over Aunbøl og Ulderup, og ned

til Alsſund; General Bülows Hovedkvarteer var i Stenderup. Dagens Fægtninger havde koſtet os 2 Døde, 2 Savnede og 17 Saarede, blandt hvilke een Officeer; Fjenden havde miſtet vel omtrent det Dobbelte, og vi gjorde desuden et Par Fanger.

Følgende Dag, den fjerde April, ſtode 15 ſlesvig-holſteenſke Batallioner, 5½ Batterier og 7 Eſkadroner ſlagfærdige ligeoverfor vor Styrke, i en Linie fra Hokkerup til Fjeldſted. Men fra danſk Side vare nu fire Brigader ovre i Sundeved: Oberſt Mezas, General Schleppegrells, Oberſt Krabbes og Oberſt Theſtrups tilligemed deres tilhørende Batterier, alle underlagte General Bülows Befaling. General Moltkes Brigade gav ſig imidlertid til at begynde Skandſe-gravningen paa Dybbelbjerg. Der var Mod og Lyſt i Folkene til at ſlaaes. Da nogle Soldater ſtode og betragtede Blokhuſet i Brohovedet, vendte en Officeer ſig til dem og ſagde: „I vilde vel gjerne altid have ſaadant et Huus at ſtaae i?“ „Det behøves ikke, Herr Lieutenant, ſvarede En af dem, vi kan magelig ſlaaes uden det.“ Imidlertid kom det den Dag kun til Marſcher frem og tilbage, uden nogen ſtørre Fægt-ning. Hen paa Eftermiddagen gik Major Gerlach med tredie Forſtærkningsbatallion frem imod Graaſteen, og en Blænkerfægtning udviklede ſig, ſom koſtede os nogle Saarede. Her udmærkede en Menig, der paa Grund af en Forbrydelſe havde miſtet ſin Kokarde, ſig i den Grad, at Majoren tog ſin egen Kokarde og

fæstede den paa hans Felthue. Slesvigholstenerne havde i de sidste to Dage havt over 50 Døde og Saarede.

Om Formiddagen, Klokken elleve lettede Havfruen fra Egensund og stod udefter. Kanonbaadene havde sat Mandskab iland med Spader og Skuffer, forat ødelægge Fjendens Skandse ved Alsnor, men dette saae fjendtlige Tropper og maatte gaae tilbage. Trods den høie Søgang og den stive Kuling, der gjorde vanskeligt at styre, vovede de dog en Kamp med Fjendens, paa Høiderne opkjørte Kanoner, og i to Timer var Kugleregnen livlig. Hele Dagen igjennem faldt der desuden af og til Kanonskud. En Granat fra Baadene slog ned midt i en Klynge Sarer og dræbte Flere af dem. „Gud veed, sagde Sarerne ganske naivt, hvorfor de Danske styde os, vi har jo endnu intet Ondt gjort dem."

Skjærtorsdag, den femte April, medens Skudene rullede nede i Ekkernførdefjorden og bragte Danmark saa bittre Sorger, var det ogsaa en urolig Dag langsmed de sundevedske Linier. Skirner og Kanonbaadene fyrede ved Egensund, tillands fortsattes de udmattende Allarmeringer, der bleve dobbelt udmattende, fordi Veirliget var saa ublidt. Slesvigholsteenske Troppemasser, hvis Mod vorede altsom Rigsarmeen kom nærmere, kastede sig over vore Forposter ifra om Formiddagen til langt ud paa Eftermiddagen. Skudene faldt langsmed Hækkerne, og Fægtningen trak sig

snart frem, snart tilbage, uden at noget Afgjørende blev foretaget. Vi havde flere Saarede, Slesvigholstenerne mistede 20 Mand. En Afdeling af andet Jægerkorps, der havde været paa Forpost, trak syngende den tappre Landsoldat forbi Dybbøl Præstegaard, hvor nogle Officerer vare samlede. En af disse gik udenfor, og da han saae Soldaternes, af Krudtrøg sværtede Ansigter, udbrød han: „men hvorledes er I dog blevne saadanne Kulsviere?“ „Jo, sagde Karlene, vi vare rigtignok afløste, men der var kommet nye Folk til, som ikke før havde lugtet Krudtet, og saa ventede vi hos dem, til vi saae, at det gik.“ „Saa skulde de Andre, sagde han, dog ogsaa faae Skam!“ „Aa, sig ikke det, Herr Lieutenant, svarede de, for da de fornam, hvad det gav af sig, var det saamænd Synd, at kalde dem bange.“ Denne Forpostfægtning blev imidlertid for denne Gang den sidste med Slesvigholstenerne, thi 18 Batallioner og 7 Batterier af Rigsarmeen under Generalmajor Wynecken afløste dem og gave dem Leilighed til at samle Kræfter efter saa mange Strabadser. Altid flere og flere Rigstropper strømmede nu ind i Slesvig.

Langfredag, den sjette April, stod anden Brigade under Oberst Thestrup paa vor venstre Fløi udimod Nybelnor, første Brigade under Oberst Krabbe paa høire Fløi udimod Alsfund. Denne sidste dannedes af 4 Batallioner, Kapitain Dinesens Batteri og en Dragondeling. Anden Forstærkningsbatallion under

Major du Plat havde Forpoſterne ved Ulderup og Snogebæk, tredie Reſervebatallion under Major Lorentſen ſtod i en Hovedpoſt ved Philipsborg. Om Morgenen tidlig var den hannoveranſke Brigade rykket ud fra Søgaard under General Wynecken og trængte frem paa Aabenraaveien imod vor Stilling. Den beſtod af 6 Batallioner, eet Huſarregiment og 4 Batterier, og baade ſaxiſke, würtembergſke og badenſke Tropper forenede ſig med den, medens Bairer ſtode i Reſerve.

Henimod Klokken eet udviklede Blænkerfægtningen ſig, og vore Forpoſter bleve kaſtede tilbage igjennem Ulderup. Mellem denne By og Sattrup er Jordsmonnet i høi Grad gjennemſkaaret af levende Hegn, og ethvert Hegn blev nu en Skandſe for de vigende Danſke, der, altſom de veg, ſamlede ſig i ſtærkere Klynger og gjorde en haardnakket Modſtand. Geværſkudene rullede uafbrudt, allerede vare flere Officerer ſaarede. Lieutenant Jahn, der havde fordybet ſig i Hiſtorien af Fortidens Krige, faldt her, hvor Krigen førſtegang mødte ham i ſin virkelige Skikkelſe. Lieutenant Seehuſen blev dødelig truffet; Adjutanten, Lieutenant Fahrner, ſprang af ſin Heſt, forat hjælpe ham op paa den, da blev ogſaa han truffet, og begge kom de ſaarede i Fjendens Hænder.

General Bülow var, ſaaſnart han fik Melding om Fægtningen, tilligemed ſin Stab galopperet hen til Sattrup Kirke, der ligger høit og rager frem over Omegnen. I Byen her traf han førſte Reſervebatal-

lion under Major Hänckel og tredie Reservejægerkorps under Kapitain Gosch, Batteriet Dinesen og Dragonerne, der alle vare rykkede ud og stode slagfærdige.

Fjenden trængte med overlegen Styrke voldsomt paa og besatte Hegnene og Skoven mellem Ulderup og Sattrup med sine Masser; ogsaa hans mange Kanoner spillede, skjønbt uden synderlig Virkning, fordi vore Folk havde opløst sig i Kjeder. Da lod General Bülow og Oberst Krabbe to Delinger af Batteriet, den ene efter den anden, kjøre op ved Aabenraaveien og Reservejægerne kaste sig i Skoven tilhøire, og Fægtningen blev staaende. Efterhaanden slog Fordelen sig til de Danske, der nu atter kunde rykke frem. Især udmærkede Reservejægerne sig. „Idag skal vi børste Støvet fra Hoptrup af vore Trøier," lovede de sig selv, og de holdt ærlig Ord og bleve uimodstaaelige, hvor de styrtede frem med deres blanke Vaaben. Længe og haardnakket værgede Fjenden sig i Husene og Hegnene foran Ulderup, hvor hans Stilling i høi Grad var gunstig. I Byen herskede der den vildeste Forvirring, Heste og Kvæg løb imellem hinanden, en Bonde blev truffet af en Kugle i sin Stue. Badensere afløste Hannoveranere, alligevel maatte de alle, da de nu truedes med at blive omgaaede, vige tilbage for de danske Bajonetangreb og Hurraer. Dog havde de først stukket fire Gaarde ibrand, hvis Røg dækkede deres Tilbagegang, medens Ilden opholdt vore Jægere, som maatte hjælpe ved Slukningen.

Under Alt dette havde Kampen ogsaa raset omkring Aunbøl, og snart vare de Danske, snart Fjenderne i Besiddelse af denne By, der bestandig laa indhyllet i Krudtdamp. Mange Fjendtlige og mange Danske faldt her, og iblandt dem Lieutenant Kohl. „Jeg døer gjerne for Danmark!“ sagde han, idet han sank om i de Tililendes Arme. Fjenden holdt tilsidst Byen besat. Hen paa Eftermiddagen kom Livvagten op, afsendt til Understøttelse fra Oberst Thestrups Brigade og hentet ligefra Middagsmaden, som Karlene vare ifærd med at koge i deres Feltkjedler. Den rykkede over Broen ved Kosmosdam og opad Høiderne hiinsides og truede ved sin Opstilling Tydskernes Flanke, saa de maatte gjøre Omkring. I de for Fjenden opdækkede, endnu varme Retter fik Flere af Officererne og Mandskabet, da Fægtningen var tilende, Erstatning for deres forstyrrede Middag.

Medens dette tildrog sig ved Krabbes Brigade, blev ogsaa Thestrups allarmeret og let angrebet. Men Klokken halv sex var Fjenden jaget ud af alle de Stillinger, han under Fægtningen havde tiltvunget sig, og trak sine Hovedmasser hurtig bort af Ilden. Ud paa Aftenen døde Kampen hen, thi med en Jilsomhed, der grændsede til Flugt, forsvandt Tydskerne i de bagved Ulderup liggende Skove. De Danske indtoge deres gamle Poster.

Der var fra vor Side blevet kæmpet med et Mod, som selv Fjenderne uforbeholdent anerkjendte. „Die

Dänen ſchlagen nicht, ſagde nogle af deres Officerer, ſie würgen"*). Og dette Mod var deſto priſeligere, fordi vi egentlig kun ſatte tre Batallioner imod ſyv af Fjendens. Flere Steder havde Soldaterne miſtet deres Officerer og førte ſig ſelv. En Adjutant kom ud i Blænkerkjeden, udenat træffe nogen Kommanderende. „Hvor er Jeres Officerer dog henne?", raabte han. „De ere nok ſkudte," ſvarede Karlene og gave ſig derpaa til at ſnakke med hverandre. „Og nu ſkulde vi til at avancere lidt," ſagde de og begyndte ſtrax ganſke ſindig med at rykke frem. Da de Batallioner, ſom vare i Ilden, iſær beſtode af gamle, halvt ubtjente Karle, knurrede de førſt lidt over at de ingen Hjælp fik fra den egentlige Linie. „Det er nu mere end een Gang, ſagde de, at vi Gamle ſkal ud at ſlaaes, medens Drengene ligge og dovne," men de glemte ſnart at knurre, fik Smag paa at ſlaaes og gjorde deres Pligt i fuldeſte Maade.

I Ambulancelazarettet, i et Huus bagved Fægtningslinien blev en Tydſker og en Danſk, begge dødelig ſaarede, lagte ved hinandens Side. Tydſkeren jamrede ſig høit, og den Danſke mærkede paa hans Smertensraab, at det var en Fjendtlig. „Hvormange var I idag?" ſagde han. „Tituſind Mand!" ſvarede

*) Den ſamme Dom have Hollænderne engang fældet over Svenſkerne. «Kampen med dem er en Myrden og ikke Fægten, ſagde de, hvert Øieblik gjælder det Livet.»

Tydskeren. „Aa, sagde den Danske, ikke Flere? Saa skal I magelig faae mere Prygl imorgen." — En dansk Soldat var bragt ind og laa allerede halvt som en Død; Lægen nærmede sig til ham og spurgte, om han Intet ønskede, han skulde strax faae et Glas Portviin, at styrke sig paa. Vinen blev bragt, den Saarede tog imod den: „Gud velsigne Danmark!" sagde han og drak den ud. En Time efter var han død. — En Anden, som var haardt truffet, udbrød: „vel er jeg saaret, men det kan være det Samme, for Kliin fik de." — En Jæger, som skulde miste sin Arm, trøstede sig selv derover og sagde: „man kan da vel ogsaa komme til at slaaes med een Arm."

En dødelig saaret romersk-katholsk Hannoveraner lagdes paa en Vogn og døde underveis. Dengang hans Lig i Sønderborg blev løftet af Vognen, blæste et Brev bort fra det; det var et af disse, næsten indtil Gudsbespottelse overtroiske Breve, i hvis svigefulde Løfter den stakkels Faldne maaskee ofte havde søgt sin Trøst. Det kaldte sig selv et Himmelbrev, faldet ned fraoven og fundet paa et Altar i Holsteen i Aaret 1724. „Som Christus stod fast i Oliegaarden, hed det, saaledes skal alle Vaaben staae fast og stille. Intet fiendtligt Vaaben skal ramme den, som fører dette skrevet hos sig; Kanoner, Geværer, Pistoler og Sabler, alle Vaaben skulle staae stille, naar man sigter paa mig, thi saa er det Jesu Christi, den Helligaands og Engelen Mikaels Befaling. Hvo der ei vil

troe dette, hænge Brevet om en Hunds Hals og skyde paa den, saa skal han erfare, at det er sandt. Selv en Skarpretters Sværd, der skulde henrette en Mand, har dette Himmelbrev standset. Og jeg siger Eder, Jesus har skrevet det, og hvo der vil sige det imod, han er forladt og skal ingen Hjælp have."

Vort Tab paa denne Langfredag bestod i 2 saarede og i Fangenskab faldne Officerer og 7 savnede Menige, 2 Officerer og 25 Mand af Døde og 12 Officerer og 105 Mand af Saarede. Ved alle Fægtningerne i Sundeved havde vi i det Hele 186 Saarede. Fjendens Tab ved Ulderup var sikkert noget større end vort; de paalideligste Optegnelser angive Hannoveranernes til 2 Officerer og 11 Menige af Døde, 16 Officerer og 115 Menige af Saarede, Badensernes til 36 Døde og Saarede. Vi havde ogsaa gjort een Officeer og 10 Menige til Fanger.

Kongen, som Dagen efter viste sig i Sønderborg og Sundeved og hilstes af sine Soldaters Jubel, blev her Vidne til den friske Seirsglæde, der virkede som en Balsom i Skjærtorsdagskampens dybe Vunde. Der var nu blevet stridt saa hæderlig i fire Dage imod en Fiende, hvis Antal daglig tiltog og hindrede os i at benytte Fordelene, som vi havde tilkæmpet os. Armeens fire Brigader stode næsten alle som paa en Forpost; flere Gange daglig bleve de allarmerede, og havde henimod Natten næppe strakt sig hen under den aabne, endnu saa barske Himmel, eller paa et usselt

Halmknippe i en Lade, førend de atter trommedes op. Baade Folk og Heste lede overordentlig af Træthed og Kulde og tildeels af Mangel paa Føde. Man gjør sig ikke let nogen Forestilling om, i hvilken Grad Anstrengelser, især Nattevaagen, formaae at udmatte selv de stærkeste Mennesker. Nerverne blive saa angrebne, at de virkelige Gjenstande sees under lutter æventyrlige Former; øde Egne synes at være folkerige Byer, Maanen kan forvexles med Solen, en Ryttер kan komme til at troe, at han rider baglænds. Den Modigste kan bringes i den Tilstand, at han kaster sig ned og kun ønsker en Kugle, for paa eengang at faae en Ende paa Elendigheden. Under saadanne Omstændigheder blev der holdt Krigsraad i Stenderup den 7de April. Spørgsmaalet forelaa, om Armeen skulde tage en Stilling paa Dybbelbjerg, eller strax gaae over til Als, om den skulde lide og vove noget Overordentligt, for maaskee at vinde, eller om den skulde være stille og vente. Det Første begjerede Modet og Kamplysten, det Sidste tilraadede den beregnende Forstand.

Dybbelbjerg, der med en Hvistette paa sin midterste Deel langsomt hæver sig henimod halvtredjehundrede Fod over Havfladen, behersker ved sin Høide hele Omegnen. Et henrivende Landskab ligger rundtomkring dets Fødder: Sundet, Havet, Kysterne af Als, Sønderborg og hele Sundeved, der ligner en engelsk Park med Sommerhuse og Kapeller, begrændset

af Graaſteens henduftende Skove. Forhen var Bjerget rigt beplantet med Træer og levende Hegn, disſe ere nu forſvundne under Krigen. Thi fortrinsviis her blev der kæmpet, og det i den Grad, at næſten hver Fodbred Jord vædedes med Blod. Paa Kronen af Bakken imod Veſter ſtaae tre Kæmpehøie. Her var der det herligſte Overblik over den femte Junis Kampplads; man kunde ſee Rigstropperne komme fra Veſter og Preusſerne nedad Aabenraaveien og langsmed Sundet. Her ſtod derfor General Hedemann og Læsſø, rygende ſin Cigar, omringet af Staben; og de ſtyrede Fægtningens Gang. Strax nedenfor Kæmpehøiene ſaae man i et Hegn de Indſkjæringer, ſom vare gjorte for Baggeſens Kanoner. Et ret mærkeligt Sagn knytter ſig til Bjerget. Under en Konge, ſom ikke var kronet, hed det, ſkulde der paa det ſtaae et hidſigt Slag, i hvilket tolvaarige Drenge vilde gjøre Udſlaget. Sagnet ſynes under nærværende Krig to Gange at være gaaet i Opfyldelſe; Artilleriſterne udlagde det naturligviis med Henſyn til deres tolvpunds Kanoner.

Bjerget har den ſtørſte Betydning for en Armee. Det ligger lige i Flanken af Hovedlandeveien gjennem Slesvig og Jylland, og tre ſtørre Veie, Flensborg-, Aabenraa- og Kolonneveien, ſlynge ſig henover det og lette Troppebevægelſerne. Vælger en Hær, at opſtille ſig paa den veſtlige Skraaning, har den Flankerne dækkede af Søen og kan fra Høiden beſtryge Alt med ſine Kanoner, hvis Skudlinier ikke for-

værves af døde Vinkler. En saadan Stillings Fordele vare desuden forøgede ved Indskjæringer, bagved hvilke Feltskyts kunde anbringes. Ikkun et hurtigt Tilbagetog herfra har store Farer, thi Broen danner et Defilée i Ryggen. Dertil kom, at Mangelen paa Barakker vanskeliggjorde en Armees Ophold her i den barske Aprilmaaned.

Alt dette blev nøie overveiet i Generalens Raad. Trods den kolde Aarstid og Defileet, vare de fleste Stemmer for at holde Stillingen, forudsat at vi, som der blev antaget, kunde sætte to Batallioner imod hver tre af Fjendens. Flere af Hærførerne fremhævede med stor Iver alle Stillingens Fordele.

Første Paaskedag, den ottende April var en tilbagegaaende Bevægelse anordnet for de to meest fremadstudte Brigader, General Schleppegrells og Oberst Mezas Da en af de Kommanderende under denne red igjennem anden Brigade og traf en Officeer, til hvem han havde Fortrolighed, krystede han sin Sabel og sagde paa Fransk: „hvor det er ærgerligt, vi skal dog over til Als!“ Thi Rygtet om en besluttet Tilbagegang havde allerede naaet ham. Imidlertid bleve de to Brigader i Kolonner opstillede paa Bjergets Østside, i Huulningen mellem den bekjendte, uhyre Kampesteen og Dybbelmølle. De dannedes af Infanteri med mindre Afdelinger Hestfolk og Artillerj. Hele Paaskeformiddag stode de udmattede, spændte og forventningsfulde. Det var den herskende Mening, at man herfra vilde tilbyde

Fjenden et Slag. Officererne talede meget derom, og Meningerne deelte ſig, men hver Mand i Hæren var kamplyſten, trods ſin Udmattelſe, og Efterretningen fra Ekkernførde havde ſnarere virket opildnende end nedſlaaende.

Det var den Dag en gjennemtrængende kold Blæſt, der ſvøbte ſig langsmed Høiderne. Mange af Kompagnierne havde ſtillet deres Geværer op i Pyramider og plantet Fanerne i Jorden, medens Mandſkabet gik omkring, forat holde Varme, eller ſøgte ſig en Plads ud, hvor der var lidt Læ; thi det var meget forkommet. Kun Faa havde Sands for det ſmukke Landſkab, der udbredte ſig for deres Fødder. Det kom paa Tale, at holde en ſtor Feltgudstjeneſte, men Øieblikket ſyntes ikke heldigt, fordi de Fleſte først maatte ſørge for den legemlige Nødtørft. Da bleve Proviantvogne kjørte frem og Portioner af Fleſk uddeelte; i en Haſt vare Arneſteder anlagte bagved Hegnene, og Røgen hvirvlede frem paa tuſinde Steder. Livlige Grupper kom allevegne tilſyne. Nogle Soldater laae omkring en Feltkjedel med ſtegt Fleſk, andre havde ſtrakt ſig hen, forat ſove. I en Mærgelkule havde en Deel leiret ſig midt i en ſtor Steenbynge; her var der Læ og Plads til at ſidde, de fik Kortene frem og gave ſig til at ſpille. Saaledes gik Formiddagen.

Generalerne vare imidlertid inde i Dybbelmølle. Derhen bragte en Ordonnants et ſtort Brev fra Krigs-

miniſteren, ſom var upaaſelig og opholdt ſig i Sønderborg. Det blev ſtrax brækket og læſt og indeholdt en Ordre til Armeen, at trække ſig tilbage til Als og oppebie et gunſtigere Øieblik.

Et Par Timer efter Middag blev Ordren udført. Alle Brigaderne rykkede i Kolonner nedad Bjerget og gik over Broen, medens Nordarmeen havde faaet Befaling til at gjøre en tilbagegaaende Bevægelſe paa det ſlesvigſke Faſtland.

Tilbagetoget fra Dybbelbjerg danner et Vendepunkt i vore Planer; thi den ſtærke, truende Stilling i Fjendernes Flanke var nu opgivet. Fra dette Øieblik af maatte de Danſke berede ſig paa, at Als beleiredes fra Bjerget, og at Tydſkerne rykkede ind i Jylland. Derfor forbedredes Dens Kyſtbatterier, og Troppeoverførſelen til Fyen begyndte, dog ſtode vore Forpoſter endnu foreløbig veſtenfor Bjergkammen. Den ellevte og tolvte April ſaae man fjendtlige Kolonner, de bleve tilbageviſte ved nogle Kanonſkud fra Bjerget. Den tolvte henimod Aften foretog General Bülow med førſte Batallion en Rekognoſcering til Dybbel. Tropperne trængte i ſpredt Fægtning et Stykke ind i denne lange, med Aſketræer og levende Hegn beplantede By og trak ſig tilbage, ſaaſnart de havde forvisſet ſig om, at Fjenden havde en betydelig Styrke i Nærheden. Om Aftenen talte de danſke Officerer indbyrdes ſammen om, at Fjenden ſikkert efter ſin Skik vilde hævne vor Rekognoſcering ved at foretage en ſtærkere. „Vi ſaae

i Nat en Kontraviſit," ſagde de, og deres Formodning var rigtig.

Den trettende April, om Natten Klokken halvto brød, efter Generalmajor Wyneckens Befaling, en ſtærk Kolonne Bairer op fra Dybbel imod Kammen af Bakken; blandt deres Anførere nævnedes Oberſtlieutenant Tann. Lidt ſenere gik den ſariſke Brigade frem fra Nord og marſcherede imod høire Fløi af vor Forpoſtſtilling, Hannoveranerne holdtes i Reſerve. Den hele tydſke Styrke, hvortil ogſaa Heſſer hørte, var omtrent 11000 Mand; den antog, at idetmindſte en Deel af vor Armee endnu ſtod paa Bjerget.

Denne Nat havde tredie Jægerkorps under Major Cock Forpoſterne. Om Dagen ſtillede det ſine Vedetter i Retningen af Kæmpehøiene paa Bjergets veſtlige Skraaning, om Natten vare de trukne tilbage til henimod Møllen, hvor en Feltvagt ſtod. Derfra dalede deres Stilling til begge Sider, imod Venningbond og Sundet. Fjerde Batallion under Oberſtlieutenant Blom holdt Brohovedet beſat.

Fjendens Angreb ſkete ſaa hurtigt og voldſomt, at Vedetkjeden med ſine Feltvagter i et Øieblik og næſten uden Fægtning kaſtedes overende. Den løb Fare for at blive affkaaret og frelſtes alene ved Mørket og de Befalendes Aandsnærværelſe. Længe ſavnede man en ſtærk Afdeling fra høire Fløi og troede allerede, at den var faldet i Fjendens Hænder. Da ſaae en af de høie Officerer fra Als, i den uſikre

Morgenbelysning, et Par Mand, der sneg sig frem under Strandbakkerne paa den anden Side af Sundet. „Men hvem Pokker kommer da der?“ udbrød han. Det var de første Afskaarne; snart fulgte en heel Deel bagefter. Ogsaa paa vor yderste venstre Fløi hørte Vedetposterne Fjendens: wer da? førend de anede det. De styrtede strax nedad Banken til Strandbredden og undslap lykkelig.

Paa denne Maade var Fjenden blevet Herre af Bjergets Kam og de Indskjæringer til Feltskyts, vi der havde anlagt. Han antog det for en Seir, skjøndt det kun var en, fra vor Side frivillig skeet Indrømmelse, som fulgte af den lagte Plan. Hans Kolonner væltede nedad Bjergets østlige Hang; Ubekjendtskab med Egnen, Mørket og store Tanker om sig selv forledede dem til at trænge bestandig videre frem. Sundet kunde de ikke see; Tydskernes Indbildningskraft er let fængelig, den foregjøglede dem, at de allerede vare ved Indgangen til Sønderborg.

Der var nu blevet gjort Allarm i Brohovederne. De fjendtlige Geværkugler pebe allerede hen over dem, og Fjendens Kjeder, saa tætte næsten som Kolonner, udbredte sig og fyrede nedenfor det østligste Huus paa den Høislette, der indtager Bjergets midterste Deel. Fjerde Batallion stod paa sin Post, hver Mand var rede, men Kommandøren raabte: „I skyder mig ikke, førend Fjenden er i 100 Skridts Afstand!“ Han sendte foreløbig et Kompagni ud til Forstærkning

for tredie Jægerkorps, der trak sig ind efter Brohovedet.

General Bülow var strax paa Benene og sprængte tilligemed de andre Generaler og Stabernes Officerer afsted til Kystbatterierne. Han befalede i den første Morgendæmring, at Skydningen herfra skulde begynde, og han var ivrig i at paaskynde den. „Skyd kun rask!“ raabte han til Folkene, og de lode sig det ikke sige to Gange. Ilden aabnedes fra det svære Skyts, Glimt fulgte paa Glimt og lyste vidt igjennem Skumringen, Granaterne krydsede hinanden og sprang med lette Luer i de fjendtlige Kolonner. Hvergang de sprang, aabnedes Rækkerne i et Nu, og Folkene fløi fra hverandre til alle Sider. Flere Steder kunde man tydelig fra vore Batterier skimte de Saarede, der laae paa Jorden og sprællede. Ogsaa Kanonbaadsdivisionen under Kapitainlieutenant van Dockum deeltog med Raskhed i Fægtningen. To af disse Baade, der forekom Fastlandstydskerne som en Art mangebenede, ildsprudende Svuhyrer, bevægede sig lurende inde i Venningbond, to laae sydfor Slottet. De valgte deres Skudlinier langsmed Hegnene, hvor de Tydskes Masser troede sig fuldkomment dækkede, indtil Granaterne røg ind imellem dem. Solen var staaet op og gjorde de danske Skud end mere dødbringende, idet den belyste Fjend ens Bevægelser.

Omtrent Klokken sex kjørte baiersk og sachsisk Feltartilleri frem. Ni Kanoner aabnede Ilden fra en Stilling ved Fjendens venstre Fløi, paa Høisletten, og

beſkjøde iſær Baadsagerbatterierne. Man antager almindelig i vor Armee, at Fienden for fuldt Alvor tænkte, at løbe Storm imod disſe. I en halv Time var Ilden i høi Grad voldſom, Skudene rullede langsmed begge Linier, allevegne hvirvlede Røgſøiler frem. Hele Opmærkſomheden henvendte ſig til denne Artillerikamp, Blænkerſægtningen blev næppe ændſet. Fiendens Artilleriſter betjente Kanonerne hurtig, men deres fleſte Kugler vandede eller græsſede og frembragte kun en tom Støvſky. Under Latter og Munterhed ſamlede vore Artilleriſter dem op og ſendte flere tilbage ligeſaa varme ſom de vare komne. Ikke een Mand af Vore blev ſaaret, kun et Skilderhuus og en Krudtkaſſe bleve gjennemſkudte. Men den danſke Ild virkede ødelæggende, og den var heftig; en eneſte af de ſtore Kanoner havde alene ſkudt over tredive Skud. Tydſkernes Artilleriſter og Heſtene til deres Kanoners Beſpænding ſtyrtede mellem hverandre og væltede ſig paa Jorden i Dødskramper. Forvirringen var kun altfor kjendelig; ſnart prodſede de paa, ſnart atter af, indtil de tilſidſt ilede affted i Gallop paa de uſtyrlige Heſte og forſvandt bagved Rygningen af Bjerget.

Ved Artilleriilden havde Fienden tildeels fyſſelſat vort Skyts; nu begyndte dette atter, at beſkyde hans Infanterimaſſer. Da kom der Melding fra Batterierne ved Baadsager, at man ſaae en fjendtlig Kanon ladt tilbage paa Pladſen. Det var i Virkeligheden ikke mindre end tre Kanoner og een Krudt-

karre, der laae forladte, men man havde endnu kun opdaget den ene. Klokken var omtrent syv. Tiende lette Batallion under Oberstlieutenant Ræder rykkede over Broen og ud igjennem Brohovedet; strax formerede den Kompagnikolonner og forstærkede efterhanden fra disse sin Forpostkjede. Rask gik det fremad under Hurra og Hornenes Klang, og Fjenden, trods hans Overlegenhed, blev kastet. Fra Kanonbaadene og de faste Batterier fore Kugler over Hovederne af vore Jægere og understøttede deres Anfald. Nu var Kampen meest tilfaldet disse og blev heftig især paa vor høire Fløi, thi her laae Fjendens forladte Kanoner. Langsmed Hækkerne og paa den aabne Mark faldt der Skud i Skud, medens Dybbelmølle stod i lyse Luer.

Fægtningen trak sig frem og tilbage. Engang bleve vore Folk kastede nedad en Kløft ved Sundet; en uforfærdet Jæger kravlede atter op, krøb frem, fyrede sit Gevær af og ladede det, idet han vinkede ad sine Kammerater. — En nylig fra Landet indkaldt Officeersoppasser havde i Hastværket taget sin Herres Theepotte med. Midt i Kugleregnen havde han alene Øie for den, som han vist ansaae for en grumme kostbar Ting. Han tillod sig kun af og til at at sætte den ned, forat hjælpe en Saaret, og tog den strax atter op. Paa eengang udbrød han: „Herr Lieutenant, der gik Theepotten!" ligesom om det havde været den vigtigste Sag i Verden, at dens Tud blev skudt bort. — En ung Officeer fik, som det ofte skeer i Fægtningen, et Anfald

af χολιχ og μαατττε φιερνε σιγ. Men han valgte med Betænksomhed sin Plads ikke bagved Hegnet, men μεγετ μαλερισκ og til almindelig Munterhed foran det, der hvor han var udsat for de fjendtlige Kugler. Til denne Plads viste man senere de Karle hen, der kom i en lignende φορλεγενέδ. — En Lieutenant stod paa aaben Mark med et Kommando; en tydsk Soldat nærmede sig, og en Kugle peb Lieutenanten om Ørene. „Godt skudt!" raabte han. „Skal blive endnu bedre!" svarede Soldaten. Strax bleve flere Geværer rettede imod den danske Officeer, men alle skjøde de langt forbi. „Nei, nu skyde I som Klodrianer!" raabte han. Kort efter samlede han et Par Folk og stormede med dem frem imod den saakaldte Kapitainens Gaard, hvorfra Fienden fyrede. De Danske stillede sig ved Vinduerne og skjøde igjennem dem, Lieutenanten sprang til de ituskudte Ruder og tittede ind. Han saae Fienden i fuld Flugt derindefra, thi en Kanonkugle var just gaaet igjennem Gaarden. De Danske skjøde nu dens Lader i Brand med Raketter og Granater, og Flammerne væltede sig ogsaa over den, saavelsom noget senere over et andet Huus paa Bakken.

Ved denne Tid var Fægtningen omkring de forladte fariske Kanoner afgjort til de Danskes Fordeel, da vor Kjede var trængt frem foran de to og havde den tredie næsten midt i sig. Der blev kæmpet med den yderste Anstrengelse af alle Kræfter, og denne Plet

Jord blev ret egentlig overſkyllet med Blod, thi Sarerne værgede ſig haardnakket.

Kanonerne, hvis Antal man nu først opdagede, laae, omringede af døde Heſte og Lig, paa et tildeels moradſigt Sted, hvorfra de ikke vare lette at faae bort. Endelig lykkedes det Kapitain Kaufmann og Lieutenant Roſen med nogle Trainkudſke at prøbſe to af dem paa Forſtillinger, ſom de førte med ſig, og galoppere afſted med Byttet. Men Kuglerne regnede formelig ned over dem, Kapitain Kaufmanns Kappe var gjennemhullet. Under Soldaternes Hurraraab bleve Kanonerne trukne over Broen og opſtillede i den ydre Slotsgaard. De vare ſtøbte af Malm; ſtørknet Blod og Stumper af Menneſkekjød klæbede ved dem. Den ene havde endnu ſit Skud i ſig, den anden havde aldrig været brugt. „Nei ſee, der fik vi jo ordentlig en Jomfru!“ raabte Artilleriſterne.

General Bülow med de andre Generaler og deres Staber ſtode paa Høiene ved Kyſten nordenfor Kirkebatteriet, da Kapitain Kaufmann meldte, at Kanonerne vare bragte ind. Det var juſt hans Fødſelsdag. Han bad, at den kommanderende Artilleriofficeer vilde tilgive Lieutenant Roſen, der var redet ud med uden Ordre. Strax efter kom Roſen, og Alle ønſkede nu de to Herrer til Lykke. „Men hvorfor fik De ikke alle tre Piecer?“ ſagde den kommanderende Artilleriofficeer. „Jeg havde lovet, at bringe een Kanon, og nu bringer

jeg to, svarede Kapitain Kaufmann, desuden laa den tredie os for langt borte."

Fægtningen var staaende, og en Maler, der gjorde Tjeneste som Officeer, fik midt under den Tid til at optage en Blvantsskidse. Ikke længe efter blev der givet Ordre til tiende Batallion, at gaae tilbage; ogsaa Fjendens fleste Tropper forsvandt bagved Kammen af Bjerget. Det var noget før Middag. Den raske tiende Batallion, næsten lutter Nordslesvigere, rykkede med Seir ind i Sønderborg; den havde erobret de første Kanoner under Felttoget og paa sin fædrene Jordbund viist sin gamle nedarvede Tapperhed. Skudene toge derpaa af i Voldsomhed, men tredie Batallion, der kom efter tiende, vedblev dog at fyre hele Dagen, for om muligt at tænde Ild paa Fjendens Krudtkarre og bemægtige sig den tredie Kanon. Vore Forposter stode ved Fægtningens Ende i en Stilling fra Sundet, tværsover en Mark indtil op imod Aabenraaveien, derfra nedenfor Dybbelmølles rygende Ruiner og hen til Venningbond. Stemningen paa Als var glad og behjertet, skjøndt man troede, at det nu ret vilde gjælde, og at Fjenden ikke vrkesløs vilde indtage den Stilling paa Dybbelbjerg, som vi havde indrømmet ham.

Et Par Dage derefter afsendtes en Parlamentær til Tydskerne, forat aftale en kort Vaabenhvile, under hvilken de fjendtlige og vore Døde, der laae mellem Kjederne, kunde blive begravede. „Wir haben keine Todte," sagde en hannoveransk Officeer. Da den

Danſke forſikkrede ham derom, udbrød han: „ach ja, es ſind Sachſen, aber keine von den unſrigen.“ Vaabenhvilen kom tilſidſt iſtand; da brugte de Tydſke den til at ſtjæle den efterladte Krudtkarre. Kanonen, der laa imellem Kjederne og hvis Træværk var ſkudt bort, bemægtigede de ſig hemmelig en Nat.

Fægtningen var fra Tydſkernes Side Don Quixotes Kamp med Veirmøllen; endogſaa Møllen var der jo. Deres planløſe, næſten vanvittige Fremrykning under Ilden af vort faſte Skyts havde i høi Grad koſtet dem Blod. General Wynecken angiver alene Saxernes Tab til 2 Officerer og 13 Underofficerer og Menige af Døde og 10 Officerer og 129 Underofficerer og Menige af Saarede. Saxernes og Bairernes Tab i det Hele har ſikkert været over 200 Mand. Vi havde omtrent 60 Døde og Saarede, deriblandt 2 ſaarede Officerer.

Paa en mærkværdig Maade viſte Tydſkernes Hang til det Æventyrlige ſig ligeſaavel i deres førſte Fortællinger om Fægtningen, ſom i Fægtningen ſelv. Don Quixote aflagde ſin Beretning. „Erſtürmung der Düppeler Schantzen, Sonderburg in Flammen und Zerſtörung des Brückenkopfes“, var den ſtorſtilede Titel paa den. 18 Kanoner og 500 Fanger, hed det, vare os fratagne, 2000 Danſke vare faldne, af hvilke Mange havde fundet deres Død i Bølgerne. Det var i Sandhed ligeſom Exploſionen af et folkeligt Vanvid. Selv Oberſtlieutenant Tann bluedes ikke ved

at lade ſig hilſe og bekrandſe af Damer fra en Ravnekrog ſom der „Erſtürmer der Düppeler Schantzen". Mon det havde været muligt for en danſk Officeer, at nære ſig i vor Armee, ovenpaa en ſaadan Skandale?

To Dage efter Fægtningen var Generalmajor Bülow udnævnt til hele Armeens Overgeneral og forlod ſtrax Als.. „Her vil Fjenden ſandelig ikke vove noget Stort," yttrede han, da han indſkibede ſig, og hans Ord ſkulde gaae i Opfyldelſe, hvor tvivlſomt det end ſaae ud i Begyndelſen. Ogſaa den ſtørſte Deel af Armeen gik nu imod Nord, fulgt af en Deel af Damp- og Roflotillen.

To Afdelinger Kanonbaade, den ene ved Arnkilsøre under Kapitainlieutenant Gottlieb, den anden ved Sønderborg under Kapitainlieutenant van Dockum, bevogtede Kyſterne, og Eſkadrechefen, Kommandør Garde paa Skirner, opholdt ſig desuden i Almindelighed her i Farvandet. Foruden Strandbatteriernes Skyts anvendtes tre og et halvt Feltbatterier, Lumholtz's, Dinesens, Baggesens og Jonquiéres' til Als's Forſvar; Major Bruun var Høiſtkommanderende over hele Artilleriet. To Eſkadroner Dragoner under Major Sauerbrey og tre Brigader Infanteri udgjorde Beſætningen. Til første Brigade, der førtes af Oberſt Krabbe, hørte første og tredie Reſervebatallion, tredie Reſervejægerkorps og tiende lette Batallion. Til anden Brigade, der førtes af Oberſt Theſtrup, hørte Garden tilfods, fjerde og trettende Batallion og anden Reſervebatallion.

Til ſjette Brigade under Oberſt Ræder hørte første og anden lette Batallion, andet Jægerkorps, tredie Forſtærkningsbatallion og første Forſtærkningsjægerkorps. Disſe Hærafdelinger dannede i Forening Flankekorpſet. Høiſtbefalende blev Oberſt Meza, der kort efter udnævntes til Generalmajor. Det er en Mand af faſt Karakteer og dannet Aand, med et fiint, næſten fydlandſk Ydre. Foruden ſit egentlige Fag, Artillerividen-ſkaben, har han iſær ſtuderet de nyere Sprog; i Felten har han udmærket ſig ved det koldeſte Mod og en Høvdings Overblik. Han gyſer ikke tilbage for nogen Fare; „Fjenden vil have Kugler," ſagde han, da han tiltraadte ſin nye Poſt, „og han ſkal ſandelig ogſaa faae dem." Intet vilde have været ham kjærere, end Leiligheden til at indløſe ſit Ord.

Det fortrødgule Flag vaiede nu paa Dybbelbjerg, og Als blev erklæret i Beleiringstilſtand, medens der med Iver fra begge Sider arbeidedes paa Forſkandsninger. Fjenden tog de Indſkjæringer paa Bjergets Nordſide, vi havde forladt, og vendte een af dem om; hver Dag kunde man ſee hans Kolonner iſærd med at opkaſte nye Batterier, der ſkulde krone Bjergets Kam og lukke for et Udfald fra Als. De begyndtes tildeels i en Afſtand af 2000 Alen eller derover og rykkede efterhaanden nærmere. Vi kunde ſee dem vore for vore Øine, men den egentlige Henſigt med dem blev ikke ſtrax klar.

Ogsaa vore Arbeidere vare i uafbrudt Virksomhed, og Kystbatterierne tiltoge baade i Styrke og Antal. Den vestlige Strandbred blev omhyggeligt bevogtet, Signalposter vare opstillede langsmed den. Af og til forefaldt smaa Sammenstød mellem Forpostkjederne, især Natten imellem den 16de og 17de April blev der skudt heftig. Den 15de April iagttog man en Skare Fjender, der havde samlet sig i Kapitainens nedbrændte Gaard. Da bleve flere Kanoner rettede imod den, paa et givet Tegn med et Lommetørklæde brændtes de af, og Granater sprang lystigt imellem Ruinerne.

Det var med det æventyrligste Haab Tydskerne strede til Beleiringen. Med Iver gave de sig forlods til at studere Als's Topografi; de vilde plante den sortrødgule Fane hiinsides, sagde de, om de saa end skulde lægge en Bro af Lig over Sundet. Mange Danske svævede i bestandig Frygt for Øen. Tydskerne vilde gjennemgrave Dybbelbjerg, hed det, og pludselig aabne Ilden fra underjordiske Batterier. Endogsaa en Overgang over den bredere Deel af Sundet ansaaes for mulig. Især for Sandbjergskov frygtede man og beklagede, at den ikke var omhugget, medens den var i vor Magt. Thi i Skjul af den vilde Tydskerne nu gjøre en Pontonbro færdig og anlægge frygtelige Batterier, der skulde understøtte deres Landgang. De forsømte heller ikke, paa dette Sted at holde os i Frygt. En Nat kjørte de saaledes med stor Allarm og ligesom med mange Vogne frem og tilbage igjennem Sko-

ven; men snart blev det opdaget, at kun en eneste Vogn var Aarsag til den hele Forskrækkelse.

Det var dog egentlig udenfor Als, hvor man ikke kjendte de sande Forhold, at Frygten var stor. Paa Øen selv saae vi alle Forsvarsmidler, hørte paa Kyndiges Domme og beroligede os. Øens Erobring vilde have kostet Fjenden altfor uhyre Meget; det Værste, der kunde skee, var, at Sønderborg blev bombarderet, og paa denne Mulighed var Enhver fattet. Saaledes udviklede det daglige Liv sig under Stemninger og Tilstande, som vi nu gaae over til at skildre.

Dagligt Liv under Beleiringen.

Als tilligemed det ſydlige Fyen og dets Øgaard ligger i den Krog af Øſterſøen, hvor man midt i Norden aander Luftninger fra Syd. Hvor ſmukt er det ikke, en Foraarsdag at ſtrække ſig hen paa Grønſværet i en af Abildgaardene, under dennes krumme, med Bloſtre bedækkede Træer! Det frodige Viinløv, der er trukket opad Huſene, Humlen, der ranker ſig langsmed Taget, eller i ſin vilde Tilſtand omſlynger Hegnene og Træerne i Skoven, de tamme Kaſtanietræer, Morbærtræer, Figentræer og Mandeltræer vække Anelſer om en yppigere Planteverden. Og den, der om Efteraaret reiſer gjennem Landſkabet, kan ſee overſkaarne Æbler og andre Træfrugter hænge i Guirlander udenpaa Bønderhuſene imod Syd, forat tørres i Solen. Jorden i ſig ſelv er frugtbar, og der er anvendt ſtor Omhu paa dens Dyrkning. Et Stykke Land kan følgelig her nære langt flere Mennesker, end andetſteds i Danmark. Huſene ere velbygte, fordetmeſte grundmurede og ſmykkede med Blomſterhauger. Eiendommeligt for de

alſiſke, ſaavelſom for de øſtſlesvigſke Egne i det Hele, ere Markhegnene rundtomkring de meget krumme Veie. Stundom ere de holdte under Haugeſaren. Man føler ſig derfor unægtelig, iſær om Foraaret naar Alt ſtaaer i Blomſter, ligeſom i en Hauge, men det maa da være ſom paa den ſtore Kjørevei igjennem denne. Naar man reiſer mellem Hækkerne, der ofte ere Nøddehækker, bliver man ærgerlig, thi de borttage Udſigten; først naar man fra en Høi kan overſee dem, gjøre de tilligemed mange Smaaſkove Landſkabet baade rigt og ſmukt. Det Skjønneſte ligger, ſom overalt i Danmark, langsmed Stranden. Udſigten fra Høibjerg (Hügelberg) over de mod Havbreden ſkraanende, høiſtammede Skove, og over Øſterſøen hen til Ærøs og Fyens Kyſter, minder i flere Henſeender om Udſigten fra Sandbjerget ved Søllerød. Sønderſkoven og Skovene ved Auguſtenborg, Arnkilsøre og Melsgaard have ſmukke Partier, og ved Høruphav danne Strandklinter og Skove i Forening med Fiſkerhytterne, der ere bygte midt i en ſammenhængende Æbleſkov, Rammen til en yndig lille Idyl.

Landſkaberne have i maleriſk Henſeende vundet meget ved Krigslivet. Langsmed hele Veſtkyſten paa den ulkebølſke Halvø mellem Alsſund og Auguſtenborgfjorden ſtaaer Batteri ved Batteri. Paa paaſende Steder i Afſtand fra dem ere Barakkebyer anlagte, en lille halv Fjerdingvei fra Sønderborg, i en Dal bygges der paa en ſtor Kaſerne. Grupper af Artilleri, af Heſtfolk og Fodfolk oplive overalt Egnen.

Befolkningen paa Als, der beſtaaer af 27,000 Menneſker, er af en rolig og godmodig Natur, arbeidſom, fydſk og ærbar. Der findes Sogne, hvor før Krigen end ikke hvert trediote Barn var uægte. Havet og den frugtbare Jordbund tilbyde ſine Rigdomme, og Bønderne, ſkjøndt den ſtørſte Deel af dem ere Fæſtebønder, ſtaae ſig derfor i Almindelighed godt. Deres Huſe, deres Bohave, deres Klæder, deres Kjøretøier vidne om Velſtand. Men den fattige Deel har havt Fordeel af Krigen; thi nye Næringskilder have aabnet ſig for den, og Mangen, ſom forhen maatte tigge, fortjener nu ſit Brød ordentlig ved at vadſke for Soldaterne og drive Smaahandel med dem. I det Hele ſtaae disſe paa en god Fod med Bønderne.

Mellem gamle Folkeſkikke er Ringridningen mærkelig. En Sommerdag ſamle Karlene ſig tilheſt, iførte hvide Beenklæder og blaae Trøier, med Kaſketter paa og Landſer i Hænderne, omkring en ſtor, til den Ende opreiſt Træſtang. Den er ſmykket med Krandſe og Flag, og Ringene, der ſkal ſtikkes ned, ere befæſtede paa den. Over hele Øen er det ogſaa en Sædvane, anden Pintſedag at kjøre tilſkovs, forat plukke en Maigreen (Duppedeie); Træboder ere da opreiſte i det Grønne, og Dands og Lyſtighed ender denne Skovtur.

Sproget er den ſædvanlige ſønderjydſke Mundart med ſit ſyngende Tonefald. Mange gamle danſke Ord og Ordformer ere bevarede, og man hører Bonden endnu ſige: Du varſt, Du eſt, ſaaeſt Du.

Mandfolkenes Nationaldragt er aflagt, hvorimod Kvindekjønnet bærer en særegen Art Hovedtøier. Almuens Tænkemaade her, saavelsom i Sundeved, er ægte dansk, og det Had, Bonden i Almindelighed nærer imod Hertugen, har ikke skadet hans Danskhed. Især roses Lysabellingerne. Det var fornemmelig dem, der strax ved Oprørets Udbrud strømmede til Sønderborg og tvang de Tydskfindede til Rolighed; det var ogsaa dem, der fik Danebrog heiset paa Augustenborg. Frivillig dannede Alsingboerne en Landstorm, som i forrige Aars Krig forrettede Vagttjeneste og endnu hver Søndag holder militære Øvelser. Det var derfor en priisværdig Regieringshandling, som grundlagde Øens Folkeraad. Trods den Modstand, dette mødte hos Mange af Embedsstanden, har det holdt sig og bidraget ikke Lidet til at udvikle en selvstændig Aand. „Han er tydsk og taabet, naar han bliver hungrig, bliver han nok dansk", er en Talemaade hos Bønderne, der viser deres danske Sind. Det er rørende, at høre dem paa den anden Side af Sundet, der under Voldsherredømmet have faaet den tydske Herlighed at smage, udtale sig derom. Og Tydskerne kunne hverken vinde dem med det Onde eller det Gode. Den provisoriske Præst i Dybbel opfordrede en Kone, der pleiede flittigt at besøge Kirken, til at komme der, ogsaa naar han prædikede. „Herr Pastor, sagde hun, vi beier it di saem Bøner, saa de ka saut't nyt'."

Imidlertid er det unægteligt, at den dannede og halvdannede Deel af Folket undertiden nærer tydske Følelser,

hvilket heller ikke er uforklarligt, efterſom Skole- og Kirkeſproget i Sønderborg for en ſtor Deel er Tydſk. Kun hiſt og her træffer man danſke Skilter i en By, ſom nu dog i Aar og Dag har været beſat af vore Tropper. Viſtnok har Udrensningen mellem de mange Hjemmetydſkere, ſom Almuen ret betydningsfuldt kalder dem, under Beleiringstilſtanden hjulpet noget, men man tør dog næppe regne mere end Sjettedeparten af de Dannede for rette danſke Folk. Omtrent den anden, nu i Tal lidt forringede Sjettepart er Hjemmetydſkere; disſe ſnakke altid om deres „Rettigheiten", ſom det hedder paa Slesvigſktydſk, og virke ivrigt i det Stille. Selv Almuen kunne de ſmitte; en ſønderborgſk Tjeneſtepige yttrede ſaaledes under Beleiringen: „det danſke Rak lader Byen før ſkyde ned, end de give ſig;" en Kromand ſagde: „æ ka ko ſnak' Danſk, men æ Hja't æ tydſk." De fire Sjetteparter ere neutrale Slesvigere, der viſe en mærkværdig Ligegyldighed for alt Folkeligt; hvad de ſkal blive til, beroer ganſke paa det Forhold, hvori de komme til at ſtaae. Man kjender dem ſtrax paa, at de, hvergang Talen er om Danmark, ikke ſige: „vi", men „de Danſke". Naar man taler om det Skammelige i Oprøret og i at lade ſig gjøre til Embedsmand af dets Formænd, give de En vel Ret. „Men Brødet er kjært, ſige de, hvor man ſaa end finder det. Vi kan dog ellers ſlet ikke forſtaae, hvad de kriges om; at ſnakke Tydſk eller Danſk, er jo ganſke det Samme." Der findes ſelv forsø-

rigt danskfindede Folk, som i Sprogsagen høre til Intetkjønnet. En Officeer boede hos en Familie af denne Farve; han hørte Faderen og Moderen bestandig snakke Tydsk med Børnene og gjorde dem opmærksomme paa det Forunderlige heri. „Ja, sagde Konen, jeg har tidt talt til min Mand derom, men han svarer, at vi skal vente og see, hvorledes det gaaer med os. Skal vi da blive ved Danmark, gaaer det feit godt, at begynde at snakke Dansk med de Smaa."

I saadanne Omgivelser levede og bevægede sig nu den danske Soldat. Iblandt Officererne findes der naturligviis mange, ogsaa i andre Henseender dannede Mennesker, og jeg har ofte havt Samtaler med dem, der paa eengang forsatte mig fra Krigen ind i den dybeste Freds Dage. Fra den militære Side rose Kyndige navnlig vore Kompagnichefer som en Pryd for enhver Armee. At see den Menige, er omtrent det Samme som at see en Almuesmand; thi Tjenestetiden er hos os hverken saa langvarig eller saa streng, at nogen særegen Soldaterstand kunde udvikle sig. Heller ikke de danske, norske og svenske Frivillige, eller de efter Septemberloven Udskrevne have havt nogen kjendelig Virkning paa Massen af Soldaterne. „Det danske Infanteri, skal General Fabvier have sagt, er udmærkede Pakheste," og der er meget Træffende i denne Ytring. Vor Armee er hverken mere eller mindre, end en ypperlig, veludstyret Nationalmilits. Naar vi undtage Rytteriet, have Tropperne ikke noget

synderlig smukt Ydre, skjøndt de unægtelig i høi Grad have vundet under Krigen. Reserverne forekomme mig anseeligere end Linien. Disse gamle, skjæggede Karle, i hvis Ansigt der var kommet Karakteer, saae mere krigerske ud, end de unge, glathagede Folk med Sommerfregner og ganske lyst, ofte rødligt Haar. Hvad der meget bidrog til at forringe vore Soldaters Ydre, var den Mængde Klæder, de efter Bondeskik hængte paa sig. Da dette engang kom paa Tale, lod en Officeer en Mand træde frem for Fronten og klæde sig af. Han havde ikke mindre, end 7 forskjellige Lag Klædningsstykker. Under hans Afklædning grinede det øvrige Mandskab. „Hvad leer I ad?" sagde Officeren og lod en af de Muntreste træde frem, for ogsaa at afklæde sig. Dennes Beklædning viste nu ganske det samme Antal Lag, der altsaa sikkert er normalt.

Den danske Natur er modig, men fredelig; det ligger ikke i den, at elske Krigen og dens Eventyr for Krigens egen Skyld. For Fædrenelandet, men kun for det alene underkaster Armeen sig villig alle Besværligheder, offrer gierne selv Livet. Denne høihjertede Kjærlighed har giort den krigersk, den har givet den saavelsom hele Folket et Opsving, som vi ikke kunne skatte høit nok. Og selv den laveste Deel af Almuen har den forædlet. En Batallionskommandør tog engang en svensk Huusmandskone op med sig at kjøre. „Jeg kom herover, sagde hun, fordi det var saadant et kjønt Veir. Saa lukkede jeg Huset, fik vor Nabokone til at passe paa det i

disse Helligdage og reiste herover med Strømper og Skjorter til vore Sønner. For vi har tre, der Alle staae i Kongens Tjeneste." „Men er I ikke bange for, at der skal støde dem Noget til under Krigen?" spurgte Officeren. „Jo, sagde hun, sommetider er det ikke frit derfor. Men saa sige de Alle, at de slaaes saa mandhaftig, og det er jo saadan en Glæde for En." Og at der i disse ædle Følelser ikke var ringeste Spor af noget paataget Væsen, at hun i det Hele ganske var den simple, eenfoldige Bondekone, viste sig strax efter, da de mødte Korpset, hvorved hendes Søn stod. Her var der slet ingen affekterende Tegn paa Glæde, sindig gav hun ham Haanden og sagde: „Goddag Jørgen!" og han svarede i samme Tone „Goddag, Moer, hvordan har I det? Har I hørt Noget fra Niels?" Og i den jævneste Tone fortsattes Samtalen, ganske som naar Bønderfolk træffe sammen uden Vidner.

Soldaten tænker ofte paa sit Hjem og længes efter det. To Soldater laae sammen og talede i Fortrolighed. „Horlænge monstro, sagde den Ene, denne hersens Ustyr skal vare? Jeg vilde give meget for at komme hjem, naar Alt var godt overstaaet. ja jeg troer, jeg gav min hele Afregning." „Ikke mere, sagde den Anden, da gav jeg saamænd 50 Rigsdaler til." Imidlertid ønskede Soldaten sig ikke hjem, end ikke fra et Feltliv, der til daglig Brug var saa kjedsommeligt som det alsiske, førend Krigen var til Ende med Ære.

Og naar han først kommer i en Fægtning, føler han sig saagodt hjemme der, at han næppe er til at bringe bort fra Valpladsen. Den Manddom, som bliver udviist, stdaer i den største Anseelse hos ham, og Helten har vundet hans hele Hjerte. Mangen Soldat anseer Døden i Krig i og for sig selv som en Art Martyrdom; for den stærke Indsigelse, Kristendommen reiser herimod, mangler han rigtignok ofte Øre. Det er overordentligt, med hvilken Begierlighed de Fleste lytte til Fortællinger om Kammeraters Bedrifter. Naar de høre om dem, kommer der Ild i deres Øie, og Kunstkjendere betragte ikke med større Opmærksomhed et ypperligt Maleri af Horace Vernet, end Soldaterne daglig betragtede og atter betragtede de simple Træsnit der hængte hos Boghandlerne og forestilte Fægtningerne under Krigen.

At der er langt mere i den danske Natur, end der synes at være, gjælder ogsaa med Hensyn til Tapperheden. Hvilken Forskjel, naar en dansk og en tydsk Soldat yttrer sig om sit Mod! En Tydsker vilde for ingen Priis tilstaae, at han under Fægtningen, især førend han blev vant til Kugleregnen, følte en vis, ganske naturlig Beklemmelse. Dette tilstaaer den Danske derimod med en elskværdig Aabenhjertethed; ja, han frygter saameget for at ligne Jakob v. Thybo, at han med Flid i sine Ord gjør sig mindre modig, end han i Virkeligheden er. En af vore berømte Hærførere, der var stærkt udsat for Artilleriilden, udbrød, ubenat agte paa de Mange, der hørte det: „Fy, nei her er det ogsaa uhyggeligt!" men han veg

ikke et Skridt fra sin Plads. Jeg traf i Frederits strax efter Slaget en for sin Raskhed bekjendt Officeer og spurgte ham, om han havde været med. „Nei, svarede han, jeg var ikke kommanderet ud, og De veed, at jeg ikke holder af at spille med mit Liv.“ Folk, der havde viist en Tapperhed, som næsten grændsede til Dumdristighed, tilstode mig ligefrem, at de i det afgjørende Øieblik havde følt Hjertet banke. Der er imidlertid stor Forskjel paa de forskjellige Menneskers Naturer, og jeg har truffet Andre, der forsikkrede, at det ret var dem en Glæde, naar Fægtningen blev allerstærkest.

Det legemlige Befindende er ikke uden al Indflydelse paa det krigerske Mod, og derfor er den modige Mand ikke altid lige modig. Ingen vidste dette bedre end Napoleon, der yttrede om en Officeer: „jeg spørger ikke, om han er tjæk i Almindelighed, men om han ved denne bestemte Leilighed var tjæk.“ Men naar man, som jeg har hørt Officerer paastaae, sætter en god Mave i Aarsagsforhold til den modige Stemning, forekommer dette mig rigtignok noget Aandsfornægtende.

Det er en mærkværdig Rolighed, hvormed en dansk Soldat gaaer i Fægtningen. Han taler kun Lidet og bevarer ganske sin sædvanlige Holdning. Selv om han hvert Øieblik venter at komme i Ilden, glemmer han ikke, at smøre sin Mad ordentlig og fortære den heelt sindig, som han er vant til det. Og naar der under Kampen er det ringeste Ophold, sørger han for sine

legemlige Behov ved en Slurk af Feltflasken og et Stykke Smørrebrød. Jo længere Soldaten slaaes, desto bedre slaaes han, thi det varer enstund, før de danske Naturer blive varme. Men har Fægtningen været hidsig, og kommer han nu hjem derfra, er han et nyt Menneske. Der er kommet Fyr i ham. Hvor blusser da ikke hans, af Krudtrøg sværtede Ansigt, hvor spille ikke hans Øine, hvor levende kan han ikke fortælle!

Det hedder mellem Matroserne, at Vorherre paa enhver Kugle har skrevet dens Navn, hvem den skal træffe. Ogsaa Soldaterne tænke naar en Kugle hviner dem forbi: den var da ikke bestemt for mig. Med trøstigt Mod staae de derfor selv paa de farligste Poster; thi i den nordiske Natur ligger der en dyb Følelse af at ingen Spurv falder til Jorden uden Guds Villie. Derimod ansees det ikke sjælden baade mellem Soldater og Officerer for ligesaafuldt urigtigt, at gaae derhen, hvor man ikke er kommanderet, som at forlade sin Post. Mange Exempler anføres, forat bevise Rigtigheden af denne dobbelte Paastand. To Matroser vare forknytte og gik tilkøis, men Kuglen fandt og dræbte dem i deres Skjulested. „Derfor er det nok sikkrest, at hytte sig for Ærtekjedelen," sagde Søfolkene. En Soldat, der havde Post udenfor Frederits, var en Dag, da Bombardementet blev heftigt, løbet ind i Staden; her blev han knuust af en Bombe. Det er ikke sjælden skeet, at Officerer eller Menige have til-

byttet ſig en Plads, forat være tilſtede ved Fægtninger; man vil have bemærket, at de Fleſte af disſe bleve trufne. — Kan vi ſtemple en ſaadan Tankegang ſom Overtro, eller er den udſprunget af Troen paa en evig Styrelſe, i hvis Planer Menneſket ikke egenmægtigt tør gribe ind?

Krigslivet har forøvrigt ſin eiendommelige Overtro. Dertil hører den blandt Soldaterne ikke ualmindelige Mening, at visſe Menneſker ere ſkudfrie og kan ryſte Kugler af ſig. Dagen førend Hæren rykkede ud, kom En til mig og begjerede Sakramentet; det var en eenfoldig, troſkyldig Sjæl, fuld af Mod og Nidkjærhed. „Med den almægtige Guds Biſtand, ſagde han, ſkal vi ſtaae til ſidſte Mand og ſlaae Fjenden.“ Jeg bemærkede under Skriftemaalet, at han paa en paafaldende Maade holdt et Lommetørklæde i Haanden, og ſpurgte ham, hvorfor han gjorde dette. Han ſkjulte nu ikke, at han efter Sakramentets Nydelſe vilde tørre ſin Mund dermed, og ſiden, naar han kom i Fægtning, holde det udſtrakt imod Fjenden. Da jeg advarede ham for at give ſig af med ſaadanne overtroiſke Gjerninger, ſvarede han troſkyldig, at han meente ikke, Vorherre derfor blev ham vred, men naar jeg fandt, det var galt, kunde han gjerne lade det være. Og han kaſtede Klædet bort.

Et Sagn har dannet ſig om Forvarſlerne for nærværende Krig. En Nat, hedder det, ſtod en Skildvagt Poſt paa et eenſomt Sted. Saa kom der

en gammel Mand til ham og sagde, at han skulde følge med ud paa Marken. Men han turde ikke forlade sin Post. Næste Nat kom den Gamle igjen til ham, og da hans Major havde givet ham en Kammerat med, kunde han nu følge. De gik sammen til Bredderne af en lille Sø. „Stik Din Haand ned i Søen!" sagde den Gamle, Soldaten adlød. „Saa dybt Din Haand er i Søen, vedblev den Gamle, saa høit skal Blodet staae inden Krigen er tilende."

Krigslivet har ogsaa sine Anelser, og man fortæller om mere end Een, der skal have forudsagt sin Død. Især forekommer een Historie mig mærkelig. Kapitain Bn. havde kort før Slaget ved Kolding et saa alvorligt Udtryk i sit Blik, at det var hans Kammerater paafaldende. „Er Du nu blevet til en gammel Kjærling?" sagde Een af dem, Kapitain B., spøgende til ham. „Nei, svarede Bn., men kommer det til Kamp idag, blive vi begge trufne." Den Anden lo derad. Slaget begyndte, dødelig truffet blev Bn. bragt bort fra Valpladsen. Ikke længe efter lagdes B., der blev saaret, ved hans Side; han hilste ham med et Smiil og et betydningsfuldt Nik med Hovedet.

Samtaler om saadanne Gjenstande, saavelsom om Kuglernes forunderlige Baner forekom naturligviis saare hyppig og hørte under Krigsforholdene til de interessante. Een Kugle, fortaltes der, havde sprættet Saalen af en Støvle; „det var dog stor Skade, sagde en Soldat, for vi har nok af Doktore, men kun

saa saa Skomagere." En anden Kugle havde lukket Lommerne op, en tredie fanget sig selv i en Pengepung, en fjerde var tørnet af mod en Karls Pandebrask. En af vore bekjendte Officerer fik ved Slesvig et Skud, der ikke saarede ham, fordi det tørnede af mod hans Feltflaske. „Man har, sagde han, altid spaaet mig, at Flasken vilde blive min Død; men det var en god Løgn, for den blev jo mit Liv." Ofte bærer hver eneste Mand af et Kommando, der ret har været i Ilden, Kuglemærker i sine Klæder. Og hvor talløse Kugler sværme ikke, udenat træffe deres Maal, vildt omkring i den tomme Luft; maaskee tør man regne, at af tusinde Skud ikkun eet træffer.

Vore Soldater ere som oftest temmelig ligegyldige for Døden. „Fik man endda en Kugle, sige de, der gjorde det af paa eengang!" thi de frygte mere for at lemlæstes. Officererne derimod frygte det Sidste mindre, det Første mere, og de talte spøgende „om de syperbe Officeers-Blesshrer, der bragte den Udkaarne fra det kjedsommelige Liv paa Als og hjem til Kjøbenhavn." Geværilden forekommer dem, der have forsøgt det, ikke saa frygtelig som Kanonilden; thi de Saar, den volder, have ikke noget for Sandserne Gruopvækkende ved sig. Man seer et lille Hul, en Smule Blod og en Mand, der segner om; det er det Hele. Ogsaa paa Hørelsen virker Knaldet af de store Brumbasser og Kuglernes Hviin anderledes voldsomt end Geværskudene. Især under Begyndelsen af en Fægtning og førend denne

bliver ret heftig, ſtimle Soldaterne med medlidende Nysgjerrighed omkring Baarerne, hvorpaa deres Kammerater bæres bort. „Gjør det ſaa vel meget ondt?“ er gjerne det naive Omkvæd paa alle Spørgsmaalene til den Saarede.

Den danſke Bonde beſidder foruden det kjække Mod flere andre Egenſkaber, der godt egne ſig for Krigen; det er Sindighed, Koldblodighed, Aarvaagenhed, Lydighed, fyſiſk Kraft og udmærkede Sandſer. Jo mere Kampen kan blive et perſonligt Sammenſtød, deſto kjærere for ham; thi han har en urokkelig Tillid til Bajonetten og Kolben. Ingen Gjenſtand undgaaer let vore Soldaters ſkarpe Syn, og dette har ofte reddet et Kommando. Stiller man ſelv den Enfoldigſte iblandt dem paa et fremmedt Sted, finder han ſig alligevel ſnart tilrette. „Jeg ſkulde næſten troe, at Veien gaaer her,“ ſiger han efter et kort Ophold, ſikker nok i ſin Sag, men alligevel mærkelig bange for at have ſagt formeget. Og hans Inſtinkt fører ham ſjælden vild.

Troſkab og Hengivenhed for Kongen er en nedarvet Dyd hos vor Almue og ſavnes heller ikke hos Armeen. Tanken om at det er et ſkjændigt Oprør, den bekæmper, gjør den dobbelt kamplyſten, og jeg vil troe, at Regjeringen i enhver Henſeende kunde ſtole paa den, ſelv om den, hvad der ingen Nød har, vilde til at bruge den imod Partier i ſelve Kongeriget.

Det har i det Hele været mig mærkeligt at see, hvormange liberale Ideer der forsvandt under Uniformerne.

En Deel Soldater ere af velhavende Familier, der sende dem overflødige Penge, medens Andre forstaae, at nøie sig i den Grad, at de endog kan lægge op af deres Sold. Og er der nogen virkelig Trængende, hjælpe de Øvrige ham gjerne. Man hører dem derfor sjælden klage; selv de, der have fattige Familier, svare paa det første Spørgsmaal om, hvorledes det staaer sig hjemme hos dem, sædvanlig, at Alt staaer godt.

Vistnok har Krigen, der i mange Henseender ikke er gode Sæders Moder, afvænt en Deel fra Arbeide og forledt dem til et raat og vildt Liv. Det er forargeligt, at høre de hyppige Eder, de udstøde, eller at see den Mængde Brændevin, Mangen kan tage til sig. Imidlertid træffer man i Regelen kun faa Berusede. Og paa den anden Side har den Usikkerhed paa Liv og Lemmer, hvori enhver Soldat svæver, hos Flere vakt alvorligere Tanker. Andre have bragt et gudsfrygtigt Sind med i Krigen. Smaa gudelige Skrifter ere derfor Mangen en kjærkommen Gave og efterspørges flittig. Og den talrige Forsamling af Menige, som frivillig bivaanede Gudstjenesten, var intet slet Tegn. Jeg har ogsaa havt den Glæde, at Soldater have henvendt sig til mig i aandelige Anliggender.

Medens en Feltpræſt ſaaledes ofte finder Leilighed til at træde i Forhold med de Menige, tilbyder denne ſig ſjældnere med Hensyn til de høiere Staaende. Thi der herſker en Strid, ſom intet alvorligt Menneſke kan overſee, imellem Tidens Dannelſe og den kriſtelige Fromhed. Stundum har jeg i fortrolige Samtaler med Officerer hørt dem yttre Tvivl, om Kriſtendom og Krig virkelig kunde lade ſig forene. Ja, en høi Officeer meente, da der var Talen om Feltpræſters Anſættelſe, at kunne godtgjøre ſoleklart, hvorledes Begrebet af en Feltpræſt i ſig ſelv indeholdt en Modſigelſe. Imidlertid er denne Tankegang ikke almindelig, Armeen havde i det Hele følt Trangen til et aandeligt Element og modtog det med Glæde, da det iſjor blev den tilbudt.

Vittigheden og Lunet ere den Danſke medfødte, og man træffer dem jævnlig i Armeen. Officererne havde høiſt betegnende Navne til at karakteriſere Folk, de kom i Forbindelſe med, men de fleſte af diſſe taale endnu ikke Offentligheden. Naar der ikke var mere i Soldaternes Feltflaſke, ſagde de: „nu er da ogſaa den blevet tydſkſindet.“ I daglig Omgang bruge de hyppig Øgenavne; En hedder Jens Beſkidt, en Anden Peer Flink. Da de iſjor, medens Arbeiderne ved Brohovederne vare igang, daglig laae og plaffede paa Fjenden, udenat Flere end ganſke Enkelte bleve ſaarede, ſagde de om Morgenen, naar de ſattes over Sundet: „idag ſkal vi paa Høſtmanøvre!“ Om galopperende

Ordonnantſer, ſom ofte bringe mindre behagelige Ordrer med ſig, hedder det: „der kommer en Batallionsſkræk!“ Da Paſtor Helweg og jeg, de to først anſatte Feltpræſter, iſjor kom til Armeen, ſagde Soldaterne: „det er da ikke ſvært, at vælge mellem vore Præſter; den ene hedder jo Himmerig og den anden Helved.“ Trainkudſkene beæres med Tilnavnet „Krøblinger.“ Soldaterne udtale deres Navn ellers ſædvanlig ſom Trankudſke. „Nei, ſagde En, der var klogere end ſom ſaa, vi hedde ikke Trankudſke, men Trangkudſke; for da Landet kom i Trang, maatte vi Alle med.“

Den menige Mand maa i Felten gjerne ſove i Halm og beſtandig beholde ſit Tøi paa. Bepakningen er ham til ſtor Byrde, og da en Officeer engang for ſit Mandſkab omtalte den hæderlige Dag ved Frederits, udbrød en Soldat: „ja, det var intet Under de vare ſaa raſke, for de havde jo ingen Bepakning!“

Det daglige Liv paa Als, naar ingen Fægtninger forefaldt, var meget eensformigt. Adſpredelſerne vare kun faa, vi ville ſiden faae Leilighed til nøiere at omtale dem; men vore Folk forſtaae fortræffeligt, at underholde ſig ved at ſpiſe og ſove. Til begge Dele ere de altid parate. Batallionerne verlede og laae ſnart i Kantonnement paa Landet, ſnart i Garniſon i Byen. I Gaderne ſaae man dem flere Gange om Dagen ſamle deres Mandſkab. Snart hed det: „der ſkal ſtilles til Brændeviin!“ ſnart: „træd an til Fleſk!“ ſnart ſamledes Folkene til at danne Arbeids-

kolonner, eller i et egentlig militært Øiemed. Man mærkede under Stillingen en livlig Bevægelse og Summen af snakkende Mennesker; Mange mødte med Piben i Munden, og Alt havde et saare selskabeligt Præg, ligeindtil Kommandoordet lød. Naar da Batallionen stod ordnet med vaiende Faner og fuld Bepakning, havde især den ældre Deel af den, kraftige, skjæggede Mænd, et krigersk Udseende; de kunde tjene til Modeller for en Uffe hiin spage.

Ofte forefaldt pudsige Scener ved disse Stillinger, ligesom ved Exercitsen; thi skjøndt den største Deel af Korporalerne nu ere Bønderkarle, er den kjøbenhavnske Underofficeersstand, en kostelig Klasse Mennesker, dog ikke ganske forsvundet. „Ret!“ kommanderede en Underofficeer af Livvagten, men han syntes, at Kommandoet ikke udførte Befalingen ordentlig nok. „Det er Løgn,“ sagde han og saae hen til En, der ikke var godt rettet, „der i Midten staaer jo en Tyvknegt og lyver.“ En anden begyndte Undervisningen for Rekrutter, idet han tog et Gevær, omtrent saaledes: „dette Legeme kaldes nu en Ladestok, det maae I huske mig godt! Det ene Stykke er af Jern og det andet af Staal.“

Indtil henimod Slutningen af Juni Maaned laa, foruden første og anden Brigade, ogsaa den sjette paa Als. Til denne hørte første og anden lette Batallion og andet Jægerkorps, lutter Sjællændere og berømte som nogle af vore bedste Soldater. En af Generalerne,

der havde kommanderet Tropper fra forskjellige Landskaber, sagde til mig, „Alle vore Folk ere brave; men der er under en Fægtnings Begyndelse meest Liv i Sjællænderne. Da vi laae i Garnison, havde de ingen synderlig militær Holdning. See nu kun, hvilken Selvfølelse de kjære Folk have faaet! De kan sandelig føre sig, saa det er en Lyst. Den femte Juni veed De, trængtes vor Armee først tilbage; da kom der Ordre til sjællandske Soldater, at rykke ud. „Nu komme vi strax, sagde de, og saa skal vi nok børste paa Tydskerne.“ Slesvigerne ere i enhver Henseende at stole paa, men jeg kjender mindre til dem. Fyenboerne ere brave, fortræffelige Folk. Blandt Fredsbatallionerne overgik ingen den femte, ogsaa i Krigen har navnlig tredie Jægerkorps været udmærket flinkt. Fyenboen er i Almindelighed mere dannet, dog ogsaa mere delikat, end Sjællænderen; han veed at forskjønne Livet, han ligner Kjøbstadfolkene og kan i sine Kvarterer ypperlig gaae sin Vært tilhaande, baade med at feie, hugge Brænde og paa andre Maader. Jyden er djærv; han skal længe tirres, førend han ret bliver varm, men holder saa igjen desto bedre ud. Til Rytter er han unægtelig bedst skikket. Han er ærlig og paalidelig. Og naar en jydsk Karl ikke har gjort Alt, hvad jeg har paalagt ham, og jeg blot siger: „det havde jeg ikke troet om Dig!“ bliver han rød.“

Kulsvierne ere fordeelte imellem Husarerne og de sjællandske Batallioner, i den første udgjøre de Hoved-

masſen. Det er en eiendommelig Stamme, ſom bebor disſe nordſjællandſke Skovegne, og man har paa Grund af Helſingenavnet, ſom her oftere forekommer, ſat den i Forbindelſe med de ſvenſke Helſingere. Allerede i Frederik den Tredies Krige mærker man den. Karlene ere ikke høie, men ſeigt og udholdende byggede; mange af dem ere ſtiftige Hoveder. I Fredstider ere de nok= ſom bekjendte for deres Tilbøielighed til Drik og Slags= maal og de ikke faa Forbrydelſer, de begaae. Ogſaa i Krigen træffer man dem at kjævles med hverandre, eller ſvire i Kroerne, eller gjøre Uſtyr paa Veiene, og flere have ſkudt ſig ſelv paa Als. Men i Fægtningen ere de i høieſte Grad modige. Dette Mod er dog ſtundum parret med vild, føleløs Raahed; man har ſaaledes ſeet dem i Kampens Ophidſelſe jage en ſaaret Fjende Bajonetten i Livet og derpaa med Kold= blodighed udplyndre ham. En af Officererne fortalte mig, at han var Vidne til, hvorledes de efter en Fægt= ning ſtillede en falden Kammerat op imod et Gjærde og morede ſig over, at han ſlet ingen militær Hold= ning havde. „Saae Du i Bataillen, hvor Peer drat? ſagde den Ene til den Anden; det var Plaſeer, at ſee det! Fjenden fyrede, førſt drat Chakoten af Peer og bagefter Karlen ſelv.“

Forat faae et fuldſtændigt Billede af Soldaten, maae vi ogſaa ſee ham i Lazarettet. Der lære vi den Stærke at kjende i hans Svagheds Øieblikke, der bliver Krigens Jammer levende, men ogſaa den Glæde,

som ikke kan kues af Sorgen, om den end kun formaaer at gjennemglimte den; just derved bliver den dobbelt gribende. Jeg taler ikke her om den høiere, den evige Glæde, thi den findes hos den Kristne under al hans Modgang; jeg taler om den eiendommelige Glæde midt i Smerten, ja just over Smerten. Kun den, der har stridt og lidt for sit Fædreneland, har fornummet den, og den strømmede mig imøde i sin Fylde fra de Saarede, jeg besøgte.

Skjøndt særegne Præster vare ansatte ved de større Lazaretter, og det følgelig ikke hørte til min nærmeste Embedsgjerning, at besøge dem, har jeg dog ofte og med Glæde dvælet hos Syge og Saarede.

Augustenborg Slot blev, som bekjendt, anvendt til Lazaret, og en smukkere Bestemmelse for det kunde ikke tages. Der ligger heri en ædel Nemesis; Hovedarnestedet, hvor en stor Deel af de Planer smededes, der sloge saa dybe Saar, er udvalgt til at være det Sted, hvor Saarene lindres og helbredes. Slotsbygningen er simpel, men en smuk Sommerdag tager den sig ret tækkelig ud, og til sin nuværende Brug er den, paa Grund af sine høie luftige Sale, i fortrinlig Grad skikket. Dens Indre har ligesaalidt som dens Ydre nogen arkitektonisk Skjønhed; dog findes der flere hyggelige, med Stukkaturarbeide og gammeldags Tapetserier forskjønnede Værelser. Det er ikke blot Hovedbygningen og et i Haven anlagt Palais for Louise Augusta, som ere tagne i Brug. Udlængerne, selv

Stalbene og Ridehuſet bleve fyldte med Sengeſteder, ſaaledes ſom disſe i en Haſt lode ſig tømre ſammen af uhøvlede Brædder, og de beſtemtes til at modtage Patienter. Paa denne Maade ſkaffedes der tilſtrækkeligt Rum for flere Hundrede. Undertiden have ogſaa Pladſerne været optagne, men altſom Krigen taar trak ſig mere imod Nord, blev der ſtedſe tommere herinde. De lettere Saarede fra det nørrejydſke Korps, der kunde taale Transporten, og de Syge og Saarede fra ſelve Flankekorpſet have ikke udgjort ſaa ſtort et Antal, at alle Senge vare belagte.

Auguſtenborgs Omgivelſer udmærke ſig ikke i nogen Henſeende. Flekken har lidt Eensformigt, næſten Sørgmodigt ved ſig, Egnen er ikke intereſſantere, end en ſaadan altid maa være det, der hvor Skov og Sø mødes, og ſammenlignet med Fredensborg Egn, ſom den i flere Henſeender ligner, falder den meget igjennem. Ogſaa Slotshaugen er temmelig ubetydelig og vidner ikke om nogen høi Grad af Smag. Men det Hele er vel ſkikket til et Opholdsſted for Syge og for Menneſker, der ere i Bedring; thi her er ſundt og roligt, og Pleien er fortræffelig.

Blandt de andre ſtore Lazaretter, jeg har lært at kjende, vil jeg iſær fremhæve det paa Valdemars Slot paa Thorsenge. Det ligger i en af Danmarks herligſte Egne, hvor riig Kultur, Viinranker og Humlegaarde, Blomſterhauge ved Blomſterhauge, Æblegaard ved Æblegaard i høi Grad forſkjønner disſe grønne

Øer og Næs, som det dybtblaae Hav omarmer. Slottet er forfaldent, men dets Sale, smykkede med gammeldags Malerier af Julerne og Slaget i Kjøgebugt, gjøre det underholdende.

Det er mærkværdigt, med hvilken Haardførhed og Ro vore Saarede lide. Sjælden hørte jeg en Klagelyd, og jeg har dog opholdt mig i Stuer, hvor Menneſker laae for Døden. Jeg beſøgte engang en Matrosdreng, hvis ene Arm og Side var ſkudt bort, ſaa man kunde ſee ind i Lungen, og hvis Død var vis. Det var gribende, at høre ham tale ſaa rolig og barnlig om ſin Tilſtand. „Det gik ſaaledes til, ſagde han, da jeg fik Skudet. Jeg er nu noget døv, ſkal jeg ſige os, og ſaa var jeg Oppaſſer hos Doktoren og nede at hente hans Remedier. Da jeg kom op derfra og ſtod ovre til Styrbord og vilde lade en Kanon, blev jeg rammet, men nøiere kan jeg ikke huſke, hvordan jeg fik min Overhaling. Jeg veed kun, at jeg varſkoede dem ordentlig og ſagde: nu maa en Anden ſkynde ſig og lade, for jeg kan ikke mere!" Han troede, ſom det ofte træffer, at han endnu havde beholdt det affkudte Lem. „Enden bliver nok, ſagde han, at de tage Armen fra mig. Kunde jeg nu bareſtens reiſe mig op og ikke ligge ſaadan ganſke nøgen." Vi talede om hans Forældre: „Ja, ſagde han, jeg vilde gierne bede Dem, Herr Præſt, at ſkrive Fa'er til; for jeg faaer nok ikke Lov, og jeg kom ſaa akavet affted, at jeg ikke engang fik ſagt Farvel." Jeg talede

nogle aandelige Ord til ham og begyndte paa en Psalme. Han kjendte den og gjentog Slutningen, desuden fremsagde han mig andre Psalmer og Bibelsprog. Da hans Ansigt udtrykte en pludselig Smerte, spurgte jeg ham, hvorledes han havde det. „Man har det altid godt, sagde han, naar man hører saadan Tale." Et Par Dage derefter var han død. Hans gamle Fader var kommet over og havde seet ham paa hans Yderste. „Det var en god Dreng, sagde han, og grumme taalmodig; kun den sidste Dag, saa stod Humøret ikke rigtigt paa Knegten." Ved Begravelsen gik han ved Præstens Side. Paa eengang saae han et Huus, hvor Gravkors vare til Salg. „Med Forlov!" sagde han til Præsten, løb ind i Huset, og kom strax efter tilbage med et Trækors under Armen. Det var rørende, at see den Gamle ved Graven, med Korset i den ene Haand, medens han tørrede sine Øine med den anden.

En Matros, egentlig en kjøbenhavnsk Almuesmand, blev dødelig saaret. Han saae, at hans Chef tog sig det nær: „De skal ikke være bedrøvet, for jeg fik den Lussing, sagde han, vi skal nok børste Tydsken igjen." Han slog selv sin Pijækkert over sig og gik uden Hjælp iland. Da man formanede Kudsken, der skulde bringe ham til Augustenborg, at kjøre sagte, hovede det ham ikke. „Nei, med Forlov, sagde han, her er jeg nok Høistkommanderende; kjør til, Din Rad!" Lægerne, som ikke strax havde opgivet alt Haab, am-

puterede nogle af hans Fingre. „De vilde have, udtrykte han ſig, hele min Arm, men de maatte nøies med disſe Stumper.“ Naturligvis var det ham ſtrengt forbudt, at ſtaae op af Sengen. „Saa ligger Du vel rolig?“ ſpurgte Lægen ham. „Jo, ganſke rolig, Herr Doktor, ſvarede han, jeg var kun eengang oppe og for *μιγ σελν*, for, jeg ſkal ſige os, jeg kan nu ſlets ikke lide dette herſens *σνινεφι ι σενγεν.*“ Han havde ikke vaandet ſig en eneſte Gang, endſkjøndt han led meget; ſaa mandig en Sjæl boer der ofte under en lurvet Dragt.

En Kobberſmedſvend, der ſtod ved tredie Reſervejægerkorps, var under Fægtningen ved Ulderup blevet haardt ſaaret, idet han med ſtor Anſtrengelſe hjalp til at redde Bohavet fra en brændende Gaard lige indtil Bygningen ſtyrtede ſammen over ham. Dagen efter beſøgte en Feltpræſt ham paa Lazarettet. „Goddag, ſagde denne til ham, nu, hvordan gaaer det?“ og blev i høi Grad forbauſet, da den ſtakkels Saarede, der var forbrændt over hele Legemet og ganſke indſvøbt i Forbindinger, rolig ſvarede ham: „aa Tak, ret godt.“ Han indlod ſig i en nøiere Samtale med ham og ſpurgte blandt Andet, om der Intet laa ham paa Hjerte, hvorved han kunde være ham behjælpelig. „Jo, ſagde Soldaten, min Meſter har ſendt mig 5 Rigsdaler, og dem har jeg ikke faaet gjort Rede for; maaſkee De vil ſkrive ham til derom.“ Da Præſten ſiden af Andre fik at høre, at den Saarede

var forlovet og havde viist en opoffrende Menneske-kjærlighed mod de Brandlidte, steg hans Agtelse endnu høiere for dette Menneske, hvis største Bekymring i et saadant Øieblik de Penge var, han ikke havde gjort Regnskab for.

Det er ikke altid let, som Præst at komme i Berøring med de Syge. Lægerne undgaae at tale om Døden, selv til dem, der ere den nær; det vilde forværve Tonen i Lazarettet, sige de. Det er ogsaa truffet mig eengang, at den Syge strax fra Begyndelsen af afviste al videre Tale, saasnart jeg blev forestillet som Præst. Det var en tydsk Underofficeer, der var saaret i vore Rækker. „Jeg har saamænd intet Ondt gjort," sagde han til mig. Imidlertid ere de Fleste tilgjængelige og lytte gjerne til et alvorligt Ord. Flere har jeg, naar jeg uformodet besøgte dem, truffet læsende i gudelige Bøger.

Det var dem Alle en stor Glæde, naar man talte til dem om de Fægtninger, hvori de havde været, og om Krigens Gang. Med Selvfølelse viste de deres Saar, og de ønskede Intet hellere, end at komme op, forat begynde paany med at slaaes. Selv deres Feberfantasier ere ofte krigerske. En Karl, der efter Slaget ved Slesvig fik Chloroform og blev amputeret, talede i sin Bevidstløshed bestandig om Slaget. „Nei, see der, raabte han, Du Kujon, dukker Du Dig nu! Og Du med Pikkelhuen, kom kun an, jeg har blaae Bønner til Dig i Bøssen."

Jeg har hørt mange naive Fortællinger af de Saarede fra Frederitsſlaget. En Lollik, der ſtod ved andet Jægerkorps, en ſmuk Karl med et aabent Anſigt, fortalte derom. „Det gik noget vildt, ſagde han, men Tiden ſkred godt. Det Morſomſte var, at de af Vore, ſom ſprang førſt ned i Graven, kom ſidſt op paa Batterierne, for vi brugte dem til at gaae over. Min Bajonet blev ſaamænd krum. Jeg jog ham En i Benet, en Anden ſtak jeg ham i Underlivet, dengang vi ſtormede. Saa tog jeg Geværet til Kolbeſlag, for der var ſaa tykt paa Skandſen af Fjender og man maatte gjøre lidt Plads, og jeg hug en tydſk Officeer i Hovedet med Kolben, ſaa Tuben gik af Pikkelhuen. Jøsſes, hvor grinede da vore Folk ad ham! Og Tydſkeren, han kunde nu grumme godt ſnakke Danſk; for det kan de altid, naar de faae Prygl.“ Da jeg ſpurgte, om han med fuldkommen Rolighed kunde ſtikke Bajonetten i et Menneſke, ſvarede han: „ja, jeg kan ikke ſige, det anfægtede mig nær ſaameget, ſom iſjor ved Overſø, da vi ſkjød en heel Række Ryttere ned. For der var jeg med og blev ogſaa ſaaret og desuden fanget. Det er nu anden Gang, jeg er kommet til den Skavank, men jeg er derfor ikke blevet forknyt. Bare jeg ſnart var ſaa raſk, at jeg igjen kunde gaae med!“ „Ja, ſagde en Anden, det kan nok hænde ſig, det var en raſk Dag, og vi har Noget, at fortælle vor gamle Mo'er, naar vi kommer hjem. Fjenden var ſaa haardlivet og

skjød saa umaneerlig. Vi gik ligesom imod en gloendes Ild, og den Kugle, jeg fik, var ganske varm. Jeg skal ikke glemme den Visit, jeg gjorde ved Frederits; for det var da første og bliver vel ogsaa sidste Gang, jeg saae den By." En saaret Dansker laa ved Siden af tre Slesvigholstenere, der vare trufne af Kolbeslag. Han var blødere om Hjertet. „Det er egentlig Synd, sagde han, at Mennesker saadan skal rase mod Mennesker, vi ere jo Alle Brødre; og mange af Tydskerne kan desuden ikke gjøre noget ved det Hele, da de selv ere forførte." „Nei," sagde en Frivillig af den lavere Borgerstand, „jeg vilde ikke undvære, at have været med, for ti Aar af mit Liv. Medens jeg laa og var saaret i Rugmarken, tænkte jeg ikke paa Andet, end paa hvordan det gik, og blev saa fornøiet, hvergang jeg hørte et Hurra af Vore. Det er en Lyst, at komme i Kludene paa disse hersens tydske Kjæltringer. Og hvis det ikke var for den menneskelige Pligt i det Timelige (sic!), havde de Alle fortjent at stødes ned."

Den Saaredes Sindstilstand har altid stor Indflydelse paa Helbredelsen, og efter en Seir indtræffer denne derfor langt hurtigere, end efter et tabt Slag.

Ligesom man i Almindelighed ikke hører vore Saarede klage sig over deres legemlige Smerter, hører man heller ikke de Gifte iblandt dem klage over, hvorledes deres Familier have det. Saa tilbageholdende ere de, selv naar man udfritter dem og bringer milde

Gaver til de Trængende, at man har ondt ved at opdage disse.

Efter enhver Træfning komme altid Nogle ind paa Lazarettet, som ikke ere fysisk, men moralsk saarede; thi Kugleregnen gjør en voldsom Virkning baade paa Nerverne og Fordøielsesredskaberne. Engang, hørte jeg fortælle, meldte En sig syg midt under Fægtningen og blev bragt til Lægen. „Ja, han skader egentlig ingen Ting, sagde denne, og dog kan han gjerne blive her, for han vil ikke kunne gjøre Gavn for fire Skilling.“ Der gives enkelte Kujoner, som blot forat slippe for Krigen gaae fra Lazaret til Lazaret, udenat Lægen kan opdage nogen Sygdom hos dem. En af disse, en menig Mand, kom endelig tilbage til sin Batallion. „Hvad skadede der Dig saa?“ spurgte hans Officeer. „Jeg troer, svarede han ganske naivt, at Doktoren kaldte min Syge for Kanonfeber.“

Skulde jeg nu, efterat have endt denne Skildring af den danske Soldat, angive, hvad der i hans Væsen har gjort dybest Indtryk paa mig, vilde jeg nævne hans forbausende, næsten mageløse Jævnhed. Paa Valpladsen, omringet af tusinde Farer og opfordret til den høieste Grad af Anstrengelse, paa Sygeleiet midt under Smerterne, er han bestandig det samme jævne Menneske, som naar han staaer hjemme i sin daglige Dont. Thi de overordentlige Begivenheder formaae vel at sætte Fyr i hans Aand, og derved at vise ham i det elskværdigste Lys, men ikke at forstyrre Grundstemningen

i hans hele Væſen. Det er denne Grundſtemning, der viſtnok har ſin ſtlisteragtige Side, ſom i Fredens Dage har bragt Mangen til at mistvivle om Danmarks Fremtid. Og at faae en levende Erfaring om det i Sandhed Storartede, der ligger i den, er derfor, at have vundet ſig en dyrebar Skat.

Den intereſſanteſte, men tillige den beſværligſte Deel af Soldatens Tjeneſte paa Als, var Tjeneſten i Brohovederne. Her ſtod han ligeoverfor Fjenden, og under ſtadig Aarvaagenhed ſkrider Tiden godt; her kunde han maaſkee ogſaa komme til at beſtaae et lille krigerſk Eventyr. Thi Kammen og Siderne af Dybbelbjerg bleve efterhaanden kronede med 11 tydſke Værker. Og Fjenden havde en betydelig Styrke i Sundeved, efter Sigende 16,000 Mand, hvis Høiſtkommanderende paa den ſenere Tid General Bauer var. I de nærmeſte Byer var Alt fuldt af Soldater, og Hytteleire anlagdes paa Bjerget. Hver Dag viſte Tydſkerne ſig i Flokke og betragtede med Længſel den ſmukke Egn paa den anden Side af Sundet, der for dem var det forjættede Land.

Hvor Brohovederne nu ligge, laa før Krigen en Forſtad til Sønderborg, hvis Haver bedækkede Dybbelbjergs Skraaning nedad imod Sundet. Endnu træffer man paa Kyſten hiſt og her en eenſom Birk, et Haugetræ, et lille Krat, eller et Løvlyſthuus; iſær i det ſøndre Brohoved og i Strækningen mellem begge. Det er ſom drømte de om Fredens Dage midt i diſſe

Scener fra Krigen. Det nordre Brohoved, der ligger ligefor Broen, er det Vigtigſte; det ſtrækker ſig, ligeſom det ſøndre, opad Bankens nederſte Affald og kan beſtryge hele den Høiſlette, der danner dens midterſte Deel. Nærmeſt imod Broen ligger en Samlingsplads for Mandſkabet (Tambour) omgivet med Palliſader. Derefter kommer man ind i den nedre Deel af Brohovedet, hvorfra Trapper føre op til den øvre, ſkraatliggende Deel. En Vold med Skandſekurve omgiver det Hele og yder Dækning for Mandſkabet, der fra Banketterne ſkal fyre mod en fremſtormende Fjende. Paa Volden ere Skildvagter ſtillede, et Hjørne af den er indrettet til Eſpingoler. Udenom Volden gaaer en dyb, tør Grav, og Ulvegrave, Fladderminer og Steenminer gjøre Fjendens Fremrykning til dette Punkt dobbelt farlig for ham. Er han alligevel trængt frem og ſtyrter ſig ned i Graven, vil han blive modtaget af en frygtelig Ild fra de midt i denne, af Tømmer byggede Caponnierer. Palliſader og et lille Blokhuus i den nedre Deel af Brohovedet forøge endnu Styrken af en Stilling, ſom Batterierne hiinſides Sundet kunne flankere med den voldſomſte Krydsild. Igjennem det nordre Brohoved ſtrækker ſig en Tværvold til Dækning for Beſætningen; Barakker vare opførte for Soldater og Officerer, og de Sidſte havde den herligſte Udſigt i Ly af en ſtraatakt, noget hældende Skjærm, der lignede en Robinſonshytte. Hver Dag udfoldede krigerſke Scener ſig her, iſær under Skrænten ligeved Stran-

den; Heſte ſtode altid opſadlede, Geværerne ſtilledes i Pyramider, medens Mandſkabet ſlentrede om, hentede ſig en Skaal Kaffe, ſom Marketenderſken havde kogt, eller ſtrakte ſig hen i Skyggen af en Buſk, forat ſove. Mangen Soldat morede ſig ved de, ofte ret ſindrigt udſkaarne ſmaa Veirmøller, der ſtode paa Palliſaderne. Lignende findes ved mange Vagtpoſter, ſaa de i Krigen dannede et Slags nationale Forlyſtelſesanſtalter.

Forrige Aar tjente en lav Vold og med Skydehuller forſynede Huſe til at vedligeholde Forbindelſen imellem de to Brohoveder. Jaar er Alt dette nedbrudt, forat Batteriernes Ild kan virke deſto kraftigere. Det ſøndre Brohoved er derfor nu ligeſom et Værk for ſig ſelv, der i Stiil ligner det nordre, men er mindre. Midt i det er der bygget et Blokhuus af Tømmer med bombefrit Tag af Riisfletværk og Jord. Blokhuſet var forſynet med Vand, Fleſk og Brød, og beregnet paa at en paſſende Styrke i nogen Tid kunde holde ſig i det. Udenfor Brohovederne ſtode vore Feltvagter paa nogenledes dækkede Steder; de Vedetpoſter, de ſatte ud, omſpændte hele den midterſte Høiſlette paa Dybbelbjerg fra en Kløft ved Sundet opad til Aabenraa-Landevei, og derfra til Skrænten ud imod Venningbond. Kjeden var iſær fremſkudt ligeunder den afbrændte Mølle. Ikke langt fra den ſtod den tydſke Kjede paa Dybbelbjergs øverſte Skraaning, der var kronet med Batterier, og om Natten kunde derfor de to Kjeder høre hinandens Feltraab.

Een Batallion, som daglig afløstes, dannede vore Udenværkers Forsvarsstyrke. Hver Nat udhængtes Lanterner som Kjendingstegn i Brohovederne, og der var altid Faldskjærmsraketter ved Haanden, til at oplyse Egnen, hvis det skulde behøves. Skibsbroen over Sundet blev paa samme Tid afbrudt, og Espingolerne førtes ned til et Par, med Skandsekjærme og Skydehuller forsynede Jagter.

En Armees Vedetkjede er ligesom dens Følehorn, thi her fornemmes Fjendens Bevægelser først og letteſt. Paa hiin Side af den aabner sig en ny, uopdaget Verden, en Tumleplads for Haab og Frygt og utallige Gisninger. Og der er noget Æventyrligt i at staae paa en saadan Verdensgrændse og fra første Haand betragte disse tilslørede Skikkelser, der vise sig ved den, som ligesaa mange uopløste Gaader. Derfor befinder en Forpost sig i en spændt Sindstilstand, beredt paa Alt; imidlertid sløver Vanen det oprindelige Indtryk i en ikke ringe Grad.

Der herskede sædvanligviis en god Forstaaelse imellem vore og Fjendens Forposter, og den hensigtsløse Skyden var hørt op. Parlamentærer kom og gik ikke sjælden. Naar Nogen ellers nærmede sig sin Modstanders Kjede altformeget, pegede Skildvagten paa ham med sit Gevær, og han veg tilbage. Ofte skete ikke engang dette, og de gjensidige Forposter lagde deres Vaaben, nærmede sig til hinanden, drak af samme Feltflaske, deelte et Franskbrød og sladdrede en-

ſtund, idet de hjalp ſig med enkelte Ord og Gebærder. Lønningen udgjorde et meget yndet Æmne for ſaadanne Samtaler; undertiden ſagde Tydſkerne til Vore, at de ſkulde paſſe godt paa, thi Slesvigholſtenerne vilde nu løſe af. At disſe og de Danſke nogenſinde have nærmet ſig til hinanden, er mig ikke bekjendt. Det var fordetmeſte Tydſkerne, der, paa Grund af deres mere livlige Naturer, friſtede vore Folk til at gaae ſammen med dem og overtræde det ſtrenge Forbud. Vore vovede det alligevel ikke altid. En Dag lagde en Tydſker ſit Gevær og kom vandſende ned til vore Poſter, der lagde an til Tegn paa at han ikke maatte nærme ſig. Han ryſtede da paa Hovedet, kyſſede paa ſin Finger og vandſede tilbage ligeſom han var kommet. Stundum iſtemmede Fjenderne en Korſang, og Vore ſvarede ſaagodt de kunde. Hvor ſmukt var det ikke, en ſtille Sommeraften at ſtaae ved Baadsagerbatteriet, ſee Vagtilden blusſe langsmed Kjederne, imellem Hegn og Kløfter, og høre disſe fremmede Sange, hvis Toner tryllede Sangerne tilbage til det Hjem, de havde forladt, for maaſkee aldrig mere at gienſee det.

Af og til viſte Fjenden ſig fra en mindre behagelig Side og haanede de Danſke med uhøviſke Ord og Lader. En Dag udruſtede de ſorte brunsvigſke Jægere to Truge med Maſter, Seil, Ror og danſke Flag, og lode dem med Strømmen drive hen til vor Stilling. Der fulgte et Brev med, hvori det hed, at

Skibene vare sendte os til en lille Erstatning for Gefion og Christian den Ottende, og at Tydskerne ret længtes efter at see Blod. Under Brevet stod der: Tod oder Sieg! tilligemed Navnene paa 4 Jægere.

En Dag, da jeg besøgte Forposterne, blev jeg Vidne til det stærke Indtryk, Krigslivet gjør paa Mennesker, der ikke ere vante til det. Et Par Provindskjøbmænd, Bekjendte af Batallionskommandøren, vare komne over Broen. De gik omkring i Forskandsningerne og forsikkrede, at de nu saae sig fuldkommen istand til at berolige Folk, som svævede i Frygt for Als. Dernæst begave de sig, efter først behørig at have overveiet Sagen, ud i vor Kjede. Undervejs følte de sig lidt benauede. „Vil man ikke hjemme tænke, sagde de, at vi have begaaet en utilgivelig Dumdristighed, ved saaledes at sætte Livet paa Spil ligeoverfor Fjenden?“ Det var just kort efter en Fægtning, og Træerne ved Aabenraaveien vare sønderslængede af fjendtlige Druekugler. Soldaterne bragte dem flere af disse Kugler, de toge med Taknemmelighed imod dem og betalte dem godt; en af Kjøbmændene gik endogsaa og slæbte længe omkring med en stor Granatstump. Naar de kom hjem, sagde de, behøvede de kun, at lade Byens Tromme røre og bekjendtgjøre, at Erindringer fra Krigen vare til Eftersyn paa Raadstuen, da vilde store Flokke strømme derhen. — Vi nærmede os de fjendtlige Poster. Pludselig foer en af Kjøbmændene ind bagved Hegnet: „men den Tydsker

ſigter jo virkelig paa mig!" raabte han; det var imidlertid kun en altfor levende Indbildning. Officeren, der fulgte med, ſagde til mig: „nu ſkal han ſandelig ogſaa faae Lov til at ſee Fjenden i det Hvide af Øinene", og førte os op paa en fritliggende Mark til vore Vedetter, der næppe ſtode 100 Skridt fra Fjendens; en øvet Matros kunde have ſpyttet over Mellemrummet. En Deel Tydſkere flokkede ſig fra en nærliggende Feltvagt, vi ſtode noget og betragtede hinanden, tilſidſt toge de meget høflig Huerne af, og vi gjorde det Samme.

En anden Dag gik jeg atter ud i Kjeden. Det var ſmukt Veir, og jeg glædede mig over den Frugtbarhed, jeg ſaae rundtomkring mig. Thi man maa endelig ikke troe, at Dybbelbjerg er en Ørken, nei, det er tværtimod veldyrket, og vore Soldater ſkal ſikkert ikke nedtræde Sæden. Selv naar de under Fægtninger kommanderes ind paa en beſaaet Mark, lyſtre de nødig. „Det er Synd for det meget, gode Korn," ſige de. Og ſaa menneſkelig har Krigen været ført, at Kvæget, idetmindſte til en Tid, uforſtyrret græsſede imellem Kjederne. Røgteren, ſom opholdt ſig paa dette temmelig uhyggelige Sted, fik med Fjendens Bevilgning af og til en Tilførſel af Levnetsmidler. Jeg gik nu, ſom ſagt, midt imellem frugtbare Agre og talede med en Officeer om den Bondepige fra Dybbel, der flere Gange var kommet til vore Forpoſter. Hun havde en Kjæreſte i tolvte Batallion og gik ſin farlige Vei alene, forat

bringe ham et Brev og faae eet igjen fra ham. Hun pleiede da, at trække Strømper og Skoe af og vade i Vandet langsmed Stranden, og saaledes at undgaae de fjendtlige Vagter. Hvor skaberisk var ikke Kjærligheden hos denne Pige, en Aabenbaring af Hjertets Romantik midt i vor forstandige Tid! Den gjorde hende, som var opdraget i indskrænkede, landlige Forhold, modig, til at trodse Krigens Raahed med alle dens Farer, og snild som en Slange, til at snoe sig og skuffe den meest anstrengte Aarvaagenhed. Man kan ikke tænke sig noget skjønnere Stof til en Idyl, omtrent som Gøthes Hermann og Dorothea, med den skjebnesvangre Historie til Baggrund. Medens vi talede herom, stode vi ved Flensborgerveien, kun et Par hundrede Skridt fra Fjendens yderst fremrykkede Batteri. Vi saae Tydskerne arbeide paa dets Volde, og talte tre, nylig opkjørte store Kanoner; Soldater med Pikkelhuer, der skinnede i Solen, sade Vagt paa en mægtig, halvt af Jorden udgravet Kampesteen. Tilhøire for os, tæt nedenfor vor Kjede stod en Mand i grøn Uniform, med en spids Felthue paa. Vi anede, at det var en Overløber, thi saadanne Folk forekom af og til; snart løb En over til os, snart løb en Tydsker fra vore Rækker over til Fjenden. Næsten altid var det dog uduelige og strafværdige Mennesker, der valgte denne Vei til Befordring. Den fjendtlige Overløber lagde gjentagne Gange Haanden paa sit Bryst og gjorde flere Gebærder, der viste, at han bad

om Noget; han forsøgte ogsaa at tale, men blev ikke forstaaet. Vor Vedetpost var strix i Tjenesten, han stod med fældet Bajonet, og raabte idelig til Fjenden: „Du skal blive staaendes, siger jeg!“ Vi ilede til, og Overløberen fik nu Lov til at komme indenfor. Han faldt i sin Henrykkelse Officeren om Halsen: „Ach mein Gott, udbrød han, wie bin ich doch froh, daß ich bey Ihnen bin!“ Det var en saxisk Artillerist, en Linnedvæver fra Plauen. „Der vil komme Flere herover, sagde han, for vi lide megen Nød og ere saare utilfredse.“ „Men har De da betænkt, sagde vi, at De aldrig tør komme tilbage?“ „Ak ja, svarede han, jeg har ingen Familie mere, og min Officeer er saa streng. Mine Støvletter vare ikke pudsede, derfor tog han 24 Pfenninge fra min Lønning, og den forslaaer saa dog lidt nok.“ Overløberen blev ført til Sønderborg. Vi fortsatte vor Vei langsmed Kjeden indtil nedimod Venningbond. I Aabningen af et Hegn kom vi til at standse ligeoverfor en fjendtlig Post, der længe betragtede os ganske rolig. Tæt derved laa et afbrændt Sted, og rundtomkring det, midt paa Marken stod en Flor Tulipaner, Lillier og andre Haugeværter. Denne Gruppe af tamme Blomster, der havde forvildet sig i Krigen, men endnu ikke tabt sin Skjønhed, fremviste den nu saa fordringsløst her hvor næsten intet menneskeligt Øie kunde glæde sig derover. Isandhed, det var Markens Lillie, som var sig selv nok og

ikke ſpurgte om Alverden. Naturligviis forſømte vi ikke, at plukke os en Buket.

Alle Kyſter af Als bleve bevogtede ved Strandvagter, iſær gjælder dette om Veſtkyſten, der laa lige overfor Fjenden. I Sønderſkoven og ovenpaa Strandklinten i dens Nærhed ſaae man den ene Skildvagt efter den anden, alle udſatte for den barſke Søvind. Imidlertid havde de vidſt at ſkaffe ſig Læ, ved Smaahytter, ſom de hulede ud i Tjørnehækkerne yderſt paa Klintens Rand og fodrede med en Smule Halm. Der ſtode de og lyttede til Kanontordenen, ſom af og til lod ſig høre.

Ofte har jeg vendt mig bort fra disſe Minder om Krigen og ret af al min Sjæls Magt fordybet mig i Naturen. Vi havde ſmukke Dage i det tidlige Foraar. De ſpæde, barnliguſkyldige Farvetoner i den lyſeblaae Himmel og den lyſegrønne Skov have noget ſaa Rørende ved ſig. Under Træerne udbredte Skovgjekkene, de vilde Aurikler og Skovmærkerne et yndigt, blødt Tæppe; Storken ſpankede i en Moſe, Orme rodede i Jorden, eller ſpandt ſig ind mellem Bladene, Inſekter ſummede, Bogfinken kviddrede ſin ſimple Sang, ret ſom en brav Husmoder kan ſynge, og ſyntes viſt ligeſaa godt om den, ſom Droslen om ſine Fløitetoner. Tæt udenfor Skoven væltede en Plougmand ſin Fure, medens Strandmaagerne i Flokke fulgte bagefter ham, forat pille Orme op. Naturen udfoldede ſin fredelige Fylde, ubekymret om Menneſkernes Kamp. Det var

ſom havde den kun een Ting at bede om, ſom om den bad derom med et uſkyldigt Barns Røſt; det var: Fred, Fred! Og jeg levede med denne Fredens milde Herlighed, jeg indbrak i lange Drag denne ſkjære Foraarsluft og nød Øieblikket, uſikker paa det næſte. Altfor ſnart gjorde ogſaa Drøn af fjerne Skud en Ende paa Glæden og vakte en Tankegang i mig, rig paa Dødens og Ødelæggelſens Billeder.

Veien langs Stranden ſydfor Sønderborg viſte mange afvexlende Scener, iſær en Sommerdag, naar Himlen var klar og Søen blaa. Ved Anglens Kyſter i det Fjerne laa Merkurius og ſkjød til Skive. Ogſaa Tydſkerne foretoge fra deres Batterier af og til denne Øvelſe, der under en Krig unægtelig har ſin pudſige Side og ſætter os med Eet hen paa den meget fredelige Amagerfælled. De ſkjøde tilmaals efter et Teglværk paa Broagerland, hvis Eiermand var flygtet bort; og vi kunde ganſke hyggeligt med de blotte Øine ſee Fjendens Kugler at ricochettere i Vandet med en Række Springbølger, der gradeviis aftoge i Størrelſe, og tilſidſt at ſlaae an imod Teglværket. Under Kyſten laa een eller to Krigsdampere og røg; man hørte Baadsmandspiben eller Slagene paa Klokken, der tilkjendegave, hvormange Glas det var. I Nærheden af Damperne laae Kanonbaade med klart Dæk og Kvierne opſtuvede langs Rælingen. Baade roedes frem og tilbage med Officerer. Mangen Aften, naar Dagens Arbeide var vel overſtaaet, hørte man en

Baadsmand ſtryge Fiolen; da valtſede Kanonbaadsfolkene rundt paa det rigtignok ikke ſynderlig rummelige Dæk. Men Amagerfolk kan ſaamænd godt dandſe paa Bunden af en Smørfjerding, naar der er noget Liv i dem og de ere lette af ſig. Ved Landgangsbroerne gik Marinens Vagtpoſter, væbnede med Huggerter, heelt betænkſomt op og ned. Strandbredden under Klinten er ſandet, kun af og til titter en Buſk frem af de ſpidſe, blaagrønne Marehalm. Her vare Matroſerne iſærd med at udbrede Fiſkergarn, eller med at tørre deres Skjorter og Burer, ſom de hængte omkring paa Buſkene. En varm Dag vrimlede Stranden af Menneſker; under Latter og Spøg havde de kaſtet deres Klæder og ſtyrtede ud i Vandet. Hvor ſmukt ſtafferede ikke disſe nøgne, kraftfulde Skikkelſer Stranden, hvis Farver gjennem røde og grønne Overgange tabte ſig i det dybe, gjennemklare Blaa!

Søetaten havde været betænkt paa at forſkjønne Kyſten. Den har lagt Broer over Bækkene, ſamlet det ferſke Vand, der ſiver nedad Skrændningerne, i nette, ſteenſatte Brønde og hugget Veie igjennem Krattet opad Klinten. Et Sted ere Krattets Grene bøiede ſammen til at danne en naturlig Løvhytte. Et andet Sted er der anlagt en Pavillon med Vægge, udſtoppede med Mos. Et tredie Sted er en Grotte hulet dybt ind i Bakken og dens Indre behængt med Ranker af vild Vedbende, der her i Egnen groer frodig. Grotten omrammede en Udſigt mod det blaae

Hav, og gjennem en saadan Ramme synes det, at være dobbelt smukt og blaat.

At dette Hav er vort, er os en stor Trøst. Den Beskjærmelse, det ydede, var ogsaa en af Fæstningen Als's Herligheder; thi den gjorde det umuligt, at udhungre den, muligt, altid at undsætte den, og lettere, at forsvare den.

Med den Deel af Dens Forsvarere, der havde deres Post paa Havet, fik jeg særlig Anledning til at komme i Berørelse, da jeg tillige var ansat ved Flotillen. Hvor interessant var ikke et Besøg paa en større Orlogsmand! Ligesom en egen lille Verden aabner sig her. Disse Masser af svært Skyts, disse Vaaben, Geværer, Huggerter, Pistoler, Entrebiler og Entrehager, der alle ere smukt ophængte, saaat de danne Krandse og Guirlander, denne Orden overalt, fra Lasten og Banjerdækket, hvor Mandskabet sover, indtil Mærserne, hvor Skamfilingsgasterne staae og arbeide, og til de høieste Toppe, Alt dette har noget Beundringsværdigt ved sig. Den strengeste Regel er en Nødvendighed; derfor ere ogsaa Matroserne under Disciplin fra Morgen til Aften, hvorimod Soldaterne i Fritiden ere deres egne Herrer. Vore Orlogsmænd have en fortræffelig Udrustning, men blot en Krigsudrustning. Medens de Næt, der skal hindre Splinter, som kunde skydes løs under en Fægtning, fra at gjøre Mandskabet Skade, ikke ere glemte, er derimod ikkun Lidet gjort for Skjønheden; selv Linieskibets Messe

er fuld af ſtore Kanoner. Derfor dømme Englæn-derne: **there's no appearance, but they are good men of war.** Det er juſt det Samme, der maa dømmes om vore Soldater. Ogſaa ved Kanonbaadene er Alt beregnet paa, at „Bedſtemoer" og „Kanariefug-len", den ſtore og lille Kanon, kan hilſe bravt paa Tydſken. „Lad mig ſee, Du lærer dem Sproget"! ſagde en gammel Matros ved Krigens Udbrud til ſin Kanon, og jeg troer nok, at Kanonen ved Als har gjort ſit Bedſte.

Vore Søfolks Blokadeliv var ſærdeles eensfor-migt; det var derfor intet Under, de klagede over, at de ingen Modſtander traf, men maatte „ligge og ſeile Vandet tyndt". Naar man derimod kom kort efter en lille Fægtning, ſom den Skjold havde med Damperen og Kanonbaadene, ſaae man dem i det muntreſte Lune. Til daglig Brug søgte de, at underholde ſig ved Lege og Lyſtigheder, ſom de ſelv hittede paa. Iſjor gjorde man fra Najaden, der laa under Holmæs, formelige ſmaa Skovture, naturligviis bevæbnet indtil Tænderne. Jeg ſeilede engang paa et Dampſkib, hvor en tydſk Underhandler var indenborde. Han gik omkring og beſaae Alt, medens Matroſerne ganſke tørt forfulgte ham med danſke Vittigheder, ſom de mumlede til hver-andre. Iſær udmærkede en Kanoneer ſig ſom Skibets Spøgefugl. Tydſkeren betragtede en ſtor Kanon, der blev pudſet af en Matros. „See, hvor han gaber paa Dit Dyr, ſagde Kanoneren, ligeſom om han havde faaet en Skraa i Brangſtruben!" Da Tydſkeren ſtod

ved en Kugledynge, sagde han: „monstro han har Lyst til at smage varme Boller? de gjør godt i Maven.“ Den samme Kanoneer udviklede ret sit Talent til at underholde, dengang det blev mørkt. Først havde Mandskabet samlet sig forude og sang ret smukt, deels bekjendte Sange, deels Viser om deres Fægtninger, der vare hjemmegjort Arbeide. Derpaa gav han en extemporeret komisk Scene til Bedste, hvori han meget karakteristisk efterlignede forskjellige Personer. En Skrædderſvend, Hans Lund, som slog Plader nede i en Stegekjælder og siden, da han blev stævnet, trak Rus med Dommeren, spillede Hovedrollen. Den hele Komposition sprudlede af Munterhed og Lune. Til

utning blev der givet en Koncert, som slet ikke tog sig ilde ud; og Instrumenterne vare en Redekam som Pikkolofløite, en Tromme, en Triangel, lavet af Ladestokke, og Raaberen som Basun.

Jeg har holdt Gudstjeneste paa de fleste Skibe og Kanonbaade imellem Kielerfjord og Arnkilsøre. Saasnart Skibsklokken havde ringet sammen og Folkene vare opstilte, forekom de sædvanlige Omgivelser dem, at faae et Præg af Hellighed. „Idag skal vi i Kirke“, sagde de til hverandre. Stundum indtraf Gudstjenesten under ret eiendommelige Forhold. Saaledes prædikede jeg engang ifjor paa Rajaden ved Holnæs, kort efter en Træfning; man kunde tydelig skjelne Fjendens Vagter iland og vidste ikke, naar det atter vilde gaae løs. Da jeg skulde vælge Psalmen, bleve flere af mine

Nummere kasserede af Forsangeren. „Jeg er bange, det skjær i Grunden med den Melodi", var hans uimodsigelige Argument. Min Prædikestol passede ganske til Forholdene, thi den bestod af Spillet, hvori Huggerterne vare stukne. Hvad jeg ved saadanne Leiligheder talede, blev godt optaget, thi Søfolkene holdt, som de udtrykte sig, „af at Præsten bad Gud for dem". Men mit Ophold paa de større Skibe var dog i Regelen saa kort, at det ikke blev mig muligt, at træde i noget nøiere Forhold til deres Besætninger.

Ovenover Klinten ved Sønderborg udbrede store Ladegaardsmarker („Ladegaardsmaden") sig. Her var det, hvor en høitidelig Gudstjeneste, begunstiget af det skjønneste Veir, blev holdt i Anledning af Seiren ved Frederits. Hele Troppestyrken fra Als var forsamlet og dannede en Karré af alle Vaabenarter med en Skandse som Baggrund. Garden mødte med fuld Bepakning; Artilleriet, Infanteriet, Matroserne med deres Huggerter sluttede sig til den. Dragonerne havde forladt deres Heste, der holdt i Nærheden under Bevogtning, og rykkede nu ned i Karreen, tilfods, under Trompeters Klang. Inde vare der Pladser for de høiere Officerer, Øens Embedsmænd, for Herrer og Damer. Prædikestolen stod i den ene Ende, den var høi og flret med Maigrene og danske Flag som Trofæer; foran paa den var Kongens Navnetræk anbragt, ved Foden saaes Trommer, Gardehuer og to smaa Mørsere. Gardens Musikkorps spillede Psalmen.

Der blev det min Lod, at takke Gud for vor herlige Seir. Det var den eneste, men for Mange sikkert uforglemmelige Høitidelighed, med hvilken Slaget blev feiret paa Als. Tydskerne havde bemærket Bevægelsen imellem vore Tropper, og den gjorde dem urolige. I flere Nætter stode de derfor i deres Skandser, rede til at modtage os, medens de om Dagen ivrig arbeidede paa at lukke dem med Pallisader i Struben. Jeg havde rigtignok mindst ventet, at mine Ord skulde faae saa krigerske Følger.

Til daglig Brug var Ladegaardsmarken en Exerceerplads, og afvexlende, tidt imellem hinanden, hørte man Jægerhornet, Trommen og Artilleriets Trompeter. Den eiendommeligste Exercits var Matrosernes, naar de indøvedes til Landgang. Landkrabberne, der saa ofte havde været en Skive for deres Vittighed, grinede nu til Gjengjæld i al Godmodighed; for Resten herskede der den bedste Forstaaelse imellem dem. Engang kom jeg forbi Exerceerpladsen og saae hist og her et Hoved stikke frem af det høie Græs, men gjorde mig ingen videre Tanker derved. Paa eengang lød der Appel, og et halvthundrede Skikkelser voxede ligesom op af Jorden. Det var rette Strandhugsmænd, og flere af dem tilmed skjæggede. Den Ene havde en Skjorte, den Anden en Trøie paa, den Ene havde en begset Hat, den Anden en Kabus. De Fleste vare i Besiddelse af en Huggert, men de andre Vaaben deelte de imellem sig; Nogle bare saaledes Entrebiler, Nogle

en Piſtol i en Ende Toug, ſom var ſlynget om Livet, eller et Gevær. Naar de i vild Uorden ſtormede frem med Hurra, ſaae man et Billede fra Vikingetiden, ſom en Hiſtoriemaler kunde ønſket ſig det til Studium.

Ved Stranden nedenfor Ladegaardsmarkerne ſkjøde Infanteriet og Matroſerne til Skive; deroppe indſkjød Artilleriet af og til i Forſommeren ſine Mørſere ved en Dam, hvis Vand igjennem Render lededes hen til Feltbageriet. Ikke langt derfra laae Maſſer af Kviſte til at flette Skandſekurve af, og Kanoner, Lavetter og en heel Artilleripark ſaaes opkjørte. Smeden tog alle ſine Redſkaber ud af Smedevognen, extemporerede en Eſſe med Blæſebælg paa fri Mark og gav ſig ifærd med at ſkoe Heſte. Paa eengang lød der et Knald, Heſtene fore forſkrækkede ſammen, og en Bombe søgte at træffe ſit beſtemte Maal ved Sønderſkoven. Hvor vanſkelig er ikke denne Art af Skydeøvelſer! Der behøves kun lidet Krudt dertil, men dette maa afveies paa det allernøieſte, thi Ladningens Størrelſe beſtemmer, hvorlangt Bomben rækker. Endda kan man kun være ſikker paa ſit Skuds Længde, naar man tager Krudtet af ſamme Tønde. Og den mindſte Bevægelſe i Luften, den mindſte Feil ved at anbringe Bomben i Mørſeren, forſætter den mange Alen i forkeert Retning til Siden.

Paa ſøndre Møllebakke begynder imod Syd den Række af Skandſer, der forſvare Kyſten. Nedenunder dens 84punderes truende Mundinger, langsmed Foden

af den var Arneſted ved Arneſted gravet ind i Hegnet. Her ſaaes der hver Formiddag en beſtandig Røg, medens Livvagtskarle og andre Soldater i Baistrøier laae og ſtrællede Kartofler, eller kogte Mad i deres Feltkjedler. De fik Brændſel leveret, Brød og Brændeviin, desuden afverlende ferſk Kjød, Gryn og Ærter med Fleſk. Saaſnart Maden var nogenlunde færdig, ſtrakte de ſig hen i Græsſet omkring en Skaal med Suppe eller Ærter og dannede Grupper, der vilde begeiſtret en Genremaler. Vognen, hvorfra Marketenderſken udſolgte Brændeviin og Brød, paſſede altid, at holde ſig i diſſe Omgivelſer; thi her var der god Handſel at finde. Overalt viſte ſig et offentligt Liv, ſom vi ellers kun træffe i Syden.

Paa en Odde, der ſpringer frem i den ſnævreſte Deel af Sundet, ſtaaer det gamle Slot, tæt ved Skibsbroen. Det har eengang været en anſeelig Bygning af røde Stene, tre Stokværk høi, med Blytag og ſmykket med fire høie Hjørnetaarne. Nu er det ene Stokværk taget bort, Ruderne mangeſteder ſønderbrudte, Blytaget ombyttet med et rødt Tag, og Hjørnetaarnene deels forſvundne, deels gjorte lavere. Det benyttes til Kaſerne. — Det er Øens meeſt hiſtoriſke Plet. Hvormange Minder knytte ſig ikke hertil! Her holdt Valdemar Atterdag Bryllup med Dronning Helvig, her ſad Chriſtiern den Anden fangen, og udenfor dens Mure lod Erik af Pommern Hovedet hugge af Herr Abraham Broderſon, Dronning Margretes be-

kjendte Yndling. Man viser endnu i Haugen to gamle Steenege fra Kong Christierns Dage, men det sydøstlige Taarn, hvori han sad, er blevet nedbrudt. Flere Levninger af gammel Glands ere dog bevarede. I den vestlige Fløi har et katholsk Kapel ligget, og Freskerne paa dets Vægge lade sig endnu opdage. Smukkere har det hertugelige Kapel seet ud, og der har ordentlig været en Stiil i det, omtrent den samme, som vi kiende fra Christian den Fjerdes Bygninger. En prægtig stor Granitsøile med sin Kapitæl bærer Loftet, der er siret med udskaarne Dupper, medens en Række af Billeder og malede Vaaben langsmed Væggen tilligemed Altartavlen giver et Begreb om dets fordums farverige Pragt. Men Alt er nu ganske forfaldent, og Kapellet har flere Gange under Krigen maattet tjene som Tøihuus. En rød Muur omringer hele Slotsbygningen med dens Hauge. Paa dennes to Hjørner, som vende imod Østen, staae endnu mægtige Brokker fra Fyldningen af de halve Runddele, der flankerede den. Den ene af Runddelene, der er benyttet til en Terrasse i Haugen og overgroet med herlige gamle Asketræer, danner tilligemed en Fløi af Slottet som Baggrund et afgrændset, smukt lille Maleri. Opad den anden var en til Siderne aaben, bombefast Hytte anlagt, hvor man saae et Par Tønder Krudt, bevogtede af en Artillerist. Indskjæringer til Feltskyts laae i Nærheden. Overalt i Ruinerne af Muren voxede Roser og blomstrende Hyldebuske. Slots-

ragven var deels opfyldt med høie Siv, deels med Halmdynger og Andemad, men det Hele i alt fik Forfald gjorde et alvorligt hiſtoriſk Indtryk. Og den nye Tids Hiſtorie er heller ikke fremmed for disſe Mure, hvor der nu vrimler af Soldater, og hvor Mænd gaae ud og ind, ſom høre til Danmarks bedſte Sønner.

Sønderborg er bygget i Terrasſer opad Skraaningen, derfor tager det ſig ſmukt ud, ſeet i Fraſtand fra Dybbelbjerg. Dets Bygninger i det Hele ere uden Betydenhed, naar man undtager et Par gammeldags Bindingsværkshuſe, i hvis Træværk Ridderfigurer og hedenſke Guder ere udſkaarne. Kirken ligner forfra et Pakhuus; ikkun bagfra, hvor den dækkes af den ſtirkantede Kirkegaards Lindealleer, er den anſeeligere. Til Kirkegaarden vil der viſtnok ſkee mange Valfarter, thi Alle de, der faldt i de ſundevedſke Kampe, og mellem dem Morgenſtjerne og Løvenſkjold, ere jordede rundtomkring i dens Grave. En nogenlunde taalelig Mindeſtøtte med en ſmuk Indſkrift er allerede blevet opreiſt for dem, en ſkjønnere have de fortjent. De omtalte Alleer vare fulde med Arneſteder for Soldaterne og dannede disſes andet ſønderborgſke Kjøkken. Livgardens Muſikkorps havde gjort en ikke ſynderlig paſſende Anvendelſe af dem, idet det her, ſaa nær ved Gravene, gav Muſiknummere; ogſaa i Gartner Thomſens Hauge, der gjælder for Garniſonens Tivoli, ſpillede det visſe Dage om Ugen. Naar de muntre Toner løde, og

Mennesker slokkede sig, forat høre paa dem, skulde man sandelig ikke troe, at Sønderborg var en beleiret By, at hvert Øieblik var svangert med Fare. Men saaledes er nu engang Mennesket. Med en forunderlig Aandsbøielighed veed han, at finde sig i alle Forhold og afvinde selv de trykkende en behagelig Side. Og jo mere usikker Fremtiden er, desto inderligere klamrer han sig i Øieblikkets Nydelse fast til det Gode, han besidder.

Den interessanteste Deel af Sønderborg er den, der strækker sig langsmed Sundet og beboes af de fattigere Borgerklasser. Den hedder Havbogaden og er ligesom en Fiskerby for sig selv. Mellem gammeldags troskyldige, lidt forfaldne Bindingsværkshuse, overskyggede af Træer, aabner Udsigten sig af og til imod Sundet med dets Baade og Landingsbroer. Omvendte Skuder, udspændte Næt, huuslige Kvinder og en Vrimmel af Børn gjøre det Hele til en Idyl; og en saadan var dobbelt gribende ligeoverfor Fiendens Ildsvælg. Umiddelbart bagved Husene reiser sig en brat Skrænt. Trapper, udhugne i denne, føre op igjennem Hauger med smukke gamle Træer, Kilder sive ud, og omkring Brøndene, hvori Vandet opsamles, træffer man Grupper af Børn og Piger med deres Vandkrukker. Fra Skrænten tage Haugerne sig ret vakkert ud; man seer derfra frit ind i Smaahusene og glæder sig over mangt et lille Billede af Huuslivet.

Paa den samme Skrænts første Affladning, lige-over disse Huse begynder den egentlige Kjede af Strandbatterier. Kirkebatterierne og Baadsagerbatterierne ere nu ved Indskjæringer til Feltskyts saagodtsom forenede med hverandre. Arbeidskolonnerne havde efterhaanden faaet dem alle færdige; tilsammen dannede de et frygteligt Værn, thi Krydsilden herfra kan bestryge ethvert Punkt paa Dybbelbjerg, der ligger fuldkommen overskueligt, ligesom et omvendt Fæstningsglacis. Batterierne ere iaar langt stærkere end ifjor besatte med det sværeste Fæstningsskyts, med Mørsere og Kanoner. Især maae Baadsagerbatterierne, der ligge paa Kystens meest fremspringende Punkt, kunne virke ødelæggende i den fjendtlige Flanke. Indskjæringerne vare til daglig Brug ikke forsynede med Kanoner, og de mange tomme Skydeskaar, som vi ikke paa tydsk Viis havde blænderet, har givet Fjenden Anledning til, ikke uvittig at tale om de Danskes Batterispøgelser. Men naar det gjælder, skal han vel fornemme, at Spøgelserne kunne faae Kjød og Been og Tænder til at bide. Lynetter og andre Værker indad Landet til, der bleve anlagte i Vinterens Løb, slutte sig til disse Strandbatterier og have i Forening med dem gjort Sønderborg til en i høi Grad stærk Fæstning. Lægge vi nu hertil de øvrige Skandser langsmed Alssund ligeoptil Arnkilsøre, ville vi faae et Begreb om Styrken af vor, med omtrent 70 Stykker svært Skyts besatte Forsvarsstilling paa den ulkebølske Halvø. Det

er Holger Danskes Aand, som midt under Krigen har fremtryllet en Borg, næsten uindtagelig for en Fjende, saalænge Danmark hersker paa sine Have.

Tæt bagved Rækken af Batterierne og under Artilleristers Bevogtning stode Kugledynger og i Jorden udgravede, bombefaste Krudtkamre, lidt derfra Felthytter og Telte, bestemte for Kanonernes Mandskab. Omtrent 500 Mand gjorde Artilleritjeneste og laae Dag og Nat paa Vagt. Naturligvis bleve de efterhaanden fortrolige med dette Liv og fik en inderlig Kjærlighed til deres Kanoner, ja i Frederits havde de endogsaa givet dem Navne. „Denne her, hørte man dem sige, idet de klappede Kanonen som en Kammerat. han kan gjøre sin Pligt, maa De troe. Men det er saalænge siden han snakkede med, at haji snart er kjed af det.“ En Infanteriofficeer kom strax efter Vaabenstilstanden hen paa søndre Møllebakke og indlod sig i Samtale med Artilleristen. „Ja, sagde Karlen og rystede paa Hovedet, nu begynder Fjenden, at tage sine store Brumbasser bort, og nu have vi just faaet Alt saa pænt og smukt“. Mellem Infanteriet og Artilleriet førtes der forøvrigt undertiden en venskabelig Strid angaaende enhver Vaabenarts Vigtighed. „Artilleriet er til at skræmme Folk“, sagde Infanteristen, men han satte dog stor Priis paa at have det med sig, forat det kunde skræmme Fjenden.

Det Høidedrag, paa hvis første Affætning Sønderborgs Batterier ligge, hæver sig et Stykke derfra

endnu høiere. Paa dets Sænkning imod Øst blev det store Krudtmagasin indgravet, ligeunder Telegrafen. Fra Telegrafbanken er der den prægtigste Udsigt over Dybbelbjerg og Fjendens Batterier. I halv Bjergstil, med slyngede Veie nedad Siderne stiger det kjækt frem, medens Alssund forsvinder imellem de beherskende Høider, og det Hele faaer Udseende af et eneste sammenhængende og opadstigende Landskab. Fra Engelsroi er Udsigten endnu videre, en stor Deel af Als og Sundeved ligger her aaben for Blikket som en smuk Skovpark.

Paa en Skraaflade ved Foden af Engelsroi træffer man Kjærs Barakkeby, bestemt til at rumme een Bataillon. Thi Besætningen paa den ulkebølske Halvø laa deels i Sønderborg, deels i Landsbyerne, deels i Barakkerne. En almindelig Hytte bestaaer af to sammenløbende Halvtage af Straa, med et lille Vindue i Gavlen; i dens Indre er der strøet Halm i afdeelte Kasser, forat dette kan afgive Sovesteder for Soldaterne. Hver Mand har sin „Slof", med hvem han sover sammen. Officerernes Hytter ere ikke synderlig bedre indrettede. I Regnveir maa der være saare uhyggeligt; thi Vandgrøfterne ere ikke tilstrækkelige til at aflede Fugtigheden, og Muus og Snoge, for ikke at nævne den øvrige Indkvartering, ere Mandskabets sædvanlige Sovekammerater. Hytterne danne Gader, af hvilke nogle føre bekjendte Navne; en hedder saaledes Bredgaden. En særegen, til Geværerne bestemt Hytte

kaldes Geværkapellet, Bænke og Borde vare opslaaede til Mandskabets Bekvemmelighed, Kompagnifaner vaiede paa forskjellige Steder.

Man har oftere hørt Franskmændene rose, fordi de vidste, at forene det Behagelige med det Nyttige, og i en Hast at forskjønne deres improviserede Opholdssteder. Men den samme Evne har udviklet sig i vor Armee og Marine. Fornemmelig andet Jægerkorps har i høi Grad forskjønnet Barakkerne; Blomsterhauger med en Steengrotte og et kinesisk Lysthuus ere anlagte, og midt i en af disse maatte en Læges Vitriolflaske afgive et Reflekteerspeil, der ganske allerkjæreste gjenspeilede Egnen og dens Grupper. Af sorte, runde Havsteen og hvide Muslingskaller sammensattes med megen Smag en Stjerne, der tjente som Solskive. Paa Marken tætved blev der bygget en Prædikestol af Løv, siret med danske Faner, hvor jeg oftere har holdt Gudstjeneste.

Et i høi Grad frit og muntert Soldaterliv udviklede sig paa saadanne Steder. En forbiløbende Grøft var Toiletstedet: her saae man Folkene rede sig, vadske sig, pynte sig, pudse deres Tøi og blive barberede og klippede, Alt under Guds frie Himmel. Langsmed Hegnet røg det stadig fra Arnestederne og Maden. I Nærheden af Bordene stod Marketendervognen, der næsten altid var omringet af Kjøbere, og i denne Vogn holdt Byens Spekhøker og Urtekræmmer, forenet i een Person, aaben Boutik, medens hans

Kone ſkjenkede Kaffe. De Soldater, ſom ikke havde Vagt, ſov eller laae og ſade i Grupper og fordreve Tiden. Af og til traadte En op, der godt kunde fortælle diſſe, med al deres Brede ſaa naive og underholdende Folkeæventyr, ſom vi kjende fra trykte tydſke og norſke Samlinger. Han var vis paa, at finde en Kreds, der fulgte ham med den meeſt anſtrengte Opmærkſomhed. En Anden fortalte om hvad han havde oplevet under Krigen, eller meddeelte Breve og de nyeſte Efterretninger fra andre Korps af Armeen. Saadanne Fortællere ere en ſand Skat for Hæren, de formaae, at oplive den i betænkelige og kjedſommelige Stillinger, og Bivuaken efter Slesvigſlaget har dem ikke Lidet at takke. Nogle Soldater læſte, Nogle ſpillede Pind, Kort eller Tærninger. Undertiden var der en Sammenſtimling; da prøvede et Par ret ſmidige Karle deres Kræfter, medens Andre legede med Regimentshunden eller ſloge Koldbøtter. Ikke Faa underholdt ſig med at ſynge, og de havde mange karakteriſtiſke Viſer, deels medbragte fra Hjemmet, deels digtede af dem ſelv under Krigen. Jeg meddeler en ſaadan, efter den ret originale Affkrift, jeg fik af en Soldat.

1de Vers

Alle mars alle Bomme
ſaalænge ſom ieg eier en Skilling i min Lomme
ſaa ville vi Drikke Kong Frederiks Skaal
hvad enten den er udaf Bly eller Staal,
ſaa gælder det at være Rolig Fornøiet og Glad
Du Brave Landskronner Du Danſke Soldat.

2de Vers

Udig Sorg udig Nød,
ieg veed det er min udskyldige Død
hvad enten ieg dør udig Sengen eller ogsaa udig Felt
ieg veed at ieg dør som en tapper Krigshelt,
saa gælder det at være rolig fornøiet og glad
Du Brave Landskroner Du Danske Soldat.

3de Vers.

En Kiæk Offiesere
han kan have udig Krigen mangen Tusinde plasere
naar Klokkerne de ringer og Trommerne de Slaar
naar Fanen den Svinger Kanonerne gaar,
saa gælder det at være rolig fornøiet og glad
Du Brave Landskroner Du Danske Soldat.

Ikke sjælden havde vore Folk anstrengt deres Opfindelsesevne og været ret heldige dermed. I Mai Maaned havde anden Batallions Mandskab en Dag udklædt sig, forat lege Soldat. De Menige havde stukket Mailøv i Huerne og Støvlerne og skaaret sig Geværer af store Grene, de, der forestilte Officerer, bare Epauletter og Ordensstjerner paa Brystet af sammensnoet Halm, den Overstkommanderende mødte ridende. Til saadanne Poster valgtes skiftige Hoveder, som havde indprentet sig alle Særegenheder hos deres Officerer og saa ypperlig forstode, at gjengive dem, at disse, der vare Tilskuere, af Hjerte maatte dele den almindelige Munterhed. Et forstilt Angreb blev foretaget: „fremad Folk, fremad Folk, raabte den Kommanderende, jeg bliver naturligviis der,

hvor jeg er dækket". Denne Forsigtighed bør han, efter Legens Regler, altid iagttage. En, som skulde foreſtille Overgeneralen, kom heelt gravitetiſk frem indlod ſig med Karlene og ſpurgte dem, hvorledes de havde det og hvorledes Forpleiningen var. „Jo, lød Svaret, den var juſt ikke at laſte, men der var for Lidet til enhver Mand." Saaledes blandede let Satire ſig med Spøgen; Lyſtigheden endte med en Dands.

Endnu flere Steder paa Als ere Barakkebyer opførte, i Ulkebølle-Nordſkov nemlig og ved Arnkilsøre; desuden findes der af og til Hytter og Stalde for Artilleriet. Den første By havde midt paa ſit Torv en ſmuk, rund Pavillon for Officererne, omgiven af en Række Græsbænke. Den anden laa i en Skov ikke langtfra Stranden, hvor Kanonbaadene havde Poſt. Allerede iſjor begyndte man at tage den i Brug, og nye Batallioner have ſiden end mere forſkjønnet den. Hovedindretningen ved dens Barakker er den ſamme ſom ved Kjærs; men Arnkilsøres have om Sommeren en langt mere venlig Omgivelſe, idet de ligge i Udkanten af en frodig Bøgeſkov, der breder ſine Kroner over dem. Paa paſſende Steder imellem Træerne vare Blomſterpartier og Mosbænke anbragte. De runde, glatte Havſteen ſmykkede mange Anlæg; i eet Bed vare de ſaaledes brugte til at ſlynge Kongens Navnetræk, i et andet til et ſkandinaviſk Vaaben, eller til et Minde for Rye og den ſjette Juli. En ſtor rød og hvid Flinteſteen, ſom havde en vis

Lighed med et menneſkeligt Anſigt, var opſat paa en Piedeſtal af Stene og ſkulde forestille Hertugen af Auguſtenborg. En Tjørnekrone ſad paa Skikkelſens Hoved, en Strikke om dens Hals, og nedenunder ſtod der ſkrevet: „her Krones hærtugen.“ Man kan tænke ſig, at ſaadanne Omgivelſer, oplivede af Spil og Sang og rigt ſtafferede med Soldatergrupper, en Sommerdag maae afgive et ſmukt, krigerſk Billede. Desværre have Krigsaarene kun havt faa ſmukke Sommerdage.

Saaledes ſaae det ud imellem Auguſtenborgfjorden og Sundet, paa den ulkebølſke Halvø, denne vor egentlige, ſtærkt beſatte og armerede Fæſtning. Paa den øvrige Deel af Øen ſandtes et Par Skandſer ved Hardeshøi og høiere oppe imod Nord, ogſaa Kainæs var forſkandſet. To Eſkadroner og trettende Batallion havde her ſtadigt Opholb i Kantonnementerne og anvendtes tilligemed Afdelinger fra de andre Tropper til Kyſternes Bevogtning. Diſſe Kyſter ere imidlertid øſterpaa lette nok at bevogte; thi ſelv den Fjende, der havde en Flaade, ſkulde paa Grund af Sandrev og Brændinger have ondt ved, at gjøre Landgang. Under Klinterne ved Høruphav, hvor et Miniaturbatteri med Skibskanoner var anlagt, er der en dyb og ſikker Havn. Her laa i lang Tid Kaptain Tegners Transportflaade, ſtor nok til at indtage en heel Brigade med Vogntrain, af hvilket omtrent en halv Snees Vogne hører til hver Batallion.

Her var det ogsaa, at det første russiske Dampskib løb ind. Thi, som bekjendt, viste sig i Juni og Juli Maaneder baade en stor russisk og en svensk-norsk Flaade i Farvandene ved Als. Ogsaa en engelsk Krydser, Dampskibet Hekate, aflagde os et Besøg. Man blev der ret opmærksom paa Forskjellen imellem Englændernes og Russernes Væsen. Den engelske Kapitain Aldham kom ombord hos Kommandør Garde just da denne havde et stort Selskab af Officerer; han hilsede Ingen, men spurgte kun: where is the commander? gik derpaa ned i Chefskahytten og kom snart op igjen. God by ye, sir, sagde han til Kommandøren, idet han løselig rørte ved sin Hue og uden videre Komplimenter steg nedad Falderebstrappen. Russerne derimod vare Høflighedeu selv. Jeg seilede engang ud til deres Flaade, som laa tilankers imellem Als og Fyen. Der gik vi ombord paa Narva, et Skib med 74 Kanoner, hvoriblandt en Deel gammeldags Karonader. Besætningen bestod af Estlændere og Liflændere; denne er, som bekjendt, paa russiske Skibe fuldkommen soldatermæssig indøvet, og vi saae et Kommando exercere udenfor Hytten. Kommandoet syntes at bestaae af Rekrutter og exercerede kun maadelig, Geværerne havde endnu Flintlaase. Orlogsordenen lignede forøvrigt den, der herskер paa vor Flaade. Imellem de smukt ophængte Vaaben paafaldt os især Sablerne, der vare overordentlig tunge og bagtil forsynede med Sauge. Kahyt-

terne vare smukt udstyrede, men som til et Fredstogt, ikke som til Krigen; derfor saae man heller ingen Kanoner i dem. Paa første Batteri agterude var et Altar anbragt for St. Nikolaus; her stod Helgenens Billede med en Glorie af Guld, smukt malet paa Sølvgrund, en Lampe af Sølv hængte foran det, og et Par skidne Popper gik omkring i Nærheden. For Resten holdtes Stedet ikke synderlig helligt, ja Skrædderne syede endogsaa paa et Bord ligeoverfor Altaret. Officererne, der talte Fransk og lidt Tydsk, vare fulde af Forekommenhed og beklagede kun Fraværelsen af deres Chef. De fik deres politiske Efterretninger, fortalte de, fra danske Aviser, som en finsk Officeer læste og oversatte. De lode et Musikkorps spille og hilsede os, da vi gik fraborde, med Hurra og en Geværsalve. I det Samme lød Vagtskuddet fra Tredækkeren, thi Solen gik just ned, alle Flagene sank, en Hymne blev spillet, derpaa trommedes Tappenstregen.

Vi have hermed endt Skildringen af det daglige Liv paa den Tid da Als var vor ene store Vaabenhalle. Det havde unægtelig for den, som har gjennemlevet det, ikke blot sin interessante, men endogsaa sin hyggelige Side, og det er sjælden, man kan sige dette om Livet i en beleiret Fæstning. Men Als har ganske eiendommelige Forhold, desuden er Krigen ført paa en eiendommelig Maade. At dog Borgerne i Sønderborg, idetmindste til enkelte Tider, ikke have kunnet undgaae Krigens Farer, vil det Følgende udvise.

Fægtninger.

I den første Maaned af Beleiringen var Alt temmelig roligt; Fjendens Værker rykkede frem imod os, dog ikke saa nær, at der fra dem kunde aabnes nogen ret virksom Ild.

Christi Himmelfartsdag, den syttende Mai, var det, efter en Byge om Formiddagen, blevet smukt Veir. Klokken fem rykkede fjerde Batallion over Broen, forat besætte Brohovedet, og efter Aftale med dens Kommandør, Oberstlieutenant Blom, sluttede jeg mig til den. Batallionen, der især dannedes af Lolliker og hører til de faa, endnu rødklædte Batallioner, stod opstilt i Brohovedet og udsendte Kommandoer, forat afløse anden Reservebatallion. At det skulde komme til Fægtning, anede Ingen. „Har De nu Lyst, sagde Oberstlieutenanten, at følge med mig ud i Kjeden og see de fjendtlige Poster præsentere for mig?" Han og hans Adjutant tilhest, Overlægen og jeg tilfods begave os paa Turen. Vi arbeidede os opad Kolonneveiens steile Sænkning imod Sundet, da vi hørte de første

Skud fra Venningbond, som vore Kanonbaade verlede med Fjendens Strandbatteri. Oberstlieutenanten galopperede strax afsted til Forposterne. Vi to Fodgjængere fulgte hen til Fjorden, hvorfra vi saae Krudtrøgen hæve sig, og traf vor sydlige Feltvagt bagved en senere afbrændt Gaard. Kommandoet her var ifærd med at løse af. Da begyndte Fjenden at fyre fra en af de Skandser imod Nord, der kronede Kammen af Dybbelbjerg. Vore svarede fra det søndre Møllebatteri med dettes 84pundere og fra de nordlige Batterier især med Mørserne, der just skulde indskydes. Snart aabnede Fjenden sin Ild ogsaa fra to andre Forskandsninger. Undertiden fulgte Skud paa Skud, undertiden var der længere Mellemrum imellem dem, Granater og Kugler krydsede hinanden tilhøire og venstre; vi kunde see deres Baner, nogle sprang i Luften, andre sloge ned i Jorden og sprang da med et dumpt Knald. Saaledes vare vi pludselig indviklede i en Artillerifægtning, hvis Aarsag og Hensigt vare os lige dunkle, den forekom mig endnu kun som en Lystild. Vi stode nogen Tid og talede med Soldaterne i Feltvagten. „Skal vi gaae længere ud imod Kjeden?“ sagde jeg til Overlægen. „Nei, der have vi Intet at bestille, svarede han, jeg maa til min Post i Brohovedet.“ Jeg fulgte med ham og med de afløste Soldater over Skraaningen ned til det søndre Brohoved. Her vandede Granaterne lystig i Sundet, idet de sprøitede smukke, høie Skumsøiler tilveirs. Der faldt et Skud fra vort Møllebat-

teri ligeoverfor os, og ſtrax efter ſaae vi en Springbølge reiſe ſig. Vi talede ſammen, om det kunde være en af Kanonernes Forladning, ſom havde vandet, eller Granaten ſelv, ſom var ſprunget for tidlig; da kom en Soldat til: „nei, det var ſaamænd vor egen Granat," ſagde han, og viſte os en Stump af den, der var ſløiet hen imellem Folkene. Ilden vedblev imidlertid og var heftig, iſær fra Fjendens Side; vi hørte, at dens Aarſag laa i, at en Kanonbaad kom det fjendtlige Batteri for nær. Og da der nu engang blev brændt løs, fandt Fjenden Leiligheden bekvem til at forſøge, hvad han formaaede, thi hele Kyſten af Als laa for ham i den klareſte Eftermiddagsbelysning. Vore Artilleriſter vare heller ikke utilfredſe med at faae deres nylig opkjørte Mørſere indſkudte. Paa denne Maade blev der fra begge Sider holdt Skydeøvelſer i den ſtørſte Stil, hvis Skiver vare Skandſer fulde med Mennesker. General Meza, der havde begivet ſig over til Sundeved, forat efterſee vore Forpoſters Stilling, blev, ligeſom han var kommet over Broen, modtaget af Kugler. For ikke at opholde ſig i vore egne Kanoners Skudlinie, red han tilbage over Broen og langsmed Als's Strandbatterier; hvor han og hans Følge lode ſig tilſyne, gjorde de Opſigt og bleve forfulgte af Kugler.

Tydſkerne rettede deres Skud fornemmelig imod Baadsagerbatteriet, imod Broen, hvorover den afløſte Batallion i fuld Haſt trak ſig tilbage, og imod det

nordre Brohoved. Hen til dette sidste Sted begav jeg mig, forat opsøge Oberstlieutenanten; thi det forekom mig lidet passende med min Stilling, hvis jeg i et saadant Øieblik havde trukket mig tilbage. Jeg befalede mig derfor Gud i Vold og gik op i den øvre Deel af Brohovedet, hvor jeg traf Oberstlieutenanten ifærd med at uddele Ordre. „Bliv mig nede fra Banketterne!" raabte han til sine Folk, der nysgierrig havde flokket sig, forat see ud over Brystværnet. „Stil Jer ikke i Solen og sæt Geværpyramiderne ind under Volden! Og da jeg nu har Jer Alle samlede, vil jeg sige Jer, at I, hvis Fjenden kommer, ikke fyrer, førend han er ved det nærmeste Hegn. Da staaer han Jer i virksom Skudafstand, medens I er godt dækkede. Bliver han næsviis og styrter sig i Graven, træder I op paa Brystværnet og støder ham ned!" Artilleristerne havde imidlertid stillet sig ved deres Espingoler, Officererne saae med Kikkerter ud imod de fjendtlige Batterier. Et Par Geværskud løsnedes i Kjeden, Granater vedbleve at suse over vore Hoveder og dalede ned rundtomkring os. De vare godt sigtede; nogle faldt tæt udenfor Brohovedet, andre i Vandet i dets Nærhed, een traf Broen og slog sex Planker istykker, en anden traf et Huus i Sønderborg tæt ved Broen; vi saae det ryge, men det var kun en Støvsky, der trængte sig frem igjennem det sønderslagne Tag. Flere hele Granater og Stumper af dem fløi ind i Byen. Hvergang Skildvagterne bemærkede et Glimt fra Fjendens Kanoner,

raabtes der: Buk! og en Deel af Folkene bukkede ſig. Pludſelig foer en 84pundig Granat midt imellem os ned i den øvre Deel af Brohovedet. Jeg ſaae den falde og ſtrax efter ſpringe med en lille Lue. „Det var dog et Stadsſkud!“ ſagde en af Folkene. Den havde boret ſig et dybt Hul i Jorden og knuuſt en Træopſætning, der brugtes til at hænge Faldſkjærms-raketter i; Splinter og Stumper fløi os om Ørene, men Ingen blev truffet. Bagved Tværvolden faldt en anden Granat og ſlog en Geværpyramide omkuld. „Hvorfor ſtøder I da ſaadanne til mig?“ ſagde en af Soldaterne og tog ſig i Siden. „Du bløder jo,“ ſagde de Andre til ham, „gjør det ondt?“ Han var truffet af en Granatſtump i Benet, men ikke farlig, fordi hans Sabel tildeels havde ſkjærmet ham.

Det interesſerede mig i høi Grad, at ſee Mandſkabets Holdning i et ſaadant Øieblik, viſtnok det uhyggeligſte under en Fægtning; thi man maatte ſtaae ſtille ſom en Skive og lade ſkyde paa ſig. Soldaterne vare alle muntre og fuldkommen rolige. De vare ſærdeles begjerlige efter at ſee ud over Bryſtværnet, om vore Kugler traf godt, og engang imellem lod en lille Vittighed ſig høre. Alene paa en ſtærk Tilbøielighed til at ουρινεῖν kunde man mærke, at der var noget Overordentligt paafærde. Jeg gik op og ned og talede ſnart med en af dem nogle opmuntrende Ord, ſnart med Officererne. „Disſe Skud, ſagde Oberſtlieutenanten, kan min Familie i Fyen høre, og

Fantaſien er ſaa løbſk af ſig. Jeg vil ſtrax ſkrive over til dem.“ „Det er Skade for mig, ſagde en Artilleri-officeer, at jeg ikke idag er derovre ved Baadsager. Der ſtod jeg den trettende April, og De maae troe, vore Skud havde dengang Klem.“ Han forklarede derpaa omſtændelig denne mærkelige Fægtnings Gang. Flere af Officererne ſpurgte ſpøgende, om jeg havde Lyſt til oftere at følge med fjerde Batallion.

Saaledes gik Tiden hen. Jeg havde hørt og læſt ſaameget om Kanonfeberen; Göthe, der har Erfaring, ſkildrer den ſom en Tilſtand, under hvilken man ſeer Alting i et klarere Lys, men ligeſom igjennem et bruunligt Luftlag. Og jeg troer næſten, han har Ret; jeg mærkede, at min Puls ſlog raſkere, Sandſerne vare dobbelt ſkærpede, og Alt laa der for mit Øie langt mere klart og beſtemt end ſædvanlig. Medens jeg i een Henſeende var tilmode ligeſom naar man er ude i en frygtelig uhyggelig Haglbyge, følte jeg i en anden Henſeende, at jeg oplevede et af de intereſſante Øieblikke i mit Liv. Af og til ſaae jeg ud over Egnen. I herlig Belysning laa Slottet og den ſkovrige Kyſt hiſtovre, Bøgen var nylig udſprunget, en Tordenſky dannede den majeſtætiſke Baggrund til de lyſegrønne Træer og de yndige, dybtblaae Sunde. Og i et ſaadant Paradiis, tænkte jeg, raſe Menneſkerne imod hverandre ſom vilde Dyr.

Timer gik ſom Minutter. Hvor forbauſedes jeg ikke, da Oberſtlieutenanten tog Uret op og ſagde: „nu

har vi snart staaet her i to Timer!" Omtrent ved denne Tid satte Fjenden sine Blænderinger for Skydeskaarene, og hans Ild tang. Vort nordre Batteri ved Baadsagergaard blev imidlertid endnu lidt ved at fyre med sine Mørsere. Klokken syv gik jeg tilbage over Broen til Sønderborg; Alt var stille. Vi havde under den hele Fægtning tillands skudt 102 Skud; preussiske Officerer, der senere kom til Sønderborg, roste især Skudene fra vort søndre Møllebatteri. Vi fik et Par Mand og een Hest saaret. Tydskerne angave deres Tab omtrent til det Samme, men Spionrapporter fra den anden Side af Sundet vilde vide, at de vare kjørte bort med 10 til 16 Vogne, fulde af Saarede.

Den sidste Deel af Maimaaned brugte Fjenden til at formere og forstærke sine Skandser, for saaledes at lukke for et Udfald fra Als; thi videre strakte hans Planer sig sikkert ikke. Daglig stode vi med Kikkerten og saae hans Arbeider skride rask frem. Mangen ærgrede sig over, at den danske Armee ikke forsøgte paa at hindre det, de Kyndigste derimod vare enige om, hvad ogsaa Frederits's Beleiring har godtgjort, at mindre Forsøg herpaa kun vilde fremkalde en, for Batterierne næsten uskadelig, men for Sønderborg fordærvelig Kamp. „Lad dem kun rykke nærmere, sagde de, jo nærmere, desto bedre for os!" Afstanden var endnu altfor stor, den nærmeste fjendtlige Skandse laa omtrent 1600 Alen borte.

Imidlertid syntes Fjenden efter nogen Tids Forløb, at ville rykke os saa nær ind paa Livet, at vor Forpoststilling truedes. Den femte Juni verlede vi nogle Skud med ham. Han gjorde Mine til at grave en Løbegrav fra den bekjendte store Kampesteen og hen forbi sin nye Skandse, der laa næsten ligeoverfor vort Kirkebatteri. Den sjette Juni, Klokken otte om Morgenen begyndte den danske Forpostkjede at fyre, forat forhindre dette og vise, at vi ikke vilde lade os drive fra vor Stilling. Første Reservebatallion under Major Hänckel holdt dengang Brohovedet besat. Geværilden blev bestandig heftigere. Hen paa Formiddagen gik jeg tilligemed den anden Feltpræst, Pastor Karstensen, op til Kirkebatteriet. Det var en klar, smuk Dag, og hele Banken med dens krigerske Liv laa for os i Formiddagsbelysning. Kjederne vare i Bevægelse, overalt paa Rækken langsmed Hegnene saae man Røgen og hørte Skudene; bagved den store Kampesteen blinkede det af Pikkelhuer, Fjendens Forstærkninger løbe nedad Banken henimod Stenen, og derfra videre frem til deres Kjeder. Disse vare tættere end vore, og efter Tydskernes Fægtemaade afløstes de oftere. Vor høire Fløi, som støttede sig til Sundet, blev truet og trak sig tilbage. Vi saae en enkelt Soldat, der var stillet midt i en Rugmark, hvert Øieblik dukke sig, forat undgaae de pibende Kugler. Kantinesoldater viste sig med Baarer, af og til bragtes Saarede til Brohovedet; en af disse, støttet til to Mand, slæbte sig frem og lagde sig paa

en grøn Plads foran det, hvor Lægen forbandt ham. Imidlertid brugte Fjendens Arbeidere sig rask, og inden en halv Time var Skulderværnet saa høit, at det næsten dækkede dem. Dog vor Kjede var nu blevet forstærket, saa den i det Hele bestod af omtrent halvandet Kompagni; Espingoler rykkede ud af Brohovedet, trukne af Artilleristerne, og aabnede deres Ild. Vor høire Fløi stormede derpaa frem med Hurra og tog en bedre, mere fremskudt Stilling, end den havde havt ved Fægtningens Begyndelse. Kjeden strakte sig da fra en Kløft ved Sundet, opad hvis bratte, malerske Skraaning en Feltvagt blev stillet, og skraas henimod Veien til Aabenraa. Og denne Stilling holdt vi under hele Krigen.

Fægtningen syntes i dette Øieblik, at ville blive mere alvorlig, Ordonnantser sprængte frem og tilbage. En tæt Røgmasse væltede sig op fra et Signal, som Fjenden havde antændt, Blænderingerne bleve tagne bort fra hans Skydeskaar, og det lod til, at Kolonner rykkede frem over Kammen paa Dybbelbjerg. Officerer, Soldater og civile Folk stode i Grupper paa vort Kirkebatteri; der hørtes høie, uforsigtige Ytringer om det Uforsvarlige i, at vi ikke brugte vore Kanoner. De menige Artillerister, som satte en stor Tro til deres Vaaben, glædede sig over saadanne Ytringer. Klokken var omtrent tolv. Da troede Kommandøren for de faste Batterier, at Tiden var kommet, og han aabnede

Ilden fra Skandſerne ved Baadsager. Øieblikkelig adſpredte Tilſkuerhobene ſig.

Fjenden ſvarede, en ridende Artilleriofficeer bragte Ordre til Kirkebatteriet, at give Skud for Skud; ſnart var Ilden udbredt over den hele Linie, ogſaa Kanonbaadene deeltog i den med nogle Skud. Kugler og Granater hvinede over vore Hoveder. Fjenden beſkjød dennegang iſær vort ſøndre Møllebatteri og Brohovedet; et Eſpingolfkib blev ſkudt iſænk tilligemed det lille Dampſkib Glückſtadt, en Gaard paa Dybbelbjerg brændte, langsmed Stranden vare Soldater iſærd med at føre Saarede bort. Jeg ſaae Granaterne falde i Vandet og omkring ſaavelſom indeni Brohovedet; en af dem, der ſikkert var en Brandgranat, ſprang med en ſærdeles livlig, Lue. Midt under denne forvirrende Scene blev den lange 84punder, der ſkjød over Bænken, affyret lige ved Siden af mig, men min Opmærkſomhed var ſaa ſpændt, at jeg næppe ændſede dens Drøn. Artilleriſterne paa Kirkebatteriet brugte ſig flinkt, de paſſede nøie paa Glimtene fra Fjendens Batterier og dukkede ſig, ligeſom vi Andre, hvergang de bemærkede dem; dog vare de ſtrax atter oppe og ivrige i at betjene deres Kanoner. Faren virker ofte ſom Klapperſlangens Blik paa Fuglen og har paa eengang baade det Forfærdende og det Tillokkende ved ſig. Vi mærkede det ogſaa her og kunde ikke ſaa let komme bort fra Kampladſen. Tilſidſt fjernede Paſtor Karſtenſen og jeg os

igjennem Kirkegaardsalleen, forfulgte af Kugler, der fusede i Træernes Toppe.

Den protestantiske Kirkes Skikke gjøre det ikke let for en Præst, at virke opmuntrende enten i Kampens Øieblik, eller kort førend denne begynder. Vi kunne ikke, som den romerskkatholske Geistlighed, i et Øieblik virke paa hele Masser, ved at bestænke dem med Vievand eller læse Messe, fordi vort Virksomhedsmiddel, Ordet, kræver en længere Tid, flere Forberedelser og ikke kan meddele sig til saa store Skarer. Vi søgte derfor efter Ambulancen, hvor en protestantisk Feltpræsts egentlige Sted er under Fægtningen, og hvor han altid har Leilighed til at yde de Saarede legemlig, stundum vel ogsaa aandelig Bistand. Men vi fandt den ikke, thi den havde ikke indtaget sin, for os opgivne Plads.

Efter omtrent to Timers Skydning taug vore Batterier, fordi Artilleriildens Virkning i denne Afstand og imod faste Volde var altfor ringe. Fjendens Kanoner derimod saavelsom begge Kjederne vedbleve at fyre. Mange Granater og Kugler traf Sønderborg og beskadigede Husene i større eller mindre Grad; et Huus nede ved Broen blev ganske gjennemhullet og var færdigt at styrte sammen. I det Kvarteer, der laa i Brohovedets Linie, faldt Kuglerne især tætte; ned i Haugen bagved den Gaard, hvori jeg boede, foer et Stykke af en svær Granat, af og til hørte jeg det klappre i Tagstenene og vidste nu, hvad denne Lyd

havde at betyde. Ligeoverfor stod en Soldat som Tilskuer i Lugen, en Kugle tog hans Fod bort; ogsaa en Kone og en ung Pige bleve saarede. I det Øieblik General Meza forlod sit Værelse, forat stige til Hest, prellede en Kugle an under hans aabne Vindue. En anden havde faaet et komisk Indfald; paa Slottet sønderslog den et Vindue og fløi ind i Stuen, hvor en Kompagnistrædder just sad paa Bordet og syede og af Forskrækkelsen styrtede ned.

Imidlertid stode Vandkar rede udenfor Husene, en Afdeling af de kjøbenhavnske Brandfolk viste sig. Der blev blæst Allarm, og tiende Batallion opstillede sig i Hovedgaden, forat drage ned imod Broen og der staae som Reserve. Andre Soldater skyndte sig ud til Ladegaardsmarken, hvor deres Allarmplads var. Gaderne vrimlede af Mennesker, thi Byens halve Befolkning var ifærd med at flygte. Svinglende høie Vognlæs rullede igjennem dem, fulde af Bohave, der var saa løselig opstablet, at man løb næsten ligesaastor Fare ved at gjøre nærmere Bekjendtskab med en saadan Vogn, som med en Granat. Flere Familier lukkede deres Huse og tyede til Sønderskoven, fattige Folk med Forvivlelsen malet i Aasynet toge deres Bylter under Armen, deres Børn ved Haanden og ilede ud af Byen. Det var da smukt at see, hvor godmodig og hjælpsom Soldaterne gik dem tilhaande.

Under Alt dette bemærkede jeg den Koldblodighed, Mange selv af Befolkningen udviste. Piger stode i

Gadedørene og snakkede med Soldater, som om der ikke var det Ringeste paafærde. En af mine Venner mødte, just som Skydningen et Øieblik sagtnede, et Par Søofficerer, der gik ud fra Reimuths Hotel. „Mon det nu snart er forbi?“ spurgte han! „Ja, hos Reimuths, svarede de, forder er der ikke mere Champagne.“ En Officeer red forbi Apotheket, da en Kone kom ud derfra med en Granat i Armen. „See, hvilken en Kugle, de have kastet ind til mig!“ sagde hun. „Da skulde Moer, svarede han, skynde sig hjem og redde sit Tøi.“ „Ja, sagde hun, men jeg vilde først see, hvormeget den vog; det var saamænd fire og tyve Pund og et halvt.“

Ladegaardsmarken, hvor man antog sig for nogenlunde sikkret, fik ved denne Tid et livligt Udseende. Rækker af Soldater laae her i brogede Grupper mellem flygtende Familier og Masser af Flyttegods; af og til saae man Ild paa et lille Arnested og Folk, der havde leiret sig, forat nyde Forfriskninger.

Fjenden vedblev at skyde med Kanoner, især troede han derved at skade vor Kjede. Jeg saae efter Middagsbordet, hvorledes det ene Lag af Druer haglede ned over den efter det andet. De slængede Træerne, de reve Jorden op og fyldte Alt med Støv, men saarede imidlertid ikkun en eneste Mand. Klokken fem, da tredie Reservebatallion rykkede over i Brohovedet til Afløsning, blev de Tydskes Kanonild heftigere, ubenat den besvaredes fra vore Batterier. En

Granat traf to Skandſekurve i Brohovedet og bedækkede de Nærmeſte med Jord, hele Kommandoet kaſtede ſig til Jorden, dog reiſte det ſig ſtrax atter. Medens Mandſkaberne rykkede ud til Afløsning, fløi Kardætſkerne omkring dem. Den ſydlige Gaard paa Banken, bagved hvilken vor Feltvagt ſtod, blev ſkudt ibrand, og det var forunderlig ſmukt, men vildt tillige, at ſee dens Flammer og Røg imod den ſkjære, aftenrøde Himmel. Under Alt dette fortſattes Blænkerfægtningen, ſom nu fra vor Side blev optaget af tredie Reſervebatallion. General Meza, der forøvrigt kaldte Kanonkampen „en artilleriſtiſk echauffourée," vilde dog have den Fordeel af Fægtningen, at vor mere fremſkudte Forpoſtſtilling blev hævdet og ſendte Ordre ud til ikke paa nogen Maade at opgive den. Der blev derfor kæmpet om faa Tommer Jord, og Kampen bølgede frem og tilbage. Hvor et Hoved lod ſig tilſyne, fyredes der, og vore Folk vare ſaa forhippede paa denne Art Menneſkejagt, at de næſten ikke lode ſig ſtandſe. Først den indbrydende Dæmring gjorde Ende paa Skudene.

Vi havde to Døde og 21 Saarede, iblandt hvilke Kapitain Baudisſin. Den ene af de Faldne, en raſk, ung Korporal, havde ſelv ſøgt Faren; han tilbød ſig, men blev først afviſt, da gjorde han opmærkſom paa, at en anden Underofficeer var ſyg, og han fik Lov til at træde i dennes Sted. Et ſaadant Tilfælde nærede naturligviis Troen paa, at man ſkulde blive paa den Poſt, hvor man blev kommanderet hen.

Fjendens Tab var ſikkert ikke ringere end vort. En danſk Parlamentær red kort efter over til den fjendtlige Kommanderende. „Wir machten da eine kleine, hübſche Affaire mit einander, ſagde en Officeer til ham; ſie hatten wohl eine bedeutende Stärke!“ Den ſamme Officeer angav Tydſkernes Tab til een ſkudt Major, 2 Officerer og 17 Menige ſaarede, medens andre Efterretninger talte om 8 til 10 Døde og 24 Saarede.

Her være en lille pſykologiſk Bemærkning mig tilladt, ſom angaaer mig ſelv. Jeg hører ikke til de Mennesker, der kunne roſe ſig af hyppige og betydningsfulde Drømme, men Natten efter Fægtningen havde jeg en i høi Grad levende Drøm. Det forekom mig da, at jeg befandt mig langtborte fra Krigsſkuepladſen; i den elſkeligſte Skikkelſe omgave Billeder fra Hjemmet mig, den ene Gruppe mere yndig end den anden. Saaledes ſkaffede Aanden ſig en Opreisning i Drømmenes Rige og befriede ſig for Virkelighedens blodige Scener.

Efter den ſjette Juni begyndte Frygten for et Bombardement at blive almindelig i det nu to Gange beſkudte Sønderborg. Og da Bønderne frivillig tilbøde ſig, at kjøre for Indvaanerne, ſaae man i et Par Dage Vogne, der belæsſedes med Bohave, holde foran de fleſte Huſe. Ting af Værdi, ſaavelſom ſvagelige Folk, Kvinder og Børn, bragtes ud paa Landet. Hvo der maatte blive tilbage i Byen, og det var de Fleſte,

holdt ſig rede til at flygte, ſaaſnart nogen ny Beſkyd-ning indtraf. Stemningen hos mangen en god men indſkrænket Sønderborger var noget ophidſet. Ved et forunderligt Selvbedrag bildte man ſig ind, at Brugen af vort Artilleri, ſom juſt vilde have bragt Byen i Fare, kunde beſkjærme den. Hemmelige Slesvigholſtenere puſtede til Ilden, og Misfornøielſen gav ſig Luft i bitter Dadel. Sidſt i Juni Maaned forlod ſjette Brigade Øen og gik til Fyen. De Fleſte anede en dybere Plan herunder og vare i Frygt for, at det ſtormfulde Veirlig ſkulde vanſkeliggjøre en Landſætning, ſom man antog vilde foregaae i Fjendens Nærhed. Der vare imidlertid ogſaa de, ſom opholdt ſig over, at Øen miſtede en Deel af ſin Beſætning. Selv Gene-ralen blev af ſaadanne eenfoldige Mennesker beſkyldt for Modløshed, og engang, da han paa et Par Dage reiſte over til Fyen, hvidſkede en og anden Spids-borger: „ſee, nu løber han ſin Vei, og nu ſiger de jo, at Tydſkerne vil bombardere os.“ Det var nød-vendigt, at offentlige Udbrud af denne Stemning maatte forekommes, og en Befaling forbød derfor En-hver, at laſte de militære Foranſtaltninger Ungdommen tabte under Alt dette ikke ſit Lune; den forvandlede den bittre Alvor til Spøg, og mangeſteder ſaae man Drenge lege, at de kaſtede Bomber paa hinanden.

I ængſtelig Spænding lyttede Indvaanerne til ethvert Skud, der faldt fjernt eller nær. Natten efter den 14de Juni, Klokken tolv bleve de opſkræmte, thi

Skudene rullede ude fra Forpostkjeden. Her stode Vedetterne om Natten hinanden endnu nærmere, end om Dagen, og et Sammenstød kunde saare let finde Sted, især naar en Patrouille tog Feil af Veien. Efter en halv Times Tid hørte imidlertid Skydningen op for denne Gang; een Mand af vor Kjede var blevet let saaret.

Dagen før St. Hansdag havde vore og de fjendtlige Forposter besøgt hinanden, som det saa ofte skete; Tydskerne havde trykket de danske Soldater i Hænderne under Forsikkringer om, at de vare deres oprigtigste Venner. Men Natten derpaa fik Slesvigholstenerne Forpost, og de vilde tænde St. Hans Blus for os. En Time efter Midnat hørte vore Soldater et høit Skjænderi imellem Tydskerne, som man senere antog at være opstaaet, fordi Rigstropperne vilde holde Slesvigholstenerne fra det paatænkte Angreb. Hurtig nærmede en Flok Fjender sig til et Huus ved Aabenraaveien, hvor de formodede, at vor Feltvagt var inde. De omringede det med fældede Bajonetter og raabte indad Vinduerne: „overgiv Jer!“ medens de ved Hjælp af en Lygte stak Ild paa det. Feltvagten var dog aarvaagen og paa sin Post bagved Huset; dens udstilte Skildvagt raabte an og fyrede, da han intet Svar fik. Nu fyrede ogsaa Fjenden, og Kampen begyndte. Skudene toge bestandig til. Der kom Melding til en af de Kommanderende, at Fjenden vilde angribe med Magt; han spurgte ganske koldblodig: „skal det være

ſtrax?“ Da Ordonnantſen ikke kunde ſvare herpaa, ſagde han: „ja, ſaa kald paa mig, naar han kommer!“ og lagde ſig til at ſove. Klokken halvto blev jeg vakt af Skudene og laa enſtund og lyttede; ſnart fornam jeg, at der kom Røre baade i mit Kvarteer og paa Gaden. Og dengang jeg ſtod op Klokken tre, ſaae jeg i Morgengryet den ene Vogn med Flygtende efter den anden ile ud af Byen; ogſaa Borgere af den ringere Klaſſe, med deres Børn ved Haanden, ſkyndte ſig afſted. Thi et temmelig udbredt Rygte fortalte, at Tydſkerne med 40,000 Mand vilde gjøre et Angreb paa Als. Jeg klædte mig paa og gik Klokken fem ud paa Kirkebatteriet. Jeg ſaae Pikkelhuer og Vaaben glimre i en ſmuk Morgenſol, men ikke ſynderlig videre Mærkeligt. Det antændte Huus var allerede nedbrændt, og en Røg ſtod op af Tomten, Tydſkerne fyrede vel endnu fra deres Løbegrave, og det ofte Skud i Skud, men vore Soldater havde hørt op med at ſvare. Ogſaa Tydſkerne taug tilſidſt. Vi havde under Nattens Fægtning faaet een Officeer og tre Mand ſaarede; to Vedetter, der vare afſtaarne, maatte med blanke Vaaben ſlaae ſig igjennem. Da jeg gik ned fra Batteriet, vare Smaaborgerne ifærd med, efter den korte Afbrydelſe, at vende hjem, glade over at de ſlap med Skrækken.

Endnu nogle Gange blev Sønderborgs Ro forſtyrret af Skud i Forpoſtkjeden og af Kanonaden ved Arnkilsøre. Deroppe var der oftere blevet ſkudt med

Spidskugler over Sundet efter Officerer, Vagtposter og Matroser; af og til løsnede ogsaa Vore et Kanonskud, skjøndt det i Regelen var forbudt, at handle som i forrige Aars Krig og kaste Granater efter et Par Mennesker. Endelig kom det til en virkelig Kanonkamp.

Kanonbaadsdivisionen under Kapitainlieutenant Gottlieb havde foretaget nogle allarmerende Rekognoscering. Den 6te Juli seilede Lieutenant Bumann tæt ind under Land med sin Kanonjolle og kastede en Granat efter en fjendtlig Trop, og dette ikke uden Virkning. Fjenden besatte da Kysten med sine Kjeder og aabnede mod Jollen en Blænkerild, der gjorde Huller i dens Seil. Men Bumann lod sig ikke forknytte. „Hvem der er bange af Jer, raabte han til Matroserne, kan stikke ned under Lugerne!“ Selv blev han staaende frit paa Dækket og neblagde med sin Riffel en fjendtlig Jæger, der just holdt paa ham; thi han var en øvet Skytte.

Harmfuld over saadanne Smaaangreb havde Tydskerne ganske hemmelig hugget Huller i et Hegn ved Snogebæks Hage og ført 5 Kanoner derhen. Den ottende Juli, lidt efter Solopgang aabnede de Ilden paa vore Baade. Disse, der lige havde indtaget deres Dagstilling nedenunder Klinten ved Arnkilsøre, laae omtrent i 1400 Alens Afstand fra det fjendtlige Batteri, og Mandskabet forundredes ikke lidet, da det purredes op af en saa varm Morgenhilsen. Imidlertid sløi Enhver til sin Plads, Dækket ryddedes,

der blev gjort klart Skib, og Baadene trak sig fægtende et tusind Alen længer tilbage. Thi efter en saadan Afstand vare deres Granaters Rør beregnede, og i en saadan fægtes der altid bedst fra Kanonbaade. De stode derefter nordpaa langs Landet, forat tage Fjenden „langskibs", men en Skov hindrede her deres Skud fra at virke. Ilden havde lige indtil dette Øieblik været heftig fra begge Sider. Fjendens Kugler dandsede rundtomkring og sloge ned i den nærliggende Strandbred, udenat de kunde tilføie Baadene synderlig Skade, fordi Solen stod de tydske Artilleristers i Øinene og gjorde deres Sigte usikkert. Derfor blev ikkun een eneste Matros dræbt, og den Skade, Fartøierne lede, var for Intet at regne. En Jolle, skudt løs fra et af dem, drev henimod Kysten, og allerede ærgrede de Danske sig over at Tydskerne skulde opfange den og slæbe den med sig som Seirsbytte. Da sprang to uforfærdede Sømænd i en anden Jolle, roede til og bjergede den midt under Kugleregnen. I det Hele viste Folkene den bedste Stemning og saae undertiden som saa rolige Betragtere paa Fjendens Kugler, der strøg imod dem henover Vandfladen, at de næsten glemte at roe. De danske Baades Kugler gjorde god Virkning, og et Par af dem sprang lige bagved Stedet, hvor Fjenden havde sine Indskjæringer. Ogsaa fra vort faste Batteri paa Kysten faldt der Skud henimod Slutningen af Fægtningen.

Efter omtrent en Times Kamp taug Fjendens Ild, og han begyndte at kjøre sine Kanoner bort, medens Kanonbaadene lagde bagom Næsset. Fjendens Tab havde, efter Udsagn af Beboerne paa Kysten og en tydsk Officeer, været ikke ubetydeligt; det skal have beløbet sig til 17 Mand, to demonterede Kanoner og een ituskudt Krudtkarre.

Beleiringens Ophør.

Efter Slaget ved Frederits var der baade blandt Høie og Lave megen Talen om, at vi ogſaa fra Als vilde gjøre et Udfald. Saa glimrende ſom ifjor den 28de Mai ſkulde imidlertid den alſiſke Beleiring iaar ikke ſlutte, og omtrent tre Maaneder efterat den var begyndt gjorde Vaabenſtilſtanden en langſom Ende paa den. Den havde koſtet os henimod hundrede Døde og Saarede, men Fjenden mere end det Tredobbelte. Og Als havde andengang bevaret ſin Ære ſom en uindtaget Fæſtning.

Hvor inderlig end de Danſke elſke Freden, kan man dog ikke ſige, at Soldaten paa Als i nogen høi Grad glædede ſig over den; thi han havde ſtor Lyſt til at kappes med Heltene fra Frederits, og Udſigten hertil var ham berøvet, medens Udſigten til en god Fred ingenlunde ſyntes ſikker. „Vi maatte heller blive ved, hed det, og ſlaaes dygtig eengang for alle, end begynde hvert Aar paany, og ſaaledes tage vor Krig i en to, tre Kræmmerhuſe.“ Desuden var Soldaten nu vant til Feltlivet, og i flere Henſeender behagede

det ham. Imidlertid trøstede de Fleste sig ved Tanken om at tilbringe Vinteren hjemme. Og der vare de, som havde faaet nok af Krigen. „Jeg har godt Linned paa Kroppen, gode Strømper og Brød i min Pose, skrev En hjem, men jeg er dog næsten kjed af at være Soldatmagersvend.“

De første Følger af Vaabenstilstanden vare stadige Sammenkomster imellem Tydske og Danske. Disse vare egentlig ikke tilladte, bleve endogsaa forbudte, men kunde dog ikke forhindres, fordi der var noget altfor Pirrende ved, saaledes at mødes fredelig med dem, man nys havde kæmpet imod paa Liv og Død. Forposterne afgave derfor ved denne Tid et ganske eiendommeligt Skue. Folk af alle Stænder indtil de fineste Damer gik herud, forat tale med de fjendtlige Soldater, de toge gjerne danske Kokarder med sig, og man saae mange Preussere smykke sig med disse. Undertiden var der en Sammenstimlen ligesom paa en Markedsplads, og danske Soldater gik Arm i Arm med tydske fra de forskjelligste Stater, kun aldrig med nogen Slesvigholstener. De Tydske vare yderst fidele, og Munden løb uafladelig paa dem. Naar de traf Danske, der slet ikke kunde forstaae dem, toge de deres Tilflugt til Tegnsproget; af en Samtale, ført paa denne Maade ved Hjælp af Geværer, forstode Vore, at Tydskerne vilde skyde Bøssen af, sætte en Prop i den og ikke tage denne ud, førend de kom hjem.

Oftest fandtes der Folk, som kunde tjene til Tolke. Samtalen indlededes da ved at de gjensidig rakte hinanden Flasken med den Hilsen: Goddag, Kammerat! Jeg saae en Dag en preussisk Artillerist, en smuk Karl, hvem nogle Gardister havde bragt hen til Marketenderskens Vogn og der trakterede. Efterhaanden blev Tonen fortroligere; en Dansk fik Tegnebogen frem og opskrev for Preusseren sin Batallion, sit Kompagni, sit Nummer og Navn, hvorpaa denne udede samme Gjentjeneste, idet han, med den Vidtløftighed og Vigtighed, som er de Tydske egen, forklarede Alt høist nøiagtig. „Ja nu, sagde han, ere Preusserne og de Danske gode Venner, men i Fyrstendømmerne er man meget misfornøiet derover."

Saxerne vare i Almindelighed ganske unge, smaa og uanseelige Mennesker. „Hver Mand hos os kunde som ingen Ting magte to Saadanne, sagde Vore, men Ulykken er, at deres Kugle rækker ligesaa langt som vor." Engang spurgte Saxerne, om de ikke kunde faae en Sjællænder at see: „det skal være, sagde de, saadanne forskrækkelige Mennesker, sie haben ja gar kein Gewissen." I det Hele er det mærkværdigt, hvor æventyrlige Forestillinger den simple Mand i Tydskland gjør sig om os. En dansk Haandværkssvend har fortalt, at han i Sommerens Løb sad paa et Værtshuus i Berlin og hørte to Mestere tale sammen om de Danske. De vare saa urimelig tappre, meente de;

men det var intet Under det, for Fyden var ogſaa en halv Gang til ſaa lang ſom nogen Tydſker.

Baade Officerer og Soldater viſte ſig overordentlig opſatte paa at bringe et „Andenken" hjem med fra Danmark. Undertiden overøſte de til Gjengjæld Vore med Smaaforæringer i den Grad, at disſe bleve forlegne. De tilbyttede ſig Piber eller Penge med Kongens Billede paa, eller blot ſimple danſke Knapper. „Dieß ſoll mein Mädel haben," ſagde den, der havde faaet Noget, han ret ſatte Priis paa.

Tydſkernes Officerer vare altid venlige imod vore og kom hyppig ned, forat politiſere om Ungarerne, eller indlede en Samtale om andre Gjenſtande. De roſte meget vore Forſvarsanſtalter. „De kan jo vel tænke, ſagde de, vi ikke vare ſaa ſtore Tosſer, at vi vilde forſøge paa noget Alvorligt. Men vi have nu ligget og ſeet paa Eders Land i ſaa mange Maaneder, at det ordentlig er blevet os kjært. Hvad vilde vi ikke give forat komme til Sønderborg!" Nogle preusſiſke Officerer indſendte en formelig Anſøgning om Tilladelſe hertil, og den blev dem givet. De ſandt Landet, ſom de udtrykte ſig, „zum Entzücken ſchön." Iſær roſte de Hørup-Præſtegaard. „Ja, ſagde de, naar vi komme hjem, ſkal vi fortælle de Herrer Paſtorer i Markerne, at de har en Broder i Danmark, ſom allerede er kommet i Paradiis."

De Menige nøde ingen ſaadan Begunſtigelſe, de hjalp ſig derfor paa en anden Maade. En Dag kom

tre Nasſauere ſvømmende over Sundet til Baadsager; Artilleriſterne her kaſtede deres Kapper over dem, gave dem en Kirſebærſnaps og en Pibe Tobak og lode endogſaa Kaffe hente hos Marketenderſken. Nogen Tid ſad de og ſnakkede ret hyggeligt med dem og gav dem ſaa en Krands med paa Hovedet af alſiſk Løv, dengang de ſvømmede tilbage.

Ikke altid gik disſe Møder venſkabelig af. Engang ſpurgte en Danſk, ſom havde en erobret tydſk Soldaterkappe paa, en Tydſker, om han kjendtes ved denne. „Jo, jeg gjør, ſvarede Tydſkeren, men bryder mig ikke derom, for mange af Vore gaae til Gjengjæld i Jeres Kapper.“ En anden Gang gjorde Nasſauere og Oldenborgere ſig lyſtige over Bønderne i Sundeved. „Tænk engang, ſagde de, de ſtaae op om Natten Klokken to og æde ſaa deres førſte Maaltid Grød!“ „Hør, veed I hvad, ſvarede en danſk Officeer, der kom til, I kunde have Godt af, hvis I hjemme havde Raad til at ſpiſe Jer Noget af den Ret! Sikke usle Karle I ere! der gaaer jo To af Jer paa Een af Vore.“

Ved Forpoſterne, hvor Flensborg- og Aabenraaveiene mødtes, var der altid fuldt med Bønderfolk. Her kunde man høre mange Klager over Fjendens Opførſel under Krigen, endſkjøndt ſelv de Klagende maatte tilſtaae, at de dog havde havt det nogenlunde taaleligt. Her var Pladſen, hvor Manden, der ikke maatte komme til Als, havde et Stævnemøde med Kone og Børn, der ikke maatte komme til Sundeved, og her mødtes

mangen Karl og Pige, gode Venner, som Krigen i lang Tid havde adskilt. Faderen sad paa Hegnet og kysede sine Smaa, medens Moderen tørrede Øinene med Forklædet og græd igjen og spurgte efter sin blisede Ko eller sin Hønsegaard. Soldaterne deeltoge i Samtalen, Sorger og Glæder bleve udvexlede i den naiveste Tone. Det var sande Smaaidyller.

I Sønderborg, hvor nu alt det bortflyttede Gods efterhaanden blev bragt tilbage, vrimlede det med Reisende. Herr Sørensen, thi saaledes benævnede Officererne disse Reisende, holdt just ikke saa grumme meget af Kugler og Granatstumper, men da Faren var ovre, følte han det som sin Pligt, at besee Valpladserne og Als's øvrige Mærkeligheder. Man kjendte ham paa en graa Hat og Paraplyen eller Stokken, som han gierne førte med sig. Han havde som oftest en Fætter, der var Reserveofficeer og kunde vise ham omkring. Travlt havde han og var saa bange for at springe een eller anden Mærkelighed paa sin Erindringsliste forbi, Porcellainskammeret for Exempel paa Augustenborg, eller Jiskjælderen, eller Væddeløbsbanen; og hvis dette ulykkeligviis skulde hænde, havde han jo ingen reen Samvittighed, naar han kom hjem. Folk fortæller, at han, da han var ude paa Skjold, med egne Øine vilde overbevise sig om, hvor mange Kanoner det førte. Han roede derfor langsmed Skibets ene Side og talte Kanonportene, men fik kun 42 ud. Da han faldt i Forbauselse over, at vi ikke havde Skibe med flere

Kanoner, og bad en Officeer om nøiere Underretning, anmodede denne ham om, blot at være saagod, at tælle dem med, der stode paa Skibets anden Side. „Jeg takker Dem, min Herre, sagde Herr Sørensen, for denne høist interessante Oplysning.“ Man vil ellers vide forvist, at han i det Hele yttrede sig vel tilfreds med hvad han saae; kun skal han have været urolig over, at Als ikke er bedre forsvaret, end med et Par Kanoner hist og her. Han havde altid tænkt sig, at Batterierne laae i tre Rækker over hverandre, omtrent ligesom paa et Linieskib. Imidlertid skal han tilsidst have slaaet sig til Ro, men fandt dog, at bedre var altid bedre.

I Begyndelsen af August var den ene Afdeling nydte Soldater efter den anden draget sydpaa. Ogsaa i vort Brohoved og Vedetkjede blev det tyndere og tyndere, saavelsom i Sønderborg; thi Batallionerne lagdes i Kantonnement rundtomkring paa Landet. En heel Deel Vagter vedligeholdtes imidlertid bestandig fra vor Side, og dette, som det forekom Bønderne, til ingen videre Nytte. „Hvorlænge monstro vore Rødkjoler skal lege Skjul?“ spurgte de selvklogt. Ikkun et Par slesvigholsteenske Gensdarmer bevogtede de Tydskes Skandser, og Samkvemmet med disse, der af Almuen kaldtes „Standarter“, skyede vore Soldater værre end Pesten. Alt blev bestandig uhyggeligere; de sørgelige Scener fra den sidste Vaabenstilstands Dage syntes, at ville gjentage sig. Daglig ankom store Masser af

Flygtende, hvis Flugt Rigstropperne snarere havde befordret end standset. Nogle bragtes over til Als af et Dampskib, der havde en tom Kjedel indenborde; de vare gjemte i denne Kjedel, just den samme, hvori Oprørere efter Slaget ved Bau havde fundet et Skjulested. De medbragte de sørgeligste Efterretninger om hvorledes Enhver blev forfulgt, der var sin Konge tro. En dansk Reisende stod ved denne Tid paa Gaden i Hadersley og talte med en gammel Kone. „Tys, sagde hun, tal ikke saa høit, her boe Mange af det falske Slags!" Rædselsregjeringen viste sig endnu i sin Kraft. Hvor frygteligt har den ikke vendt op og ned paa Folkets Ærbødighed for det Helligste! Kun eet Exempel her iblandt saamange. En danskslesvigsk Soldat, der var frigivet fra Fangenskab imod ikke at lade sig bruge mere i Krigen med Slesvigholstenerne, kom alligevel og meldte sig til Tjeneste ved sin Batallion. Sit skriftlige Løfte førte han med sig, det lod ikke i mindste Maade til at anfægte ham.

Den trettende August var Alt beredt til at modtage de krigsfangne Slesvigholstenere i Sønderborg, men de kom ikke. Den samme Dag holdt vore Matroser ovre paa Dybbelbjerg, forat blive udvexlede. Gensdarmerne rasede imod Enhver, der lagde dansk Følelse for Dagen; i Rinkenæs kom Bønderne med Blomster, som de vilde strøe for de Fangne, Gensdarmerne drove dem fra hverandre med skarpe Sabel-

hug. Men til de ſlesvigholſteenſke Fanger holdtes Mad og Drikke i Beredſkab, og Tydſkſindede havde indfundet ſig i ſtort Antal, forat modtage disſe „moralſke Seirherrer.“ En Medaille, ſom jeg ſiden ſaae i Flensborg, var præget til deres og ſjette Julis Ære; med ſaadanne indtil Vanvid løierlige Indfald kan tydſke Mikkel undertiden forlyſte ſig. Hertugen ſelv havde, efter Sigende, viiſt ſig derovre i Generalsuniform, Faner vare plantede paa Dybbelſkandſer, en Æresport opreiſt ved Graaſteen. Vore Matroſer, ſom maatte gaae igjennem denne, kunde ikke holde deres Vittigheder tilbage. „Saa der ſkal nok Jer Hertug hænges,“ ſagde En. „Mange Tak, ſagde en Anden, men det er ſandelig for ſtor en Ære, I gjør os, at bygge os en ſaadan kjøn Port.“ Man fortalte om en af dem, med hvem Kapitain Donner engang vilde indlede en Samtale; Matroſen var taus og vendte ſig bort. „Men kjender Du mig da ikke?“ ſagde Donner. „Jo, ſvarede Matroſen, forbandet nødig, Herr Kapitain!“

Den nittende Auguſt ankom endelig de ſlesvigholſteenſke Fanger til Sønderborgs Slot, Kanoner vare kjørte op foran det, Livgarden tilfods bevogtede dem. Disſe Menneſker, hvoraf, vel at mærke, kun en ſaare ringe Deel vare Slesvigere, havde i Kjøbenhavn viiſt Exempler paa Raahed. Fra Kaſernen, hvor de indkvarteredes, havde de ſpyttet ned paa Folk. Og, hvor utroligt det end klinger, ikke de, men Pu-

blikum blev straffet derfor; thi Soldater, som stode udenfor, forbøde Enhver, at gaae paa Fortouget, for at han ikke skulde overspyttes. I Sønderborg viste mange af Oprørerne ingen bedre Opførsel; der løb en voldsom Hujen og Piben fra Vinduerne af Slottet, og „Schleswig-Holstein meerumschlungen" blev skraalet og atter skraalet. En af dem var nær kommet i Haarene paa sin Broder, der var dansk Gardist, en Anden sagde til en af vore Soldater, at der ved Frederits havde været Forræderi med i Spillet. „Ja, det er meget vist, svarede den Danske, for I vare Alle Forrædere."

Den enogtyvende kom Udvexlingsdagen. De fjendtlige Officerer roedes over til Sundeved, og gjennem en Række Soldater bleve de Menige førte over Broen. Pøbelen i Sønderborg gjorde sig vittig over dem: „maae vi saa bede Jer, at hilse Hertug Augustenborg!" raabtes der; flere af de flygtende Flensborgere tørstede efter Hævn og svarede ikke paa Smædeord De Fangne svarede i samme Tone og skjældte paa „det danske Pak." En vagthavende Officeer vilde paa Broen holde Orden. „Smid ham i Vandet!" skreg Nogle, saa han blev nødt til at trække blank og hugge ind paa den værste Roligheds forstyrer. Da de stode paa Dybbelbjerg, begyndte de paany med at synge „Schleswigholstein", og først dengang en Dragon nærmede sig med dragen Sabel, hørte Sangen op.

Ved Udvexlingsſtedet holdt Afdelinger danſk Infanteri og Kavalleri paa den ene Side, preusſiſke Fodfolk og grønne Huſarer paa den anden. Jeg bemærkede, at Preusſerne havde ſværtet deres Pikkelhuer, og ſpurgte en af dem, hvorfor dette var ſkeet. „Veed jeg ikke," lød Svaret, men jeg erfoer af Andre, at det var, forat de ikke ſkulde falde ſaa let i Øinene, naar Solen ſkinte. Vore Soldater betragtede de ſtadſelige Preusſere nøie, og deres Mondur behagede dem dog ikke ganſke. „Nei, vor er meget villere, ſagde de, ſee blot, hvilke daarlige Brødpoſer de Alle har!"

De danſke Fanger bleve først udvexlede, idet de fem og fem i Række marſcherede ud fra Fjendens Forpoſtkjede. „Naa, Gudſkeelov, vi ere borte fra det Røverpak!" udbrød Mangen af dem, thi iſær paa den ſidſte Tid havde de udſtaaet en Deel. Et ſaadant enkelt Glædesudbrud var imidlertid ogſaa det Hele, der lod ſig høre; derefter modtoges de ved Færgebroen af et Hurra og gik ſtrax ombord paa Dampſkibet Slesvig.

Slesvigholſtenernes Opførſel var en ganſke anden. Da de ſaae de mange pyntede Damer, der ventede paa dem, og de tydſke Faner, der vaiede fra Skandſerne, hvinede de af Glæde. „Snart komme vi igjen, men paa en anden Maneer!" raabte de og følte ſig næppe frie, førend de ſprang høit tilveirs. Der lød et Hurra, ſom ſyntes, aldrig at faae Ende, og det fei-

lede ikke meget, saa havde de ved uhøviske Lader lagt deres overstadige Lystighed for Dagen.

Just ved denne Tid begyndte svenske og norske Tropper at lande i Sønderborg; snart vrimlede Gaderne af dem. Normændene havde i hele deres udvortes Fremtræden en saa paafaldende Lighed med vore Soldater, at man kunde fristes til at antage dem for en Afdeling Danske. Svenskerne vare i Regelen høiere, deres Holdning viste, at det var Folk, der havde indviet sig til Soldaterstanden for hele Livet, og der fandtes gamle Mænd iblandt dem, hvis Sønner og Sønnesønner ogsaa vare Soldater. Aldrig saae man dem saaledes som Vore slentre om i en halvt borgerlig Dragt, det var næsten som om de uafbrudt stode under Kommando. Selv deres Andagt havde et militært Præg. Morgen og Aften ordnede de sig i mindre Afdelinger paa Gaden. En Mand traadte ud af Geledet, stillede sig ved Officerens Side og begyndte at synge et Psalmevers, hvori Alle istemte, derpaa fremsagde han Fadervor tillige med det mosaiske Velsignelsesønske, og et Slutningsvers blev sunget. Han traadte tilbage i Geledet, og Officeren endte tilsidst Andagten, ligesom til Orlogs hos os, med det Ønske: „Gud velsigne Kongen!" Denne offentlige Bøn er en gammel, ærværdig Skik; den minder om den store Konge, der har bragt den i Gang, og om hine fromme Dage, da det svenske Sværd var Protestantismens Værn.

Stemningen imellem Svenſke og Norſke og vore Folk var ſaa god, ſom man kunde ønſke ſig den, ofte ſaae man dem ſtaae i Grupper og tale ſammen. Svenſkerne, vante til ſtor Tarvelighed, troede næſten, at de vare komne til det forjættede Land, ſaa forundrede bleve de over den Overflod, der allevegne udbredte ſig for dem. De tillode ſig her Nydelſer, der i deres Hjem viſtnok hørte til Sjældenhederne. Saaledes ſaae jeg en Soldat en Dag kjøbe ſig en Cigar; dog for ikke at være altfor ødſel, røgte han kun det Halve af den og rakte den anden Halvdeel til en Kammerat.

Den 24de Auguſt havde Borgere og Officerer foranſtaltet en Feſt for Svenſke og Normænd. Fra Raadhuſet, hvor mere end 200 Deeltagere ſamledes, gik de i Proceſſion igjennem Byen til Gjæſtgivergaarden Stadt Hamburg. Et Muſikkorps ſpillede den tappre Landſoldat, Gaderne vare beſtrøede med Blomſter, her og der ſaaes udhængte Faner. Gildesſalen var ſmagfuldt ſmykket med Løvværk og danſke, norſke og ſvenſke Flag, og i Transparent viſte ſig Kong Frederiks og Kong Oskars Navnetræk. General Meza bød de nordiſke Brødre et „Velkommen til Danmarks grønne Strande.“ Grev v. Eſſen takkede for dette Velkommen. „Det var til Fredens Gjerning, ſagde han, hans Landsmænd vare komne, men lykkedes den ikke, og ſkulde det gjælde Kamp paa Ærens Mark, da haabede han, at de vilde kæmpe ſom Seirherrerne fra Fredericia.“

Ogſaa de norſke og ſvenſke Frivillige, ſom ikke havde agtet Blodet for dyrt til at offre det for vor Sag, bleve til Afſked hilſede med en Skaal. Det Bifald, hvormed Skaalen modtoges, viſte tydelig, at Armeen følte det Støbende i den komptoirmæsſige Maade, hvorpaa disſe Mænd vare affkedigede. Hele Feſten bar Præget af en Hjerteligheb og Broderlighed, ſom maatte gribe.

Efterhaanden ſyntes Udſigterne at blive lyſere for Danmark. Den 25de Auguſt var den ſlesvigſke Landsforvaltning indſat og tog Sæde i Flensborg, to Dage ſenere droge Svenſkere og Normænd tilſøs derhen. De bleve modtagne ſom Befriere; fra Vinduerne blev der viftet med Lommetørklæder og ſtrøet med Blomſter, ukjendte Damer velſignede dem og trykkede deres Hænder. Og Rædſelsregjeringen, der endnu paa ſit Sidſte fremkaldte de uhyggeligſte Scener, havde nu her i Byen faaet ſit Baneſaar. Da jeg et Par Dage derefter beſøgte Flensborg, vaiede allevegne, iſær i den nordre Deel, danſke Flag mig imøde. Midt i disſe Omgivelſer, der i mange Henſeender ved Sprog og Sæder, for Exempel ved de uhyre Fragtvogne og Bænkene anbragte udenfor Huusdøren, mindede om en tydſk Rigsſtad, traf jeg et danſkfindet Folk. En heel Deel Menneſker gik med danſke Kokarder, ja jeg ſaae endogſaa Drenge fra Top til Taa klædte i Rødt og Hvidt. „Nu ere de tydſke Ræve løbne ſydpaa," ſagde en Kone

og gned sig fornøiet i Hænderne. De eneste Sange, jeg hørte, vare de, der under Krigen havde vundet dansk Borgerret, desuden den bekjendte Nidvise, „Schleswigholstein ist besoffen." De tilbagevendte danskfindede Flygtninger havde det bedste Haab, endskjøndt de ikke vare blinde for Farerne. Det forekom Massen af Befolkningen, at den nu atter kunde aande frit efter den frygtelige Tid, der havde stoppet alle Velstandskilder og som en tung Steen hvilet paa hvert trofast Hjerte. Man stolede paa de svenske og norske Tropper og var forvisset om, at alle Slesvigholstenernes Ænker ikke skulde bedaare dem.

Ogsaa henimod Aabenraa bevægede en Kolonne svenske Tropper sig, modtagne af Bønderne med Danebrogsfaner og Blomster. Gensdarmer stirrede efter dem fra Skandserne paa Dybbelbjerg, de følte, at deres Herredømme lakkede imod Enden.

Det var nu muligt, at bestige dette Bjergs Krone og gaae omkring i den fjendtlige Leir. Allerede for en Maaned siden havde jeg med nogle andre Danske vovet mig derop og beseet to af Skandserne, inden Gensdarmerne fordrev os; nu kunde jeg i al Ro og Mag gjentage Besøget. Bakkens Krone er en bred Flade, gjennemskaaret af en lille Dal. Og her, hvor den pragtfuldeste Udsigt over Hav og Land aabner sig til alle Sider, have Tydskerne staaet i tre Maaneder og længselsfuldt betragtet den Ø, som de

aldrig fik i deres Vold. En Skandse nede ved Søbredden skulde skjærme dem imod Orlogsskibenes Angreb. Ti høitliggende store Værker, deels palliſaderede i Struberne, deels aabne, alle forsynede med Rækker af Løbegrave foran sig, dannede den egentlige Befæstning; Veiene vare overskaarne og barrikaderede. Yderst imod Vest laa Kjerneværket, en lukket Redoute med et Blokhuus. Det sydlige Værk bagved Møllen var tildeels indskaaret i Jorden, palliſaderet og forsynet med en Glødeovn og tolv Skydeskaar; i dets ene Flanke var Adgangen dog ikke vanskelig. Imod Nord stod en aaben Skandse med meget svære Volde, en anden med et Blokhuus. Simple Barakker, opførte af næsten lutter Halm, laae i malerske Rækker imellem disse Værker. Stafferet med Soldater maa det Hele have dannet et smukt Billede, men til den smagfulde Udsmykning, der pryder vore Hytteleire, traf jeg ikke det ringeste Spor. Ikkun een Skandse udmærkede sig ved en Mængde, paa Volden anbragte, smaa Møller, der altsaa her ogsaa tjente til Soldaternes Morskab.

Den fjerde September blev Beleiringstilstanden for Als hævet, omtrent fem Maaneder efterat den begyndte, og Forbindelsen med Fastlandet stod saaledes aaben. Endnu saae man en enkelt Gensdarme hist og her i Skandserne, men Amtmanden i Nordborg havde allerede faaet Ordre til at rense Landet for dem. Bonden aandede friere. En Auktion, som den proviſoriske Embedsmand vilde afholde over Barakkernes Materiale, fik

ingen Fremgang. Folkemaſſen omringede ham, udſkjældte ham og pidſkede ham tilſidſt i ſin Lyſtighed med en Halmviſk; han nødtes til at ſtandſe ſin Gjerning og give Pengene tilbage. Et Par Dage derefter kom Bønderne, førte Alt, der kunde bruges, bort fra Skandſerne og ſtak Ild paa hvad der var brændbart af det Øvrige.

Dette er Hiſtorien af Als's Beleiring i Aaret 1849.

Slaget ved Fredericia.

Dagen før Slaget udbredte et dumpt Rygte ſig paa Als, om at ſtore Begivenheder foreſtode, og jeg gjorde derfor hurtig Alvor af en Reiſe til Frederits, ſom jeg længe havde foreſat mig. I Asſens, om Aftenen den ſjette Juli, fik jeg af en Toldasſiſtent den førſte Efterretning om vor glimrende Seir, og Efterretningen var i det Hele ſandfærdig. Det varede imidlertid længe, førend jeg kunde troe den. „Naar vi ſlaae de to Trediedele af paa Fangernes Antal, ſagde jeg, er der alligevel nok til at være glad over.“ „Nei, det behøve vi ikke, ſvarede han, for Alt, jeg har fortalt Dem, er paalideligt.“

Paa Torvet holdt en lang Række Vogne, fulde med overblødte Halmknipper og Saarede. Folk af alle Stænder kappedes om at faae en Plads, hvorfra de kunde række de Lidende et Glas Viin, en Kop Thee, eller en Skaal med lædſkende Suppe. Allevegne lagde den almindelige Deeltagelſe ſig for Dagen paa den bramfrie, ordknappe, men hjertelige Maade, der er de Danſke

eiendommelig. Hvor forædlet var ikke Livet idag i Aasens! Man kunde her ligesom fornemme det danske Hjerte slaae af Kjærlighed til Fædrenelandet, enhver smaalig Tanke var forjaget; men Følelsen af hvad Seiren havde kostet lod Seirsglæden endnu ikke ret komme til Bevidsthed. Jeg gik fra Vogn til Vogn og talte med de Saarede, blandt hvilke mange, trods Feberen, havde Aandskraft til at fortælle om, hvad de havde oplevet. Ingen lydelig Jamren lod sig høre, ikkun Een, en Sjællænder, var af et blødere Hjerte og kunde ikke holde Taarerne tilbage; alligevel græd han ikke over sine Saar, men over sine faldne Venner. Paa Amtstuen besøgte jeg Oberstlieutenant Branner, hvis høire Haand var gjennemboret af en Kugle, og Kapitain Markussen, der havde et Saar i Læggen; begge befandt sig efter Omstændighederne ret vel og omtalte Slaget med levende Glæde.

Medens jeg opholdt mig her, var der med stor Iver blevet sørget for at faae de Saarede anbragte. En Deel blev indkvarteret i private Huse, en Deel i Amtstuen, Komediehuset, Raadstuen og Kirken. Fra alle Sider leveredes Madratser, Halm, Lagener og andre Ting, som Lazaretterne kunde trænge til. Hvor forunderligt saae det ikke nu ud under Kirkens smukke, gothiske Buer! Koret og alle Gangene vare opfyldte af Saarede, der laae paa Halm med Tæpper over sig, af Forbindingsredskaber og Kummer med Blod, af Soldater, Læger og Sygeoppasere. Da de Nysgjer-

rige fjernede ſig og Dagen begyndte at hælde, herſkede der en dyb Stilhed herinde, kun af og til afbrudt af et Smertensſuk. Thi den Danſke gjemmer ſin Smerte ſom ſin Glæde helſt indeni ſig ſelv og ſkiller ſig herved paafaldende fra Tydſkeren. „Aa, Herr Doktor,“ ſagde en danſk Soldat ved Slesvig midt under ſin Amputation, „ſig dog til Tydſkeren derhenne, at han ikke jamrer ſaa gyſelig!“ Jeg gjorde ſelv en lignende Erfaring under det Beſøg, jeg et Par Dage ſenere foretog i Kirken, ved hvilket jeg tillige fik Leilighed til at beundre den i ſaa kort Tid tilveiebragte, fuldkomne Lazaretorden. Da var det nemlig Tydſkerne alene, der lydelig gave Smerten Luft, og det i den Grad, at Lægen maatte true den Værſte af dem med Forflyttelſe, hvis han ikke hørte op, ſaa idelig at forſtyrre ſine Naboer.

Hvor ſtor er ikke Forbittrelſen imellem de Danſke og Slesvigholſtenerne! Aftenen efter Slaget blev en tydſk Soldat i Aſſens lagt ved Siden af en Kulſvier, og de kom ſtrax ſaa ſmaat op at ſkjændes. „Du kan have beſynderlig godt, ſagde Sjællænderen, af Dit Nakkedrag. Men Du fik dog en ærlig danſk Kugle, jeg derimod har en Kjæltringekugle i mit Liv.“ Tydſkeren ſvarede med en Forhaanelſe af de Danſke. „Maaſkee Du trænger til mere!“ ſagde Sjællænderen og begyndte med Støvlen, der ſtod ved hans Leie, at bearbeide den Anden ſaa eftertrykkelig, at denne maatte raabe om Hjælp.

Scenerne fra Lazarettet afløſtes følgende Dag, den

syvende Juli, af muntrere Scener. Dengang jeg kjørte ud af Aasens, flagede alle Skibene i Havnen; vel traf jeg i Begyndelsen endnu af og til en Vogn med Saarede, men snart var Sørgetoget forbi. Vognene vare nu fulde med jublende og syngende Soldater af anden Batallion. Kulsvierne give sig gjerne strax tilkjende ved deres Overmod. „Afveien, I Tampe!“ raabte de til dem, der kom dem imøde, og gjorde en farlig Kvalm med Fyenboerne. Nogle sade med erobrede Pikkelhuer paa, eller med Blomster i Hatten og vaiende Kompagnifaner, Andre skjøde deres Geværer af ved Siden af Veien og marscherede kjækt og stolt, med en krigersk Holdning, medens Enkelte slæbte sig frem, uden Halstørklæder, paa bare Been, ravende af Træthed. Vaabnene glimrede i Solen, og der dannedes overordentlig malerske Grupper, især et Sted, hvor Veien i Zikzak snoede sig ned over Lyngbanker. I en Kro traf jeg sammen med en Flok Officerer, som jeg kjendte; ved deres levende Fortællinger kom jeg først ret til at føle Glæden og Stoltheden over denne Seir, den herligste, de danske Vaaben have tilkæmpet sig i to Aarhundreder.

Som jeg nærmede mig Færgestedet fra Fyen til Frederits, mødte jeg bestandig talrigere Marschkolonner og mellem disse Major Helgesen. Jeg hilsede og ønskede ham til Lykke; men hans Glæde var ikke ublandet, thi han havde mistet sin og Schleppegrells Ven, General Rye, den ene af de tre ældre, nær forbundne

Normænd, der efter 1814 vedbleve at være i dansk Tjeneste. „Nu er Triumviratet opløst," sagde han med Vemod. Ved Strib saae jeg det lille, lavtliggende Strandbatteri, der saa ofte har talt Kampens Tungemaal; det var nu omringet af fredelige, bivuakerende Soldatergrupper. I Nærheden af den nordlige Færgebro, som paa den sidste Tid er anlagt, viste sig et herligt Landskab, forskjønnet af Krigslivets Scener. Dampere gik og kom med Tropper indenborde, thi Troppeoverførselen var endnu ikke endt; Kanonbaade kravlede som uhyre Spædderkopper hen over de blaae Strømme. Foran i Strandsandet holdt Rækker af Bøndervogne og Marketendernes Vogne, omkring hvilke Soldater flokkedes, forat kjøbslaae eller snakke. Tæt derved stode Geværer i Pyramider, Bivuakhytter, bestaaende af Halmtage uden Vægge, Tørvestabler, Træskure og et smukt, sneehvidt Telt. Men i Baggrunden aabnede Udsigten sig opad en Dal med Bøndergaarde og smaa Lunde.

Hvor forandret er ikke Fredericia blevet i det sidste halve Aar! Kastellet med flere nye Bygninger danner nu en selvstændig Fæstning, der forsvarer Landgangsbroen. Herhen skulde Besætningen i Nødsfald have trukket sig tilbage; thi man var beredt paa det Yderste. „Frederits kan kun holde sig i nogle Uger," var den almindelige Dom paa Als ved Beleiringens Aabning. Da jeg traadte ud af Kastellet, laae Lunden og de store Marker foran mig, først i det Fjerne viste Byen

sig. I Lunden vare Arnesteder anbragte, hvor Soldaterne kogte Mad. Disse havde strakt sig hen imellem Træerne og nøde ret Hvilen efter Kampens Møie.

Voldens vestlige Deel havde det mærkværdigste Udseende, især der, hvor dens Høide og Bredde er saa usædvanlig, fordi den dannes af en naturlig, afgravet Sandbanke. Inde i dens Sider skaffede Garnisonen sig et Tilflugssted under Bombardementet. Soldaterne gravede Huller, ikke større end at et Menneske lige kunde krybe derind, og foroven dækkede med Trælag og Jord af stundum flere Fods Tykkelse. De antoge dem for Beskyttelse nok imod Granatstumper. Officerernes Huler vare lidt større, desuden af og til forsynede med et Bord, en Stol, et Speil og andre smaa Bekvemmeligheder. Saaledes fremstod Hule ved Hule, den ene over den anden, og Volden kom til at ligne et gjennemgravet Kaninbjerg, eller Kolumbarierne, som de Gamle huggede ind i Klippemuren omkring deres Stæder: Den gjenkaldte mig levende Kolumbarierne ved Agrigent.

Udenfor Hulerne saae man Menige og Officerer vaske og barbere sig under Guds frie Himmel. Ved Foden af Volden brændte snart et Baal, hvor Marketenderskken kogte Kaffe, snart sad en Officeer der i Slobrok, rygende sin Cigar, Soldater stode opstilte, eller vandrede ørkesløse omkring, med Piben i Munden, imellem Tømmerstokke, Geværpyramider og opstablede Tornistre. Der blev leget, spillet Kegler eller Kort,

ſpiiſt og drukket, og det Hele dannede et høiſt eiendommeligt Billede, ſom kunde give en Genremaler herlige Motiver.

Fæſtningsvoldene ere høie, og Kattene (Kavallererne), der reiſe ſig hiſt og her og bære den tredie Række Kanoner, forhøie dem endnu mere. De vare i fuldkommen Forſvarsſtand, forſynede med Pallisader, Skandſekurve og Skydeſkaar, og vel ſpækkede med Skyts. Viſtnok var en Deel af Skytſet gammeldags, beſynderlig formede Kanoner med endnu beſynderligere Træværk, men at disſe gamle Karle due til Kampen, ligeſaavel ſom de unge, blev tilfulde beviiſt. Midt under Bombardementet har Fæſtningen til Trods for dens Fjende daglig tiltaget i Styrke, og nye Udenværker kom til.

Det var et ſmukt Syn, fra Volden i den dæmrende Aften at ſee ud over Egnen, over en Valplads, der nu laa ſaa fredelig der med ſine Kirker, Skovgrupper og Bønderbyer, ſom om Krigen aldrig havde berørt den. En ſmal Dæmning, over hvilken Snoghøiveien gaaer, ſkiller Overſvømmelſen fra Havet, hiinſides denne i en lille Dal ſtod Blokhuſet. Nu vare dets Spor forſvundne, men ogſaa Sporene af de Skandſer, ſom til Haan og Forſmædelſe havde omringet den foryngede Fæſtning. I Aftendæmringen ſaae jeg til alle Sider Røgen opſtige fra disſe fjendtlige Værker, ſom Ilden fortærede, og Arbeidskolonner ifærd med at jævne Volde og Hække lige med Jorden. Frederits beredte ſig til nye Kampe.

Byen var for Øieblikket som uddød, den lignede Folkeæventyrenes forhexede Stæder, og ikkun Soldaternes Trin hørtes i disse øde Gader. Dog begyndte Bønder at indfinde sig og omringede i Skarer Kommandantboligen, for der at hente sig Tilladelse til at bringe deres Varer tiltorvs. De havde lidt Meget, skjønt Mangen med jydsk Snuhed forstod at holde tilgode. „Tog saa Fjenden alt Jert Flesk?" spurgte en Præst fra Frederits en af sine Sognefolk i Anneret. „Ikke saa ganske, svarede Bonden polisk, det Halve have vi endnu." Og han fortalte om en Tønde med dobbelt Bund, hvori Flesket var blevet lagt.

Det vestlige Kvarteer af Byen laa i Gruus. Enkelte tullede Bjælker ragede frem mellem øde Mure, etsted havde Ilden og Vandet af et Oplag Salt dannet en formelig Saltstøtte. I de andre Kvarterer vare mangfoldige Huse mærkede af Bomber, Gaderne fulde af Huller, Ruderne sprungne, Væggene besudlede med Smuds, der var stænket op fra Gaden, hvergang en Bombe sprang.

Det Indre af Huset stod tomt og forladt. Traadte man ind imellem disse nøgne Vægge, grebes man, især i Skumringen, af en uhyggelig Følelse. Byen laa fuld af hundrede og atter hundrede ubegravede Døde; det var, som om deres Aander maatte befolke disse Steder, der vare forladte af de Levende.

Da jeg udbad mig Kvarteer, blev der svaret, at jeg kunde tage det, hvor jeg lystede. Ved en særegen

Begunſtigelſe fik jeg en Halmſæk, et Tæppe og et Par Lagener anviſte, og ſlog nu min Bolig op i et fuldkommen tomt Værelſe.

Under mit Ophold i Frederits ſaavelſom ſenere har jeg talt med ſaa mange, jeg kan gjerne ſige Hundreder af dem, der perſonlig deeltoge i Slaget, ligefra Generalerne til den ſimpleſte Soldat, at et Billede af denne ſtolte Bedrift efterhaanden dannede ſig i min Sjæl. Jeg vil forſøge paa at gjengive det, ſkjøndt jeg godt føler, hvor vanſkeligt det er, at faae den rene hiſtoriſke Sandhed frem. Ethvert Øienvidne overſkuer kun ſin nærmeſte Kreds, og næppe det engang; dertil er Spændingen under Kampen altfor voldſom. Heraf og af den natlige Skumring, i hvilken den vigtigſte Deel af Slaget foregik, lader det ſig forklare, at ſelv troværdige Øienvidner ikke fuldkommen ſtemme overeens. Imidlertid er der intet Andet at gjøre, end at ſamle Øienvidnernes Beretninger, og, hvor de ligge i Strid med hinanden, vælge det Rimeligſte. Det er dette, jeg har ſtræbt at gjøre, under ſtadigt Henblik til den officielle Meddelelſe, Bonins Rapport og andre Aktſtykker.

I nærværende Krig har den danske Armee tragtet efter, ved et Sideangreb fra sine faste Punkter i Fjendens Flanke at overskjære hans Linie og derved tvinge ham til Tilbagetog. Dette var den ledende Tanke i Træfningen sidst den 28de Mai, dette foresvævede ogsaa Hærens Anførere iaar.

Med uforbulgt Harme havde de længe maattet holde sig rolige; endelig syntes det den beleilige, men ogsaa den høie Tid at bryde frem.

Rigsarmeen, lokket af General Rye, var rykket høit op imod Nord. Udenfor Frederits laae en Fjende, der altid mere vanskeliggjorde Forbindelsen imellem Fæstningen og Fyen. Siden det sidste Udfald imod hans nordlige Strandbatterier, var der Dag og Nat blevet arbeidet paa dem; Skandserne stode færdige, Kanonerne laae allerede paa Blokvognene, snart vilde Overfarten til Fyen næsten blive behersket. Imidlertid var Beleiringsskytset nu lagt op i Fjendens Batterier, og en lykkelig Storm imod dem lovede de største Fordele.

Slesvigholstenerne havde begaaet een Hovedfeil, idet de vare skrevne til en Beleiring af Frederits med en dertil ikke tilstrækkelig Styrke. Forgjæves havde General Prittwitz raadet til at lade Alt beroe ved en Blokering i Fraskand, Bonin erklærede sig for stærk nok, og de Fleste i hans Hær vare af samme Mening. De vare stolte og trygge og ansaae sig for uovervindelige, Gud havde forblindet dem i deres Hovmod og givet dem i vore Hænder.

Fredericia ligger i det Afsnit af Jylland, som begrændses af Veile- og Kolding-Fjordene i Forening med Elbodalen fra Holsminde til Gudsø. Overalt her, undtagen i Fæstningens nærmeste Omegn, træffer man Huus ved Huus, Smaaskove, Bække og levende Hegn. Tre Hovedveie, ved Gudsø, Havreballegaard og Bredstrup, og tre mindre Kolonneveie førte over den Aa, som løber nede i Dalstrøget; gjennem Randsfjorden er der tre Badesteder med haard Bund, af hvilke det sikkreste var formelig afpælet. En lille Dal, hvis Vandløb var opdæmmet og dannede Oversvømmelsen vestfor Fæstningen, deler dennes Omegn i to Afdelinger: den nordre og vestre. To Dæmninger, over hvilke Kolding og Snoghøi-Veiene gaae, forbinde disse. I den nordre Afdeling laa een Gruppe fiendtlige Værker ved Beltets Strand, en anden paa begge Sider af Igumveien. I den vestre Afdeling laae Værkerne i en Række nedtil Erritsø, langsmed Oversvømmelsen, der dækkede dem, og langsmed lille Belt. I et høit Træ i Fuglsangskov havde Slesvigholstenerne bygget en Altan, hvorfra de kunne see ind i det Indre af Fæstningen. Glødeovne gjorde det muligt for dem, at beskyde Skibene med gloende Kugler. Flere af deres Skandser havde stærke Volde, beregnede paa at trodse et Angreb, og vare lukkede med Pallisader i Struben, medens en Mængde Løbegrave laae foran og til Siderne af dem. Deres Afstand fra Fæstningen var fra 1200 til 3000 Alen.

Den fjendtlige Hær talte omtrent 15,000 Mand under General Bonin og havde ser Feltbatterier foruden sit faste Skyts. Hovedstyrken, første Brigade under Major Stückrath og anden under Oberst Zastrow, tilsammen ti Batallioner, laa sammentrængt i Retningen fra Trelde til Igum og ved Stoustrup, Avantbrigaden, bestaaende af 4 Batallioner under Major Gersdorf, fra Erritsø til Skjærbæk. Hovedkvarteret var i Bredstrup, Rytteriets ti Eskadroner laae for største Delen paa hiin Side af Elbodalen. Med utaaleligt Overmod havde Oprørerne behandlet vore Bønder. En dansk Officeer spurgte efter Slaget en Bonde, om han havde lidt megen Skade. „Det kan jeg just ikke sige, Herr Major, svarede denne, men det Værste for en dansk Mand var, at man skulde høre paa alle de stolte Ord og tie stille til dem.“ Dette Overmod viste sig ogsaa i Anlægget af Slesvigholstenernes Leire. De havde belavet sig paa et uforstyrret Borgeleie og indrettet Alt derefter i deres tre større og to mindre Hytteleire, som vare regelmæssig, næsten pyntelig anlagte, med brede Gader og Skilderhuse paa Hjørnerne. Især roste et Huus, bygget af Træ og Grønsvær, med to Stokværk, smukke Vinduer og Døre, Gardiner, Lysekroner og Møbler; selv nylig udkomne, endnu uopskaarne Bøger fandtes paa saadanne Steder. Den ene af Leirene, Flensborg, laa ved Erritsø, den anden, Hamborg, laa ved en Dal i Nærheden af Oversvømmelsen, den tredie, Rendsborg, i Udkanten af Trelde-

ſkov ved Kriſtinebjerg. Her var der udenfor mange Hytter ſørget endogſaa for Skrabejern, og vel hyppede Kartoffelagre omgave dem. Paa en Mark ved Stoustrup var Frederits's Fæſtning ret kløgtigt efterlignet ved Diger og Grøfter, ſom ſkulde foreſtille Volde og Grave.

Den ſjette Juli var det Auguſtenborgerens ældſte Søns Fødſelsdag. To Daadyr bleve i denne Anledning ſpækkede, et Oxehoved Viin tilligemed et Muſikkor bragt til Leiren, medens Kanonerne beordredes ſtillede paa deres Plads i det nye Strandbatteri. Og naar da den unge Herres Skaal blev drukket, ſkulde de, efter Sigende, affyres for første Gang i Forening med en Salve fra hele Beleiringsſkytſet, for værdig at feire Dagen. Det var et æventyrligt Soldaterindfald i den ſtore Stiil, der mindede om Wallenſteins Dage.

Under ſaadanne Forhold blev Udfaldet beſluttet i Generalernes Raad i Veilby. Danſke Mænd, navnlig den unge Riegels, havde med Livsfare ſkaffet al ønſkelig Underretning om Fjendens Stillinger. Ved Forhandlingerne i Krigsraadet vare Meningerne først deelte om Maaden, paa hvilken man burde angribe. Nogle talte om, ved Siden af Udfaldet, at kaſte Tropper iland, nord- og ſydfor Fæſtningen; Andre fremhævede det ſtormfulde Veirlig ſamt Vanſkelighederne ved en Landgang og raadede, at denne Plan forandredes til et blot Skinangreb fra Søen. Disſe Sidſtes Mening ſeirede. „Mine Herrer, ſagde General Bülow, jeg

har nu taget min Beſtemmelſe." Der var da beſluttet, at bryde ud med Hovedſtyrken fra Fæſtningens Nordſide; thi Overſvømmelſen dækkede ikke blot os, men ogſaa Fjenden for et Angreb fra vor Side i veſtlig Retning. Derpaa vilde man trænge frem i Mellemrummet mellem Fjendens Værker ved Stranden og dem ved Igumveien, og drive ham ud af hans Stillinger. Den driſtige Slagplan ſvarede til Anførernes Mod.

Nu paaſkyndtes Forberedelſerne til Udfaldet. Endſkjøndt ſnilde Manøvrer med Transportflaaden havde forvirret Fjenden og ladet ham i Uvished om vore egentlige Henſigter, kunde den ſtore Sammenſtrømning af Tropper fra Jylland og Fyen dog ikke blive ſkjult. Beſtandig bundrede derfor det fjendtlige Skyts, forat hindre deres Overfart, og „Kaſtelsjægere", thi ſaaledes kaldte vore Soldater Granaterne, der kaſtedes ind i Kaſtellet, lode ſig tilſyne i ſtor Mængde. Een Nat idetmindſte ſtode Fjendens Batallioner ſlagfærdige og ventede Angreb; den ſidſte Dagsbefaling havde indſkjærpet dem, at bruge al mulig Aarvaagenhed.

Fire Brigader: tredie under General Schleppegrell, fjerde under General Moltke, femte under General Rye og ſjette under General Mezas Overbefaling, tilligemed fem hele og to halve Feltbatterier og omtrent et Regiment Kavalleri dannede den danſke Udfaldsſtyrke. Femte og ſjette Brigade ſtode ved Udrykningen i førſte, de to andre i anden Træfning; Overgeneralen, General Bülow, var ſelv Høiſtkomman-

berende, Oberſt Flensborg Stabschef. De fleſte Soldater vare øvede „Krigskarle", dog førtes de efter Septemberloven Udſkrevne tildeels ligefra Exerceerſkolen ind i Fægtningen. Vor hele Angrebsſtyrke udgjorde omtrent 19,500 Mand, men den ſtørſte Deel af Moltkes Brigade brugtes ſom Reſerve og deeltog ikke egentlig i Kampen. Det blev ſaaledes 16,000 Mand, der kom til at gaae imod et ikke ſynderlig ringere Antal, og dette ſtod i en ſtærkt forſkandſet Stilling, ſkjærmet af Løbegrave, Palliſader, Volde og ſvært Skyts. Seiren kunde kun vindes ved en fortvivlet Kamp.

Den femte Juli, om Aftenen, førtes de ſidſte Afdelinger af ſjette Brigade over; de vare i det bedſte Lune. En Deel af dem vilde ind i et Telt ved Broen paa den fyenſke Side, hvor de pleiede at kunne faae Forfriſkninger. Men Værten havde et heelt Selſkab Officerer inde hos ſig, han viiſte ſig derfor i Døren, ubarberet og med et paafaldende hæsligt Skjæg, og ſagde til de Menige: „her er ingen Plads, gaa til min Nabo!" „Aa, til Barberen, mener De nok," ſagde de og loe. De høie Officerer ankom noget efter Brigaden til Striibs Færgebro; man ſaae her flere, og blandt dem General Meza, gaae omkring til Soldaterne, medens fjendtlige Kugler floge ned i Vandet eller græsſede paa Marken. „Nu Folk, ſagde Meza, vil der kun komme lidt ud af at plaffe. Ville vi indgyde de indbildte Tydſkere nogen Reſpekt, maae vi gaae paa med Bajonetten. Leiligheden dertil er lige-

saa gunstig som paatrængende. Ikke sandt, Folk? Jeg veed, I skyer ei Bajonetangrebene." Soldaterne svarede med høie Bifaldsraab. Omtrent Klokken elleve satte Generalerne over, Maanen stod blodrød over Beltet og fyldte mangen Krigers Aand med mørke Anelser.

Stemningen i Fæstningen havde vistnok i det Hele været mandig og god, og Kommandanten, Oberst Lunding, havde gjort sin Pligt til det Yderste. Dog kunde det ikke undgaaes, at Mangen spurgte sig her, som overalt i Danmark: men hvad skal Enden blive? Besætningen, endskjøndt den jævnlig afløstes, var seigpiint under dette bestandige, langsomme Bombardement, men Forbittrelsen mod Oprørerne var derved ogsaa blevet dobbelt stor. De nysankomne Tropper fik intet andet Kvarteer, end den aabne Gade, og Husene, der vare fuldkommen tomme, tilbøde jo næsten heller ikke flere Bekvemmeligheder. Man saae derfor Soldaterne i lange Rækker, henstrakte paa Brostenene eller paa Veiene, at fortære et tarveligt Maaltid, medens en Bombe med sin glødende Hale af og til foer hen over dem. De vidste, hvad det gjaldt om, men saae det Kommende imøde med stor Rolighed og forstyrredes af Intet i deres Madlyst. Naar man talede med dem, mærkede man det freidigste Haab, den fulde Overbeviisning om at det *maatte* lykkes.

Batallionerne ordnede sig til Udrykning, en Deel lod Tornistrene ligge i Byen. Befalingsmændene havde talt, Enhver til sit Mandskab, og bade det,

fremforalt at gaae friſk paa med Bajonetten og ikke ſpilde Tiden med at ſkyde. „Her, ſagde en Oberſtlieutenant, gjælder hverken Kunſt eller Regler, men kun at gaae paa.“ General Schleppegrell ſagde: „I have længe kæmpet imod Overmagten. Idag troer jeg, vi ere ſtærkere. Lad mig nu kun ſee, Folk, at I ere kjække! Saa faae vi en god Dag, og vor Herre er med os.“ Soldaterne bleve grebne af diſſe Ord; „ja, vor Kommandør, ſagde de, han prækede for os, ſom han kunde være en heel Præſt.“

Avantgarden ſkulde først ſætte ſig i Bevægelſe. General Meza, der kommanderede den, holdt ſidſtegang ſit Krigsraad i et Huus tæt ved Kongens Port. En Officeer begjerede endnu yderligere Ordre. „Det Vigtigſte, ſagde han til denne, er allerede omtalt, det Øvrige er Konduiteſag. Programmets Hovedindhold kjende vi Alle: „„Skandſerne tages, demoleres og demonteres, Fjenden forjages.““ Tilheſt mine Herrer, paa vore Poſter, Timen kalder!“ Paa Veien til Porten mødte han General Rye, der var ridende. „Nu ville vi ſtøtte hinandens Fløie; lad os handle ſom Kammerater!“ ſagde denne til ham og rakte ham Haanden; det blev ſidſte Gang i dette Liv. Ved Porten ſpurgte en Officeer ham, om Mandſkabet ikke hellere i Førſtningen ſkulde tage Bajonetterne af, forat diſſe ikke ſkulde blinke i Maaneſkinnet og blive ſeete af Fjenden. „Alt hvad der forudden Bajonetten blinker, ſagde Meza, kan vi dog ikke forduukle. Hovedſagen er, at vi har den paa i det

afgjørende Øieblik, og dette er nær. Lad den sidde, det er sikkrest!"

Tropperne stode nu alle slagfærdige ved Udgangen fra Fæstningen. Kongens Port og Dronningens Udfaldsport vare aabnede, Forhugget ved Stranden rydet til Siden, Klokken slog eet. Det blev et spændende Øieblik. Al Kommando var kun en Hvidskjen, al Bevægelse dæmpet; Portene vare belagte med Halm, og hist og her anbragte, sparsomme Lys oplyste deres Hvælvinger, men udenfor laae de fjendtlige Linier i en skjebnesvanger Dæmring. Hvo vilde seire, hvo vilde falde?

Veiret havde ved Maaneskiftet bedaget sig. Den sjette Juli begyndte med en stille Skjærsommernat, Maanen stod paa Himlen, lette Taager svævede over Engene, Naturen var saa mild og saa fredelig.

Avantgarden rykkede under General Meza ud i Fæstningens temmelig aabne Omegn. Den bestod af Oberst Ræders sjette Brigade, forbetmeste sjællandske Batallioner, desuden af Artilleri og Ingeniører. Den skulde marschere i Aabningen mellem Gruppen af Fjendens Værker ved Stranden og dem ved Igumveien, og den gik frem i Kompagnikolonner, første Træfning med Blænkere i Mellemrummene. Ved et Bajonetangreb bleve Fjendens Kjeder i et Øieblik kastede tilbage imod deres Skandser. Da nu en voldsom Kardætsk- og Geværild herfra midt i Natten lynede vore Jægere imøde, lode de Fleste sig ikke længere styre, men styrtede efter Glimtene fra dette Ildbelte og over den Skandse eller de

Løbegrave, der laae dem nærmeſt. Derfor og fordi Belysningen var uſikker blev den omgaaende Bevægelſe ikke fuldſtændig udført.

Ikkun første Batallion fortſatte ſin Marſch og omgik Skandſerne, næſten uden at løsne et Skud. Karlene kunde næppe holdes tilbage. „Men ſee dog paa Ilden bagved Jer! raabte de Kommanderende, I ere langt mere fremſkudte, end de Øvrige.“ Omtrent den halve Deel af Officererne og Mange af Mandſkabet bleve i et Øieblik ſtrakte til Jorden, thi Batallionen ſtod paa aaben Mark og blev beſkudt fra flere Sider. Alligevel holdt den ud i en heel Time og truede Fjenden i Ryggen, indtil Batteriet Wegener prodſede af og fyrede fra dens Blænkerkjede. „Hurra for de danſke Kanoner!“ raabte Folkene, dengang de hørte de to første Kanonſkud, og ſtormede afſted. Da trak Fjenden her ſig iilſomt tilbage.

Imidlertid vare de ſlesvigholſteenſke Soldater komne paa Pladſen. Allerede ved Kampens Begyndelſe var et større Antal af dem tilſtede end ſædvanligt, fordi Anfaldet ſkete ſtrax efter deres Afløsningstid. Ved de første Skud havde en gammel Tydſker ſagt: „ach, die Jungens amüſiren ſich wieder!“ og gik ganſke rolig udenfor ſin Hytte. Strax efter foer han tilbage og pakkede ſin Torniſter i en frygtelig Haſt; „Potztauſend, raabte han, der Däne iſt wirklich da!“ Og ſom det gik med ham, gik det med de fleſte Slesvigholſtenere. Allevegne ſaae man nu Lyn i Lyn fra

deres fremrykkende Skyts og Troppemasser, af hvilke anden Brigades fem Batallioner under Oberst Zastrow skulde modtage vor Avantgarde.

Det var Skandserne og Løbegravene ved Igumveien, over hvilke Avantgardens Hovedstyrke styrtede frem imod en rasende Ild, som nedmeiede hele Rækker. Der saaredes strax i Begyndelsen Oberstlieutenant Brauner og maatte tilligemed mange af sine Folk selv slæbe sig ind til Fæstningen; thi der var næsten ingen Vogne, fordi Fjenden havde Omegnens Bønder i sin Magt. Naar Salven fra Skandserne blev altfor heftig, kastede de Stormende sig ned, sprang saa atter op og løb frem gjennem Skumringen imod de ildsprudende Linier. Nogle beholdt Skudene i deres Geværer, indtil de kom paa ti Skridts Afstand, da fyrede de, og ikke en Eneste af de nærmeste Fjender blev staaende. Et Angreb fulgte med Hurra og blanke Vaaben. Det var en i høieste Grad voldsom Fremadstyrten, og Officererne maatte flere Steder snarere holde tilbage, end stræbe at faae frem. En af dem raabte i Kampens Hede til en Soldat: „giv mig en Dram af Din Flaske!" Soldaten var just ifærd med at lade, han lagde Geværet ved Kinden og fyrede: „først Fjenden en Kugle, sagde han, og saa Lieutenanten en Dram!" Man saae Menige, der paa Grund af Forbrydelser havde mistet Kokarden, gjøre sig ærlige ved Mod og Dødsforagt. Flere Soldater af tredie Forstærkningsbatallion, der havde Huller paa Fødderne og ikke

kunde taale Skotøi, havde af Kamplyst taget Tøfler paa og stillede sig saaledes i de Fægtendes Rækker. Man kunde kun see faa Skridt foran sig igjennem Krudtdampen, Løbegrave og Skandser vare stibrige af de forrige Dages Regn, men Alt dette blev ingen Hindring. Over Døende og Døde banede Soldaterne sig Veien fremad. Nogle af Forskandsningerne faldt i vore Hænder.

Ved denne Fremstormen skete det, at en Tydsker, som var styrtet ned i en Grav, raabte til en nordslesvigsk Soldat om Pardon og Hjælp. „Wat Landsmann?" sagde Nordslesvigeren. „Geborner Haderslebener!" lød Svaret. „Ja, sagde Nordslesvigeren, idet han hjalp ham op, saa tal kun Dansk, for det er jeg bedst tjent med!" I det Samme greb Tydskeren hemmelig efter sit Gevær. „Nei min Broer, raabte den Danske, der kom Du for sildig," og satte ham Bajonetten for Brystet. Og dette Exempel paa Troløshed fra Fjendens Side staaer ikke ene.

Med en Afdeling af anden Batallion stormede Kapitain Schönning, der altid var forrest og hvem General Meza derfor kaldte „den uforlignelige", flere Gange imod et stort lukket Værk ved Igumveien hinsides Dalen. Det var tildeels besat af en stærk Afdeling fjendtlige Jægere under Major Schmidt og forsvarede sig kjækt. De Danske fyldte Gravene, rykkede ved Palliſaderne og kravlede opad Brystværnets Skraaning. En halv Times Tid laae de saaledes udenfor Værket,

for faa i Tal til at kunne tage det; de skimtede Hestehalerne vaie derinde fra Slesvigholstenernes Chakoter, hvert Øieblik fore Kugler ud imellem dem. Paa Trods imod disse krøb en Soldat op og affyrede først sit eget og siden fem af sine Kammeraters Geværer ind i Skandsen. Kapitain Schönning var i det bedste Lune, han tittede over Volden og kastede den ene Haandfuld Sand efter den anden i Fiendernes Øine. „Naa, raabte han, I Slyngler, vil I saa snart give Jer, det er forbistret kjedeligt, at ligge her saalænge." Kuglerne peb ham om Ørene til Svar. „Nei, I skyder for høit," sagde han. Han gjorde flere Forsøg paa at bestige Volden; endelig lykkedes det ham og hans Fanebærer, og en dansk Fane blev plantet nærved Brystværnets Krone. Dog strax efter maatte han vige. Fienden samlede sine Tropper paa disse, af vor Avantgardes Styrke truede Punkter, og et af hans Feltbatterier kjørte op paa Høiderne bagved. Alle vore Kolonner maatte nu tilbage under Ilden fra dette Batteri og fra Værket, hvis Besætning, der havde dukket sig under Stormen, atter stod opreist og fyrede. De lede overordentlig, og Angrebet syntes afslaaet paa Avantgardens venstre Fløi. Omtrent 30 danske Soldater vare ved denne Leilighed faldne i Fangenskab.

Sjette Brigades sidste Reserve rykkede ud. „Jeg var, skrev Oberst Ræder, tilmode som en Høne, der har alle sine Ællinger ude at svømme." Men paa hele Linien gik det atter fremad med Bajonetten og

Hurraraab lige imod Kanonernes og Geværernes Ild. Vore Soldater ændsede ingen Fare; Nogle krøbe indad Skydeskaarene, Andre vippede Palliſaderne ned ved Tyngden af deres Legemer, Andre stege op paa Kammeraters Skuldre, de stødte Alt ned foran sig og trængte igjennem. Slesvigholstenerne forlode selv det store Værk, i andre viste de sig med omvendte Kolber, og da Solen stod op med en usædvanlig Pragt, bestraalede den de Danskes Seir. Avantgarden havde banet en blodig Vei. Alle Værkerne ved Igumveien vare i vor Vold, deres Forsvarere nedhuggede, fangne eller paa den vildeste Flugt, medens Ingeniørerne øieblikkelig gave sig iværd med Sløifningen.

Saasnart en Skandse var taget, blev Mandskabet blæst sammen, men at holde Orden paa det, var alligevel her som allevegne ikke muligt, og Batallionerne blandedes imellem hverandre. Det var et frygteligt Syn, at see Soldaterne; de lignede en Flok Berserker, Øinene stode stive i Hovedet, underløbne af Blod. De længtes kun efter Eet, efter at forfølge den slagne Fjende, og de jublede, da de hørte Signalet til at rykke frem paa Høiderne hiinsides Hytteleiren, over hvilke Fjenden flygtede, eller da en Deel blev beordret, at slutte sig til tredie Brigades Fægtning, som udviklede sig paa venstre Fløi.

Under hele denne Kamp opholdt General Meza sig omtrent midt i sin Linie og trodsede Kugleregnen

med det koldeſte Mod. Hans Ridehoppe (Perle), et udmærket Dyr, der havde baaret ham i ſaa mangen Træfning, fik mere end eet Streifeſkud. Den blev urolig, han antog den for ſaaret og ſteg ned af den. Han ſtod juſt og ſkrev en Meldeſeddel til Overgeneralen, ilde ſtemt over, ſom han tænkte, at have miſtet det troe Dyr. Da blev den munter og raſk ført hen til ham, og i ſin Glæde omfavnede han den og kyſſede den paa Halſen.

Dette var Træfningen ved Avantgarden; paa ſamme Tid havde ogſaa General Rye havt en haard Stand med ſin femte Brigade, der for en ſtor Deel beſtod af jydſke Batallioner med Artilleri og Ingeniører. Han var marſcheret ud ſtrax efter Avantgarden, tildeels igjennem Forhugget langsmed Stranden, og ſkulde trænge frem mod Kriſtinebjerg og Trelde. Udenat løsne et Skud ſtormede første Reſervejægerkorps i Kompagnikolonner mod Forſkandsningerne, der ſpærrede Strandveien. Flere Officerer faldt ſtrax, og Jægerne kaſtede ſig paa Jorden. „Nei Børn, ſagde en Officeer, I blive ligeſaafuldt ſkudte, naar I ligge, ſom naar I ſtaae op. Raſk fremad! Eller har I iſinde, at gaae tilbage?“ „Nei!“ raabte de og adløde ham. Da de ſtode tæt foran en af Forſkandsningerne, blev der kommanderet: „fæld Gevær!“ „Behøves ikke, Herr Lieutenant,“ ſagde de, og Nogle ſprang ned i Graven, idet de ſtræbte, at kravle opad Skandſevolden, Andre derimod løb igjennem den hen til Indgangen. Medens

de saaledes vare ifærd med at bryde ind, raabte Fjenden om Pardon. Alligevel faldt der et Skud derindefra og saarede en Lieutenant. Jægerne, frygtelig opirrede, befalede nu Fjenderne, at gaae ud, En for En, og hug flere ned ligesom de kom. „Nei, det er for galt, raabte den saarede Officeer, spar dem dog!“ „Ja, sagde Karlene, De fik Skaden, Herr Lieutenant, og beder De for de Kjæltringer, kan vi sagtens lade dem leve.“

Hele Brigadens Styrke indvikledes imidlertid efterhaanden i Fægtningen mod første slesvigholsteenske Brigades fem Batallioner; en Deel af Vore trængte frem mod Igeskov, og flere Værker bleve tagne. Men Treldeskandsen med sine stærke Volde og Pallisader i Struben, som en Bakkekrone havde skjult for Fæstningens Ild, laa paa den høire Fløi af en Mængde Løbegrave; den blev kjækt forsvaret af Kapitain Arnswald og standsede vor Hovedstyrke, medens fiendtlige Troppemasser og Feltartilleri understøttede dens Ild. Trommerne hvirvlede, Hornenes Lyd blandede sig med Kommandoraabene og Hurraerne, og Stormkolonnerne styrtede to Gange imod den, Lieutenant Kaas og de andre Officerer fremmest, Alle fulde af Mod og Dødsforagt. Det hjalp ikke, thi hele Rækker af de Forreste straktes til Jorden og væltede sig over hverandre; ogsaa en af Anførerne, Major Krabbe, blev dødelig truffet i Laaret og maatte, bestænket med Blod, ride ind til Frederits. Det blev et frygteligt Blodbad, vore Kolonner nødtes til at vige tilbage i østlig Retning, medens et vildt Hurra

ſkingrede fra det fjendtlige Værk. Forbindelſen med Avantgarden var truet, Øieblikket i høi Grad ængſteligt.

Major Wörrishöfer ſprængte herhen fra General Meza. „I maae frem!“ raabte han til ſyvende Batallion. „Vi kan ikke, ſvarede Soldaterne, vi have ingen Officerer.“ Da bad han Kapitain Markusſen, at rykke op med Batteriet; „jeg tager hele Anſvaret paa mig,“ ſagde han. Ogſaa en anden Adjutant beordrede Batteriet frem, Markusſen aabnede Ilden, kort efter blev han ſaaret.

Ottende Liniebatallion rykkede imidlertid ud fra Reſerven, efter Overgeneralens Befaling, forat underſtøtte Angrebet paa Trelleſkandſen, og Stormen imod den formyedes. Ved nogle Afdelinger havde Soldaterne, ſelv efter indbyrdes Overeenskomſt, ſtillet de Unge forreſt, de Gifte bagved. Major Lemmich blev ſaaret, men fra alle Sider, forfra, bagfra og fra Løbegravene i Flankerne trængte Kolonnerne frem med Hurra, og i et Øieblik var Bryſtværnet bedækket med dem. Der bleve da de 4 tilovers blevne fjendtlige Officerer og 200 Mand gjorte til Fanger ikke længe førend Avantgarden tog Skandſerne ved Igumveien.

Slesvigholſtenernes Kolonner bagved Trelleſkandſen ſpredte ſig, da Solen ſtod op, i vild Flugt hentimod Veilby, forfulgte af Oberſtlieutenant Irminger, der tog Kommandoen. Ogſaa et Par fjendtlige Eſkadroner, ſom havde viiſt ſig her, maatte frelſe ſig ved Flugten. Saaledes vare alle Skandſer nordfor Fæſt-

ningen i vore Hænder, Ingeniørerne arbeidede raſk paa at ſløife dem, men flere Stykker af det erobrede Skyts fornagledes i den førſte Hede.

Femte Brigade havde ſeiret; dog Seiren var kjøbt dyrt, thi General Rye faldt. „Idag maa Ingen vige!“ havde han raabt til ſine Folk, og han var ikke veget. Hans Heſt blev under Fremrykningen ſkudt under ham, hans Adjutanter vare ſendte bort. Dengang Anfaldet imod Trelde-ſkandſen ikke ſtrax vilde lykkes, havde han ſamlet en Trop omkring ſig og ilede med denne, tilfods fremad i nordlig Retning, idet han lod Skandſen ligge til Siden. Den tætte Krudtrøg lagde ſig over Marken og indhyllede Alt; med Et blev han ſavnet, omtrent en Time efter Kampens Begyndelſe. I lang Tid vidſte Ingen Noget om ham. Da udbredte et Rygte ſig, at en høi fjendtlig Officeer laa ſkudt i en Græsmark nordfor Trelde-ſkandſen, og Lieutenant Lund, der juſt kom herhen, vilde underſøge Sagen. Fjendtlige Efternølere ſkjøde paa ham, og han lod da Marken renſe med Bajonetten. Og her midt i det høie Græs, paa en fugtig Plet laa ikke en fjendtlig Officeers, men General Ryes Lig. Det var et langt Stykke Vei fra det Sted, hvor han førſt ſavnedes; hvorledes han var kommet herhen, vidſte Ingen, endſkjøndt en Mængde Soldaterſagn dannede ſig derom. Han havde faaet eet Skud i Laaret, et andet vpad igjennem Underlivet, hans Uhr ſavnedes tilligemed hans Brevtaſke, der uden tvivl havde været fyldt med Penge. Den Dødes Anſigtstræk vare rolige og uforſtyrrede,

tyve til tredive danſke og fjendtlige Faldne omgave ham. Saaledes faldt en af vore kjækkeſte Feltherrer, berømt iſær for ſit Tilbagetog igjennem Jylland og tilbedet af ſine Folk; det var en Helteaand i et Heltelegeme, og han fik en Helts Død.

Henimod tre Kvarteer ſildigere end Avantgarden var General Schleppegrell med tredie Brigade, hvortil de to ſvenſke Batallioner hørte, gaaet igjennem Kongens Port og Udfaldsporten. Han havde kort før Udrykningen holdt et Krigsraad med ſine høie Officerer, ved hvilket en af disſe temmelig ſtærkt fremhævede det Vovelige i vort hele Angreb. „Nu vel, ſagde Generalen, i værſte Tilfælde faae vi remis, men jeg haaber nok, vi kan vinde paa Fire;" Officererne loe og ilede, enhver til ſin Poſt. I Ravelinen udenfor Porten red han forbi General Bülow, der trykkede hans Haand og ønſkede ham Guds Velſignelſe.

„Har vi det gamle Batteri med, med de graae Haar?" ſagde Soldaterne under Fremrykningen. „Ja", ſvarede Major Jeſſen. „Saa ſkal vi nok klemme paa Fjenden," raabte de, thi de ſtolede paa denne Officeer, der med ſin dampende Tobakspibe i Munden ſaa ofte, rolig og koldblodig, havde trodſet Kugleregnen. Brigaden ſkulde tage en foreløbig Stilling ſydveſtfor Overſvømmelſesdalen, dog førend den kunde naae denne, befandt den ſig midt i en heftig Kanon- og Geværild. Det var juſt paa ſamme Tid ſom Avantgardens venſtre Fløi trængtes tilbage, og Forbindelſen med denne blev truet. Men Major Jeſſen var rede; han kjørte

op paa aaben Mark med ſine Kanoner, probſede af og begyndte Kampen. Kugler, Granater og Kardætſker haglede ned fra begge Sider; General Schleppegrell opholdt ſig, ſom ſædvanlig, hvor der var farligſt, General Bülow var ſelv gallopperet hen til dette udſatte Punkt. Det danſke Artilleri gjorde fortræffelig Virkning, og fornøiet herover gned en høi Officeer ſig i Hænderne. „Nu har den lille Jesſen, ſagde han, ſandelig fortjent et godt Glas Toddy.“ Efter en halv Times Kamp hørte Kanonilden op, men da rungede de danſke Hurraer. Brigaden havde imidlertid gjort en Svingning tilvenſtre og ſat ſig i Forbindelſe med Avantgarden, Fjenden blev kaſtet fra Hegn til Hegn, en Feltkanon og hans førſte Batteri veſtfor Overſvømmelſen blev taget. Ikkun et ſtærkt Værk ved Koldingveien forſvarede ſig kjækt, og mange Danſke faldt; thi omkring denne Skandſe, ligeſom omkring Treldeſkandſen og Værket ved Igumveien, var Fægtningen meeſt haardnakket. Da gik Oberſtlieutenant Kæſemodel, nylig ankommet fra Veſtindien, ud af Prindſens Port over Dæmningen og ſluttede ſig med to Kompagnier til tredie Brigades Angreb. Og i et Nu var Værket ſtormet og taget, medens dets Beſætning ſpredte ſig til Flugt, eller blev fanget og nedhugget. Men en Kugle havde dødelig ſaaret Kæſemodel, der under Fremſtormningen ſtod midt paa Landeveien, udenat ſøge nogen Dækning. „Børn, ſagde han døende, tænk kun paa Fædrenelandet og bryd Jer ikke om at offre Livet!“

Ved denne Tid holdt General Bülow med ſin

Stab ved den erobrede Skandse ved Kolbingveien og blev midt i sin Seirsglæde Vidne til usigelig Jammer. I det Fjerne hvirvlede Røgen sig over en fjendtlig Hytteleir; ogsaa den nylig tagne Skandse var antændt, medens store Dynger af Saarede og Døde laae rundtomkring den, imellem Hækker af blomstrende vilde Roser. De Saarede raabte om Hjælp, og man kunde dog ikke yde den paa eengang til saa Mange; de vældte sig over hverandre i frygtelige Kramper, med Fraaden ud af Munden. En smuk Friskaremand med et stort sort Skjæg strøbte at løfte sig halvt op, han kastede et døende Blik paa de Omkringstaaende og sank tilbage, idet han stønnede: „Jesu Maria!" Alle, der saae dette Syn, bleve dybt grebne, og flere Officerer kunde næppe holde Taarerne tilbage. „Hvor frygteligt er det ikke, at være Militær!" udbrød Overgeneralen.

Under Alt dette var tredie Brigades Fremrykning vedblevet; det fjendtlige Batteri østfor Fuglsangskoven, det sidste, hvor der vovedes et Forsvar, blev nu erobret. Allerede strax fra Begyndelsen af Slaget havde det ene af Flotillens Skinangreb tildraget sig Fjendens Opmærksomhed. Under megen Larm og mange Hurraraab var et lille Kommando Soldater blevet indskibet, og man lod ret med Flid Bajonetterne glimre i Maanens Lys. Omtrent Klokken eet lettede Skibene og stode ud fra Ankerpladsen nedenfor de yndige Skovstrænter ved Hindsgavl. Det var Ægir med 4 Kanon-Baade og Joller og 18 større og mindre Førselsfartøier.

Fire Skildvagter ſtode opſtillede til Skue paa ethvert Skib; de vare de eneſte Soldater, det havde. „See, nu kommer ogſaa vi med vores halvanden Mand!“ ſagde Søfolkene. De gik lurende under jydſke Val og truede først med en Landgang ved Skjærbæk Teglværk, ſiden nærmere henimod Snoghøi; af og til fyrede Kanonbaadene. Paa denne Maade blev omtrent Halvdelen af den fjendtlige Avantbrigade under Major Gersdorf i et Par Timer holdt borte fra den egentlige Valplads, indtil Raabet udbredte ſig: „Der Däne iſt ſchon in Stouſtrup.“ De fjendtlige Værker langsmed Mollebugten bleve nu forladte af deres raadvilde, forfærdede Beſætninger. Dog lige indtil den Tid havde de vedligeholdt deres Ild og navnlig fyret paa Fartøierne, der gik til Fyen med de Saarede. Lieutenant Chriſtianſen forſvarede ſig med gammelholſteenſk Mod; da han tilſidſt maatte vige, lod han vore Stormkolonner beſkyde med Kardætſker, fornaglede endnu nogle af ſine Kanoner og trak ſig haſtig bort. Et rædſomt Døn blev ſtrax efter hørt, det kom fra et Krudtmagaſin, der ſprængtes i Luften. Men ogſaa den veſtlige Række af Fjendens Skandſer var ſaaledes faldet i vore Hænder.

Solen ſkinnede ſmukt, det var endnu i den første Morgentime, og den hele Leirplads allerede erobret under de tre Brigaders indbyrdes ſammenhængende Fægtninger; thi de Danſke havde reiſt ſig til Kampens Gjerning førend Fuglene vaagnede. General Bülow ſpurgte nogen Tid

derefter, hvad Klokken vel kunde være. „Syv" lød Svaret. „Hvad," raabte han og saae hen paa Solen, der stod saa lavt, „er det allerede Aften?" Og som det gik ham, gik det Flere; Dagen havde været saa rig for dem, at de i den Grad kunde tage Feil af Tiden.

Nu blev det ret Alvor med Forfølgelsen gjennem Lunde, over Hækker og Grøfter, paa hele Linien fra Syd til Nord. Vore Tropper havde ligesom faaet Vinger, thi Seiren havde begeistret dem. De havde imidlertid foretaget en stor Svingning tilvenstre. Ved Heisekro stod en fjendtlig Reservepark; med et Bajonetangreb mod de omgivende Hegn blev den taget af tredie Jægerkorps, efterat Husarerne først havde gjort et Angreb. Hvor forbausede ikke disse Masser af smukt opkjørte Vogne de efterfølgende Soldater! Artilleriet forstod ret at skatte dem og gav sig ogsaa strax iværd med at kjøre dem ind i Fæstningen.

Fjenden var i fuld Opløsning, ikkun sjælden holdt han Stand et Øieblik bagved Hækkerne eller vovede sine Kanoner frem. Soldaterne kastede, forat lettes paa Flugten, deres Tornistre og Geværer fra sig, og man fandt disse siden strøede omkring i hundredevis. Det morede vore Bønder kostelig, da de saae Flere af de meest stortalende tydske Officerer styrte ud i Marken, slaae Tøirene løs paa de første de bedste Følhopper og galoppere afsted uden Tømme og Sadel. — Slesvigholstenerne havde udspredt, at det væsentlig var russiske Hjælpetropper, som gjorde Udfaldet. Og saa al-

mindelig var Troen paa dette Æventyr, at en gammel Kone, der mødte General Bülow, spurgte ham: „men Herregud, er de gode Folk ogsaa Danske?" Nogle Bønder talte da med hverandre om, hvorledes man skulde gjøre sig forstaaelig for disse formodede Fremmede, og de bleve enige om, at sende Ungdommen, „der var bedst lært," i Forveien, forat rekognoscere. Kort efter kom Drengene tilbage og fortalte til deres Beroligelse at „Rysmanden" meget godt kunde snakke Jydsk. — En Bondekarl var beordret af Fjenden til at kjøre bort med syv slesvigholsteenske Saarede. Dengang han mærkede, at Seiren vendte sig til de Danskes Side, sad han enstund og overtænkte, hvad der lod sig gjøre. Tilsidst kjørte han Vognen fast i en Grøft, skjar Skaglerne fra og galopperede hen til sine Landsmænd, idet han opmuntrede dem til at fange hans Saarede. — Nogle Bønder paastode, at de havde truffet Bonin grædende. Efter andre Beretninger var han iilsomt kjørt bort i en lukket Vogn og havde næppe givet sig Tid til at holde et Øieblik, dengang han kom forbi sit Kvarteer.

General Moltkes Brigade, der rykkede efter Schleppegrells og siden hen til Gudsopasset, fandt Fjenden altfor forvirret, til at kunne holde sin Stilling her. Endogsaa hiinsides Aaen, i Biert og Taulov, faldt Masser af Proviant, Vaaben, et Feltapothek og to Omnibusser for Saarede i Brigadens Hænder. Ved Havreballegaard fører en lang, opdæmmet Vei fra Bøgeskoven, der bedækker

Skraaningen østfor Paasset, og over Aaen og Engene til de høie Banker i Vester. Her havde Slesvigholstenerne opkjørt en Række Kanoner, og, forstærkede med friske Tropper fra Avantbrigaden, vovede de paa at gjøre Modstand og kaste Jægerkjeder ud imellem Træerne. Kanonkampen førte ikke til noget Afgjørende; da formeredes der Stormkolonner af 4 Kompagnier fra femte Batallion og fra anden Forstærkningsbatallion. Med Hurra, udenat ændse Kardætskerne, styrtede disse ud af Skoven, over Dæmningen, og i et Øieblik opløste Tydskerne sig i forvirret Flugt.

Ved Bredstrup og Kongsted dækkede Fjenden sit Tilbagetog over Bropasset ved korte, men levende Fægtninger. Høiere oppe imod Nord mødtes Afdelinger fra Avantgarden, fra tredie og fra femteBrigade, efterat den uveisomme Treldeskov foreløbig var blevet afsøgt. Fire Dampskibe, to Kanonbaade og fire Førselsskibe med et lille Kommando Soldater indenborde havde allerede ved Nattetide viist sig udenfor Treldenæs. Derefter lagde de sig for Mundingen af Randsfjorden, hvorfra deres Ild beherskede dens yderste Vadested. Da nu de stærke danske Troppemasser kom op fra Syd, blev en Deel af Fjendens venstre Fløi indeklemt og afskaaret. Randsfjorden har jævnt skraanende Strande, der ere temmelig sumpede. En saadan høitliggende, smuk, men yderst sumpet Grønning udbreder sig imellem Byen Veilby og Kirken. Paa dette Sted bleve Slesvigholstenerne drevne sammen ligesom jagede Dyr, deres

Kanoner, Heſtfolk og Fodfolk fore i en vild, forvirret Klynge imellem hverandre og bleve hængende faſt i Dyndet. Fra alle Sider rettedes Skudene imod dem; forgjæves søgte de Skjulesteder i Krattet, de maatte overgive ſig. Fire Feltkanoner og en Mængde Fanger, Vogne, Vaaben og Heſte faldt her i de Danſkes Hænder.

En anden ſprængt fjendtlig Trop ſtyrtede ned imod Randsfjorden, men fandt dens ſikkreſte Badeſted beſat. Den forſvarede ſig fortvivlet, ikkun Enkelte lykkedes det at undkomme, ved at ſvømme eller vade over. Ved en af disſe Fægtninger var det, at den oprørſke Major Staffeldt faldt. Han havde tilſidſt paa ſin Flugt ikke mere end en Snees Mand omkring ſig, medens en danſk Skoleſergeant, der kjendte ham paa hans Høide, fulgte ham i Hælene med ſit Kommando. „Giv Dem, Herr Kammerjunker!“ raabte denne. „Nei aldrig!“ ſvarede Staffeldt. Men hvor er Deres Batallion henne?“ raabte Sergeanten. „Disſe ere endnu blevne tilbage!“ ſvarede Staffeldt. Da han kom til Fjorden nordenfor Badeſtedet, ſprang han ud i Vandet indtil Halſen. „Giv Dem!“ raabte Sergeanten atter, intet Svar fulgte; da ſkjød han og Staffeldt ſtyrtede. Denne Ende fik et Liv, der ſiden Oprørets Udbrud var ſønderrevet af Samvittighedsnag. Endnu Aftenen før Slaget havde han ved Maaltidet ſagt til ſine Kapitainer:“ Gud veed, hvad der ſkal blive af os, men Krigen er dog en Rebelkrig.“

Klokken elleve om Formiddagen, efter ti Timers uafbrudte Kamp, var det hele Affnit, som begrændses af Elbodalen, i vor Magt og alle Overgangsſteder beſatte. At fortſætte Forfølgelſen længere, anſaaes altfor voveligt, iſær fordi vi havde faa lidt Rytteri. Den Deel af Fjendens Hær, ſom ikke var fuldkommen ſprængt, traf ſig til Veile, modtaget der af Rigstroppernes Haan. Opløſte Hobe flygtede ned i det Slesvigſke, udenat Officererne kunde holde dem tilbage. Da de kom igjennem Kolding og ſaae op mod deres ſtore Flag, der var heiſet paa Kirken, forekom det dem ſom et Ligklæde; thi de røde og gyldne Bræmmer vare dækkede, og ikkun den ſorte var ſynlig og ſvøbte ſig omkring Stangen.

Mange Afdelinger Danſke vare imidlertid efterhaanden rykkede tilbage til Frederits. Overalt lød der dem en hjerteſkjærende Jammer imøde, og roligere ſtemte ſik de nu førſt Tid til ret at ændſe disſe Døende disſe Lemlæſtede, alle de rædſomme Scener, en Valplads fremviſer. Og den danſke Godmodighed fornægtede ſig ikke; man ſaae Soldater ſætte ſig ned, forat forbinde og trøſte ſaarede Fjender. „Giv Jer dog nu tiltaals, ſagde de til dem, det bliver nok godt igjen!“ Selv imod uſaarede Fanger vare de venlige og rakte disſe ofte deres Feltflaſker.

Nogen Tid efterat hele Affnittet troedes fuldkommen renſet for Fjender, blev General Bülow ved Bredſtrup allarmeret af Rygtet om, at man ſaae Blink

af Hjelme i Skovene deromkring og formodede, at en fjendtlig Eskadron holdt sig derinde. Fulgt af et Par Officerer galopperede han afsted med dragen Sabel og spændt Pistol, beredt paa, hvis det skulde behøves, at hugge sig igjennem. Dog blev det snart opdaget, at Hestfolkene vare vore egne Dragoner; Sværdet havde endt sin Gjerning den sjette Juli.

Fjendens Forskandsninger og Hytteleire bleve for en Deel endnu samme Dag ødelagte og opbrændte af Ingeniørerne. Man saae Røgen opstige langs hele Linien, medens de danske Tropper gik tilbage til Fæstningen, med en Holdning efter denne blodige Kamp, der maatte forbause. Vort Bytte var uforordentlig stort: halvtredietusinde Geværer, 31 Stykker Skyts, en Mængde andre Vaaben, Heste, Vogne, Ammunition og Proviant, deriblandt Daadyrene og Vinen, der vare bestemte for Prindsens Fødselsdag, og Festkrandsene, som vore Jægere i Bredstrup stak paa deres Geværer. Hvor glade vare ikke Artilleristerne, da de kjørte det erobrede Skyts ind! Især fornøiede det dem, at see Mørserne. Allerede medens disse laae paa Fjendens Skandser, havde de givet dem en Sort Dæggenavne; een hed saaledes den store, borgerlige Gryde, en anden Spyttebakken. Nu omringede og klappede de dem, de svingede Huerne, Alle vilde de være med at trække.

50 Officerer og Læger og over 1900 Mand af Slesvigholstenerne bleve Krigsfanger. Iblandt dem

befandt ſig ogſaa Marketenderſker og andre Damer, de fleſte dog kun flesvigſke Sælgekjærlinger. Mange af Fangerne vare høiſt modfaldne, ja fortvivlede. To aflivede ſig ſelv. „Aa, Herr Lieutenant," ſagde En til den Officeer, der fangede ham og tidligere havde lært ham at exercere, „giver De mig ikke Gift? Jeg vil hellere ſtrax døe, end blive ſaa frygtelig mishandlet, ſom man ſiger, vi ſkal blive det." En Deel af de Fangne, fornemmelig de, der forhen havde hørt til Friſkarerne, ſaae derimod heelt frække ud.

Det havde været et rædſomt Møde, uden Ophør havde Skudene rullet i ſaa mange Timer. Flere Soldater kunne ikke give videre Forklaring om det Hele, end: „vi løb beſtandig frem, og det varede ſaalænge førend vi fik Mad." Der var kæmpet paa begge Sider med den ſtørſte Forbittrelſe og Udholdenhed. Mange ſaarede Danſke bleve paa Valpladſen, trods deres Saar, og vilde ikke for nogen Priis forlade den. En Soldat ſtyrtede ned, mat og blødende, og tabte ſit Gevær, men ſelv i denne Tilſtand fortſatte han Kampen, vriſtede Sablen fra en ſaaret Fjende og hug omkring ſig. Endogſaa fra de Mørker, over hvilke Kampen havde gaaet, blev der længe efter ſkudt af fjendtlige Efternølere eller Saarede, og man traf Døde liggende med Totter af Haar i den krampagtig knyttede Næve.

Fjendens Tab har idetmindſte været et halvhundrede Officerer og 1200 Mand af Døde og Saarede. Vort maatte nødvendig være noget ſtørre, fordi Forde-

lene af Stillingen i høi Grad vare paa Fjendens Side. Alene andet Jægerkorps savnede over halvtrediehundrede Mand; vore Dødes Tal steg i det Hele til 258, de Saaredes til 1609, blandt hvilke ikke Faa siden døde af deres Saar. Vi havde 25 døde og 50 saarede Officerer; thi Officererne, baade de danske, norske og svenske, havde sandelig ikke sparet Liv og Blod. „Det var intet Under, sagde en gammel fjendtlig, fangen Underofficeer, at de Danske vandt. For hos dem gaae Officererne altid foran og sige; følg med Børn! men hos os staae Officererne bagved og raabe: vorwärts Leute!“ Flere af de menige Fanger yttrede: „ja, vi skulde nok have vundet, naar vi bare havde havt vore gamle danske Officerer.“

Det maa have været et frygteligt Arbeide, at samle og ordne Ligene. Den Officeer, der havde dermed at gjøre, fik flere Gange ondt, og selv hans stærkeste Karle maatte efter en halv Times Tid skiftes bort, blege som Lig. Den ottende Juli, anden Dagen efter Slaget, fandt Jordefærden Sted Slesvigholstenerne begroves paa den tydske Kirkegaard, ved Daggry, uden Sang og Klang; Præsten erindrede i faa Ord om, at de havde brudt deres Ed, men at Hævnen hører Ham til, der lader Raade gaae for Ret. Klokken tolv samledes et høitideligt Følge i tydsk Kirke, hvor vore Officerers Kister stode, smykkede med Kaarder og Krandse. Her talede Feltprovst Boisen og dvælede fortrinsvis ved General Rye som Repræsentanten for alle Hine,

der havde været troe indtil Døden. Derpaa bleve Kisterne under Klokkeklang udbaarne til den danske Kirkegaard. Der var gravet en stor, langagtig Grav, i hvilken de Meniges Lig allerede vare lagte, uden Kister, i flere Lag, med Kalk imellem Lagene. En Sørgemarsch lød, medens Kisterne sænkedes ned i den fælleds Grav, Provst Hertel holdt en kort Tale, og under Dønet fra Kanoner og Geværer bleve alle danske Faldne indviede til den store Hvile. Snart skal en Mindesteen reise sig over sjette Julis ligesom over anden Aprils Heltegrav.

I en smuk Dagsbefaling af 7de Juli takkede General Bülow sine Vaabenfæller. „Soldater, sagde han til dem, min Glæde og Stolthed er det, at kommandere en saadan Armee. Modtager min Tak for Eders mandige Færd! Seirens Jubel over det hele Land være Eder rigelig Løn for de udstandne Farer og Møisommeligheder!"

Dette var Begivenhedernes Gang under det meest storartede Udfald, der er skeet fra nogen Fæstning. Mænd fra Norge og Sverige havde kæmpet og blødt ved de Danskes Side for Danmarks og hele Nordens Sag. Og saameget kostbart Blod blev ikke spildt; Beleiringshæren var sprængt til alle Sider, Slesvig-holsteens Magt for Øieblikket brudt, den fiendtlige Armees Linie overskaaret. Kampen var tillige den Kamp hos os, i hvilken hele Folkets Værnepligt og Værneret har faaet sin Blodbaab. Og en herligere

Indvielſe kunde der ikke tænkes, end dette ſtolte Skjær-ſommernatsſlag. Det var en Kamp i den gammel-nordiſke Stiil, Mand imod Mand, Bryſt imod Bryſt, ſaaledes ſom det er vort Folk kjæreſt. Ingen kunſtig Plan, Modet alene havde, trods den fortvivlede Mod-ſtand, ſkaffet os Seiren. Selv den argeſte Fjende ſkulde ikke kunde nægte det ſin Beundring; han troede næppe ſelv, hvad han lod udſprede, at de Danſke kæmpede ſaa kjækt, fordi de vare beruſede.

Rygtet om Seiren er vandret Europa rundt og har overalt gjenvakt Mindet om at det danſke Folk er et heltemodigt Folk. **C'est une grande victoire,** ſagde den ruſſiſke Admiral paa Flaaden ved Als. **C'est plus,** føiede Keiſerens Adjutant til, **c'est une gloire.** Og vort Folkeliv ſkal fornemme, hvilken Velſignelſe der ligger i en ſaadan Seir.

Men Lykken i Krig kommer ikke af Hærenes Magt; i vor Seirsglæde ville vi derfor ikke glemme Ham, hvis Haand var udrakt igjennem Skyerne til Dan-marks Frelſe. Han holdt i den beleilige Time Dom over Oprøret paa Markerne ved Fredericia.

Et Bilag.

Dispoſition til Slaget ved Fredericia den ſjette Juli 1849.

Til at udføre et Angreb paa Fienden ved Fredericia deles de paa Fyen og i Fredericia liggende Tropper, fra idag, den 4de Juli, i 4 Brigader:

a. Avantgarden: General de Meza. 6te Infant. Brigade: Oberſt Ræder. 1ſte lette Batallion. 2den lette Batallion. 2det Jægercorps. 3die Forſtærknings-Batallion. 1ſte Forſtærknings-Jægercorps. Batteriet Wegener, ½ Espingol-Batteri. ½ Deling Ingenieur-Tropper.

b. 3die Brigade: General Schleppegrell. 3die Linie-Inf. Batallion. 5te Linie-Infant. Batallion. 3die Jægercorps, 1ſte Forſtærknings-Batallion. 2den Forſtærknings Batallion. Batteriet Jeſſen.

c. 4de Brigade: General Moltke. 8de Linie-Inf. Batallion. 11te Linie-Inf. Batallion. 5te Reſerve-Batallion. 6te Reſerve-Batallion. Batteriet Mosſin.

d. 5te Brigade: General Rye. 6te Linie-Inf. Batallion. 7de Linie-Inf. Batallion. 9de Linie-Inf. Batallion. 4de Reſerve-Batallion. 1ſte Reſerve-Jægercorps. Batteriet Markuſſen. ½ Deling Ingenieur-Tropper.

e. Cavalleriet: Oberſt Juul. 1ſte Cavalleri-Diviſion. 2den Cavalleri-Diviſion.

f. Reſerve-Artilleriet. Batteriet Schultz. ½ Batteri Tilliſch. ½ Batteri Jonquieres.

De Afdelinger, som ikke allerede ere i Fæstningen, overføres saa betids, at de kunne staae paa Allarmpladsen i Fæstningen Natten imellem den 5te og 6te dennes, Kl. 1 slet.

Afdelingernes Allarmpladser, som tillige skulle tjene til Bivouakpladser:

6te Brigade mellem Dronningensgade og Volden, fra Norges til Sjællands Bastion.

3die Brigade i Venders, Danmarks, Gothers og Prindsensgade.

5te Brigade langs Stranden nordfor Kastellet; dog skulle denne Brigades Afdelinger først indtræffe her, naar det er blevet mørk. den 5te Juli, da de ellers kunne sees af Fjenden; indtil da maa Commandantskabet anvise en anden Plads.

4de Brigade Pladsen imellem Gothersgade og Volden mellem Slesvigs og Oldenborgs Bastion.

For hele Artilleriet og Cavalleriet de nærmeste aabne Qvarterer ved Kongeporten.

Kl. 1 slet, hvis ikke anderledes befales, debouchererer Avantgarden udaf Fæstningen af Kongens Port og Poternen ved Dronningens Bastion.

Samtidig rykker den 5te Brigade og det samme attacherede Batteri forbi Forhugget ved Stranden udaf Fæstningen.

Efter Avantgarden følger Cavalleriet og ½ Batteri Tillisch af Kongens Port.

Medens Avantgarden rykker frem og omgaaer Løbegravene b. b. samt søger at bemægtige sig Fjendens Værker der, bevæger den 5te Brigade sig saa hurtig som mulig mod Christineberg ad Veiene nærmest Stranden. Saasnart Avantgarden og 5te Brigade have udviklet sig og indtaget en Stilling fra den nordlige Ende af Oversvømmelsen til Christineberg, rykker Avantgarden frem mod Igum og Stallerup og den 5te Brigade mod Trelde og Igeskov.

Den 3die Brigade debouchererer under denne Bevægelse ud af Kongens Port og Poternen; den 4de Brigade rykker ud af Veien forbi Forhugget langs Stranden. Umiddelbart efter den 3die Brigade følger Batteriet Schultz og ½ Batteri Jonquieres.

3die og 4de Brigade tage en foreløbig Stilling bag Slugten, som fra Overſvømmelſen ſtrækker ſig i nordoſtlig Retning. Viſer det ſig, at Fiendens Hovedſtyrke er concentreret mod Nord, ſaa angribes han med Kraft af Avantgarden og den 5te Brigade; ſøger han derimod at forſvare en Stilling fra Overſvømmelſen til Jgum, da angribes han af Avantgarden og 3die Brigade, medens den 4de og 5te Brigade i ſaa Fald danne Reſerven.

Avantgardens og 3die Brigades Operations-Linie bliver i dette Tilfælde hovedſageligen Veiene reſpective til Bredſtrup og Stouſtrup.

Den commanderende General vil i Reglen opholde ſig mellem 3die og 4de Brigade.

Samtidig med Udfaldet gjøres med Transportſkibe, Dampſkibe og 2 Kanonbaade en Demonſtration i Veilebugt; ligeledes foretages fra Fænø Sund en Demonſtration af Dampfartøier og Baade mod Kyſten fra Lynge Odde til Skjærbæk.

Operationen underſtøttes iøvrigt med de disponible Kræfter af Marinen.

Fæſtningen ſaavelſom Strandbatterierne paa Fyen iagttage nøie Troppernes Bevægelſer, for ligeledes at aſſiſtere.

Af Trainet overføres intet Andet til Fæſtningen, end Bagage til Ambulancen. Jnfanteriets Ammunitionsvogne ſkulle under behørig Bevogtning concentreres i Nærheden af Strib paa et ſikkert og ſkjult Sted, Trainvognene ſkulle anvendes ved Strib til forefaldende Transporter og desaarſag ſtilles under Commando af Armeens Train-Commandeur. Diſſe Vogne møde ſamme Sted den 6te om Morgenen, Kl. 4 ſlet, forſynede med Halm uden Stole.

Bülow.

Indhold.

Side

Kantonnement i Leirſkov (1848.) ..... 6.

Als's Leirkrands 1849..... 21.

Indrykningen i Sundeved, Tilbagetoget fra Dybbelbjerg og Fægtningen den 13de April..... 21.

Dagligt Liv under Beleiringen..... 55.

Fægtninger ..... 117.

Beleiringens Ophør..... 138.

Slaget ved Fredericia ..... 155.

Et Bilag ..... 196.

(Vedhæftede ere to Plader med Kort over Fredericia-Fæstning og Omegnen tilligemed de fjendtlige Batterier, over de danske Værker omkring Sønderborg og de tydske paa Dybbelbjerg, samt over den ulkebølske Halvø).

DEN ULKEBÖLSKE HALVÖ.

KORT
over
de danske Værker omkring Sönderborg og de tydske paa Dybbelbjerg.

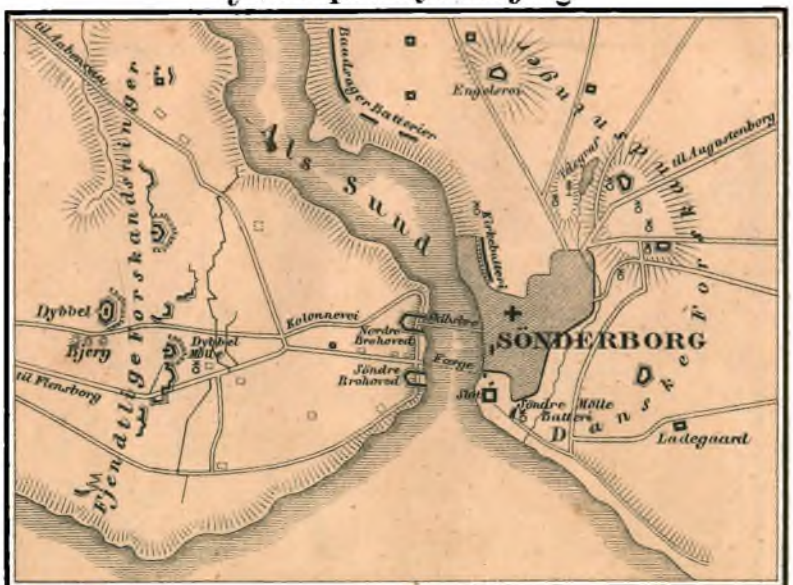

KORT

over

FREDERICIA - FÆSTNING OG OMEGNEN,

tilligemed

de fjendtlige Batterier, saaledes som disse forefandtes ved Udfaldet den 6te Juli 1849.

D.S. Dermark